

SLOVAKIA CATCHING-UP REGIONS

SÚHRNNÁ SPRÁVA

SLOVENSKÁ REPUBLIKA: INICIATÍVA
CATCHING-UP REGIONS 2

(SEPTEMBER 2019 – DECEMBER 2020)

JANUÁR 2021

SLOVAKIA CATCHING-UP REGIONS

SÚHRNNÁ SPRÁVA

SLOVENSKÁ REPUBLIKA: INICIATÍVA
CATCHING-UP REGIONS 2

(SEPTEMBER 2019 – DECEMBER 2020)

JANUÁR 2021

© 2021 International Bank for Reconstruction
and Development / The World Bank
1818 H Street NW
Washington DC 20433
Telephone: +1 202-473-1000
Internet: www.worldbank.org

Táto správa je produktom zamestnancov
Svetovej banky s externými príspevkami.
Zistenia, interpretácie a závery vyjadrené
v tejto správe nemusia nevyhnutne odrážať
názory Svetovej banky, jej predstavenstva
alebo vlád, ktoré zastupujú.

Svetová banka neručí za správnosť údajov
obsiahnutých v tejto správe. Hranice, farby,
označenia a iné informácie uvedené na akejkoľvek
mape v tejto práci neznamenaajú žiadne hodnotenie
zo strany Svetovej banky týkajúce sa právneho
štatútu akéhokoľvek územia alebo schválenia alebo
prijatia takýchto hraníc.

Práva a povolenia

Materiál v tomto diele podlieha autorskému právu.
Vzhľadom na to, že Svetová banka podporuje
šírenie svojich vedomostí, táto správa môže byť
reprodukovaná, vcelku alebo po častiach, na
nekomerčné účely, pokiaľ sa uvedie zdroj.

Všetky otázky týkajúce sa práv a licencií, vrátane
doplňkových práv, by mali byť adresované na World
Bank Publications, The World Bank Group, 1818 H
Street NW, Washington, DC 20433, USA;
fax: +1 202-522-2625;
e-mail: pubrights@worldbank.org.

OBSAH

Skratky	6
Podakovanie	9
PREHĽAD INICIATÍVY CATCHING-UP REGIONS 2: SLOVENSKÁ REPUBLIKA	13
Východiská a prečo sú slovenské regióny súčasťou CuRI?	14
Prečo Svetová banka poskytuje technickú pomoc dobiehajúcim regiónom na Slovensku?	20
Rozsah prác a implementácia iniciatívy v roku 2	21
Kľúčové faktory a výzvy implementácie	23
Mobilizácia investícií z EŠIF	25
Ďalšie kroky a tretí rok iniciatívy CuRI na Slovensku	27
PREHĽAD VÝSLEDKOV DRUHÉHO ROKA INICIATÍVY CuRI	29
PODPORA ZLEPŠOVANIA KVALITY A EFEKTÍVNOTI STREDOŠKOLSKÉHO ODBORNÉHO VZDELÁVANIA A PRÍPRAVY V PSK	31
Prečo?	32
Ako?	32
Čo?	33
Ďalšie kroky	39
PODPORA DYNAMICKEJŠIEHO ROZVOJA REGIÓNU	41
Navrhovaná finančná schéma pre MSP	42
Rozvoj turistického chodníka Poloniny Trail	43
Prečo?	43
Ako?	43
Čo?	44
Poučenia a ďalšie kroky	46
GEO-INFRAŠTRUKTÚRA A PRIESTOROVÉ ÚDAJE (PSK)	49
Prečo?	50
Ako?	50
Čo?	51
Pohľad do budúcnosti a ďalšie kroky	57
PODPORA ZLEPŠOVANIA PROJEKTOVÉHO RIADENIA (PSK)	61
Zlepšovanie integrácie marginalizovaných rómskych komunít	63
Prečo?	63
Ako?	64
Čo?	64
Poučenia a ďalšie kroky	66
Záver	67

POSKYTNUTIE TECHNICKÝCH VSTUPOV PRE PLÁN NA VYBUDOVANIE KANALIZÁCIE A INFRAŠTRUKTÚRY NA ZÁSOBOVANIE VODOU V OKRESE SNINA	71
PODPORA ZLEPŠOVANIA SÚČASNEJ DOPRAVNEJ SITUÁCIE V BBSK A VYBUDOVANIA INTEGROVANÉHO, INTELIGENTNÉHO A UDRŽATEĽNÉHO SYSTÉMU DOPRAVY V RIEDKO OSÍDLENÝCH OBLASTIACH	75
Prečo?	76
Ako?	78
Čo?	79
Ďalšie kroky	82
PODPORA ANALÝZY A VYROVNÁVANIA ROZDIELOV MEDZI PONUKOU KVALIFIKOVANÝCH ABSOLVENTOV SOŠ A POŽIADAVKAMI PRACOVNÉHO TRHU V BBSK	83
Prečo?	84
Ako?	84
Čo?	85
Poučenia pre lepšie reagovanie na potreby trhu práce	88
PODPORA UVOĽŇOVANIA VÝSKUMNEJ INFRAŠTRUKTÚRY V REGIONÁLNYCH VÝSKUMNÝCH INŠTITÚCIÁCH A POSILŇOVANIA SYSTÉMU PODPORY PRE MALÉ A STREDNÉ PODNIKY (BBSK)	93
Prečo?	94
Ako?	96
Čo?	97
Poučenia a ďalšie kroky	100
PODPORA INTEGROVANÝCH ZDRAVOTNÝCH A SOCIÁLNYCH SLUŽIEB PRE SENIOROV (BBSK)	103
Prečo?	104
Ako?	105
Čo?	106
Poučenia a ďalšie kroky	111
Poznámky	114

OBRÁZKY A TABUĽKY

OBRÁZOK 1.	Regionálne rozdiely v HDP na obyvateľa v rámci členských štátov EÚ	15
OBRÁZOK 2.	HDP na obyvateľa, Slovensko a tranzitívne ekonomiky EÚ, 2000–2017	17
OBRÁZOK 3.	Regionálny HDP na obyvateľa, 1995–2016, v EUR	17
OBRÁZOK 4.	Využitie financovania z EŠIF členskými štátmi ku koncu júna 2020	19
OBRÁZOK 5.	Diagram systému riadenia kvality na SOŠ	34
OBRÁZOK 6.	Cyklus PDCA	35
OBRÁZOK 7.	Prehľad procesov optimalizácie	38
OBRÁZOK 8.	Navrhovaný 90 km turistický chodník po kategóriách	44
OBRÁZOK 9.	Vyhliadková veža	45
OBRÁZOK 10.	Vzor projektu odpočívadla	45
OBRÁZOK 11.	Projekt inteligentného cyklistického odpočívadla	46
OBRÁZOK 12.	Členovia tímu Svetovej banky a tímu oddelenia geopriestorových informácií na Úrade PSK na opakovanom školení o geoportáli PSK	52
OBRÁZOK 13.	Lekárska služba prvej pomoci a lekárne	54
OBRÁZOK 14.	Mapa marginalizovaných rómskych komunít	55
OBRÁZOK 15.	Ukážky aplikácie otvorených dát 'Input', ktorú vyvinula slovenská spoločnosť Lutra Consulting	56
OBRÁZOK 16.	Validácia datasetov pre energie a služby pre obec Varadka	56
OBRÁZOK 17.	Priestorová segregácia vo vybraných obciach	64
OBRÁZOK 18.	Stav bývania v rómskych osadách	65
OBRÁZOK 19.	Hĺbenie 50 m vrtu a test výdatnosti v obci Uličské Krivé, december 2020	73
OBRÁZOK 20.	Vrstvy údajov o mobilite	77
OBRÁZOK 21.	Úlohy, ktoré si v súčasnosti delia dopravcovia (PTO), sa konsolidujú u integrátora (DSO) V2.0.	80
OBRÁZOK 22.	Komponent stredné odborné školstvo – zhrnutie	85
OBRÁZOK 23.	Rámec zabezpečenia kvality so slučkou spätnej väzby	90
OBRÁZOK 24.	Štyri možnosti komerčného poskytovania vedeckovýskumných služieb výskumnými organizáciami	98
OBRÁZOK 25.	Kľúčové komponenty modelu	107
OBRÁZOK 26.	Model riadenia	110
TABUĽKA 1.	Zoznam stretnutí riadiaceho výboru Iniciatívy CuRI 2 na Slovensku	22
TABUĽKA 2.	Zoznam potvrdených investícií v rámci CuRI	25
TABUĽKA 3.	Zoznam pripravovaných investícií v rámci CuRI v SR, ktoré budú výstupom druhého roka iniciatívy	26
TABUĽKA 4.	Zoznam školení počas CuRI 2	51
TABUĽKA 5.	Konečné výsledky nominácie SOŠ	88
TABUĽKA 6.	Prehľad prekážok a navrhovaných riešení	99
TABUĽKA 7.	Návrhy na zlepšenie rozvoja zdravotných služieb	107
TABUĽKA 8.	Návrhy na zlepšenie rozvoja sociálnych služieb	108

SKRATKY

- 3D Desegregácia, degetoizácia, destigmatizácia
- BBSK Banskobystrický samosprávny kraj
- CAF Spoločný hodnotiaci rámec
- CBC Cezhraničná spolupráca
- CEE Krajiny strednej a východnej Európy
- CuRI Iniciatíva na podporu dobiehajúcich regiónov
- GR REGIO Generálne riaditeľstvo pre regionálnu a mestskú politiku
- OOOCR Oblastná organizácia cestovného ruchu
- DMS Systém manažmentu destinácie
 - EK Európska komisia
 - EE Energetická efektívnosť
- EFQM Európska nadácia pre kvalitu
 - EIA Posudzovanie vplyvov na životné prostredie
- EQAVET Európsky referenčný rámec zabezpečenia kvality
- EFRD Európsky fond regionálneho rozvoja
 - ESF Európsky sociálny fond
 - EŠIF Európske štrukturálne a investičné fondy
 - EÚ Európska únia
 - PZI Priame zahraničné investície
- HDP Hrubý domáci produkt
 - GIS Geografický informačný systém
- HND Hrubý národný dôchodok
- HRP Hrubý regionálny produkt
- SZS Sociálne a zdravotné služby
 - IKT Informačné a komunikačné technológie
- IROP Integrovaný regionálny operačný program
 - IS Informačný systém
 - IT Informačné technológie
 - ITI Integrovaná teritoriálna investícia
 - ITS Integrovaná teritoriálna stratégia
- PHSR Plán hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce
 - LG Miestna samospráva
- MRK Marginalizované rómske komunity
- NFP Nenávratný finančný príspevok
- NP Národný park
- NUTS Systém štatistických územných jednotiek zavedených EUROSTATom v spolupráci s národnými štatistickými úradmi, NUTS regióny
 - OP Operačný program
- OP EVS Operačný program Efektívna verejná správa
 - OP II Operačný program Integrovaná infraštruktúra
- OSMI Odbor správy majetku a investícií
- PKS Parita kúpnej sily

- PSK** Prešovský samosprávny kraj
- PTA/DSO** Dopravný správny orgán (Public Transport Authority)
- PTO** Dopravca verejnej dopravy (Public Transport Operator)
- QA** Zabezpečenie kvality
- VaV** Výskum a vývoj
- RSDI** Regionálna infraštruktúra priestorových údajov
- SPF** Slovenský pozemkový fond
- MSP** Malé a stredne veľké podniky
- SR** Slovenská republika
- SW** Softvér
- TAIEX** Technická pomoc a výmena informácií, nástroj Európskej komisie (Technical Assistance and Information Exchange instrument)
- V4** Krajiny Vyšehradskej štvorky (Česká republika, Maďarsko, Slovenská republika, Poľsko)
- SOŠ** Stredná odborná škola
- OVP** Odborné vzdelávanie a príprava
- SB** Svetová banka

POĎAKOVANIE

Túto správu pripravil hlavný tím, ktorý tvorili Paul Kriss, Grzegorz Wolszczak, Vladimír Benč a Michala Puškárová.

Autori by chcel poďakovať všetkým tímom Svetovej banky za ich príspevok k vypracovaniu správy, ako aj za prácu vykonanú počas implementácie iniciatívy CuRI v SR, konkrétne:

- Tímu VET: Husein Abdul-Hamid, Diego Ambasz, Shahram Paksima, Štefan Chudoba, Andrea Hagovská, Martina Hagovská, Helena Virčíková, Jud Shearer, Takumi Kobayashi a Anahita Hosseini Matin
- Tímu GIS: Pierre A.G. Chrzanowski, Jean Pommier, Nuala Cowan, Peter Hanečák a Florent Gravin
- Tímu MRK: Yondela Silimela, Samuel Arbe, Václav Hochmuth, Martin Král, Anton Pavúk, Gizela Brutovská, Mária Balogová a Lenka Gorolová
- Tímu Poloniny Trail: Tengiz Gogotishvili, Jordanka Tomková a Václav Hochmuth
- Tímu pre dopravu: Hatem Chahbani, Nadia Badea, Toma Yanakiev, John Austin, Kristiana Chakarova, Søren Sørensen, Stephan Arnold Thomsen a Albena Samsonova
- Tímu pre výskum a vývoj: Grzegorz Wolszczak, Jordanka Tomková, Dorota Tekieli-Bisińska, Andrea Hagovská, Martina Hagovská, Andrzej Kaznowski a Adam Pichler
- Tímu SZS: Dmitry Sivaev, Elena Glinskaya, Ian Forde, Ján Králik, Mária Machajdíkova, Andrea Slobodníková a Miroslav Cangár
- Tímu regionálneho rozvoja (vodovod a kanalizácia Snina): Joseph A. Gadek, Paul Kriss, Rafal Andrzej Stanek a Alexander V. Danilenko

Autori by chceli poďakovať Arupovi Banerjimu, Galline Vinceletteovej, Davidovi Sislenovi, Christophovi Puschovi, Samehovi Naguibovi Wahbovi, Marcelovi Ionescu-Heroiuovi a Fabriziovi Zarconemu za rady a usmernenia poskytované pri implementácii iniciatívy a vypracovaní tejto správy a Agnieszke Boratyńskiej, Barbare Marii Skwarczynskej, Nikolinke B. Ivanovej, Vessele Radeve Stamboliyskej, Piotrovi Ruczyńskemu a Marcinovi S. Milewskemu za neoceniteľnú podporu. Špeciálne poďakovanie patrí Dmitrijevovi Sivajevovi, ktorý vypracoval dve podkladové štúdie zamerané na makroekonomiku, dynamiku regionálneho rozvoja a výzvy v Slovenskej republike a v Prešovskom a Banskobystrickom kraji.

Ďakujeme eurokomisárkam Corine Crețu a Elise Ferreira za ich trvalú podporu Iniciatívy Catching-up Regions; podpredsedníčke vlády SR a ministerke investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Veronike Remišovej, predsedovi Prešovského samosprávneho kraja Milanovi Majerskému, predsedovi Banskobystrického samosprávneho kraja Jánovi Lunterovi za ich neoceniteľnú podporu; ako aj tímu Európskej komisie za vynikajúcu angažovanosť a podporu, najmä Erichovi Unterwurzacherovi, Andreasovi von Buschovi, Bianke Valkovičovej, Eve Wenigovej, Jitke Verdickt, Kamile Trojanovej, Kataríne Prokopič, Radoslavovi Liptákovi, Petrovi Petríkovi a Václavovi Štěrbovi.

Tím autorov je tiež zviazaný všetkým kolegom za poskytnutú podporu a vynikajúcu spoluprácu počas celého obdobia a za ich oddanosť rozvoju Banskobystrického a Prešovského kraja a ich inštitúcií, najmä:

- Ministerstvu investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR: Vladimírovi Ledeckému, Denise Žilákovej, Petrovi Balíkovi, Marcele Zubriczkej, Ladislavovi Šimkovi, Márii Neuwirthovej, Alexandre Solomonsovej, Magdaléne Hájekovej, Eve Zelizňákovéj, Edite Antoniakovej, Dominike Forgáčovej, Ľubici Hamarovej, vrátane riadiaceho orgánu IROP v zastúpení Alberta Németha, Eleny Kušňírovej Chrenkovej, Emila Píchu a mnohých ďalších.

- Úradu Banskobystrického samosprávneho kraja: Ondrejovi Lunterovi, Matúšovi Hollému, Zuzane Lafférsovej, Janke Páلكovej, Kataríne Pšenákovej, Lubici Gombalovej, Matejovi Hruškovi, Miroslavovi Vykovi, Mariane Badinskej, Jánovi Tuškovi, Jurajovi Oravcovi, Lajosovi Dornerovi, Miroslavovi Martišovi, Silvii Mašlárovej, Martine Novotnej, Andrei Pavlíkovej, Denise Nincovej, Jane Kamenskej, Jánovi Michalskému, Márie Filipovej, Andrei Seberíni, Petrovi Wittemanovi, Igorovi Čajkovi, Patrikovi Remenárovi, Františkovi Simančíkovi, Emílii Kodríkovej, Kamile Borsekovej, Danielovi Kojnokovi, Petrovi Pisárovi, Jakubovi Kobelovi, Zuzane Úradníčkovej, Gabriele Bielikovej, Petre Šuhajdovej, Ivete Niňajovej a mnohým ďalším.
- Úradu Prešovského samosprávneho kraja: Fabiánovi Novotnému, Marekovi Cimbalovi, Petrovi Hamrákovi, Bystríkovi Muchovi, Dagmar Olekšákovej, Martine Slivkovej, Petrovi Javorskému, Zuzane Salokyovej, Silvii Slivkovej, Štefánii Migašovej, Natálii Balaníkovej, Viere Štupákovej, Márii Biľovej, Márii Kulanovej, Rastislavovi Tkáčovi, Marekovi Sopkovi, Imrichovi Krajňákovi, Miroslavovi Vaškovi, Jánovi Furmanovi, Jurajovi Kredátusovi, Kataríne Jurčíšinovej, Lenke Holubovej, Mariánovi Cipárovi, Michalovi Blaškovi, Marekovi Hudákovi, Miloslavovi Michalkovi, Márii Barvirčákovej, Matúšovi Kipikašovi, Jakubovi Kovařovi, Kristiánovi Rychvalskému, Petrovi Máthému, Jaroslave Petkovej, Márii Miženkovej, Mariánovi Pekarovičovi, Jánovi Grechovi, Tadeášovi Gavalovi, Michalovi Smetankovi, Alexandrovi Mušinkovi, Kláre Orgovánovej, Martinovi Mekelovi, Rastislavovi Zubajovi, Jaroslavovi Mačovi, Jane Szidorovej, Soni Kožárovej, Matúšovi Gočovi, Ivane Kirkov, Eve Kadukovej, Ladislavovi Lorincovi, Slávke Srokovskej Vladimírovi Greššovi, Radomírovi Hitríkovi, Bibiáne Miščíkovej, Máriovi Popperovi, Dáši Jeleňovej a mnohým ďalším.
- Ďalším kľúčovým implementačným partnerom: Regionálnej rozvojovej agentúre PSK zastúpenej Artúrom Benešom, Drahoslavou Gmitrovou a ich tímom; mestu Prešov, zastúpenému primátorkou Andreou Turčanovou a jej tímom; Prešovskej univerzite v Prešove, zastúpenej Petrom Kónyom; Správe ciest PSK zastúpenej Marcelom Horváthom a Vladimírom Nedelkom; 34 starostom a ich kolegom v okrese Snina s osobitnou vďakou starostke Sniny Daniele Galandovej, starostke obce Ulič, Jánovi Holinkovi, starostovi obce Zboj Ladislavovi Ladomirjakovi a starostke obce Ubľa Nadežde Sirkovej; Michalovi Lukšovi, splnomocnencovi vlády pre podporu dobiehajúcich regiónov v okrese Snina; Mariánovi Gičovi, riaditeľovi Národného parku Poloniny; bývalému riaditeľovi Národného parku Poloniny a riaditeľovi LPM Ulič Máriovi Perinajovi, ako aj bývalému riaditeľovi LPM Ulič Petrovi Šiškovi; 13 starostom a ich kolegom z juhomoravského funkčného zoskupenia samospráv; expertom GIS/IT na Ministerstve životného prostredia Martinovi Tuchyňovi a Petrovi Pastorekovi; riaditeľom a ich tímom zo všetkých škôl stredného odborného vzdelávania a prípravy v Banskobystrickom a Prešovskom kraji; a mnohým ďalším.

Autori sú vďační za aktívne zapojenie do iniciatívy Catching-up Regions aj nasledujúcim inštitúciám: Ministerstvu školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky; Ministerstvu vnútra Slovenskej republiky; Ministerstvu životného prostredia Slovenskej republiky; Ministerstvu pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky; Ministerstvu dopravy a výstavby Slovenskej republiky; Ministerstvu hospodárstva Slovenskej republiky; Ministerstvu financií Slovenskej republiky; Ministerstvu práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky; Ministerstvu zdravotníctva Slovenskej republiky, Slovenskej inovačnej a energetickej agentúre (SIEA), Štátnemu inštitútu odborného vzdelávania (ŠIOV); a mnohým ďalším.

Táto správa bola pripravená v januári 2021.

**PREHL'AD INICIATÍVY
CATCHING-UP REGIONS 2:
SLOVENSKÁ REPUBLIKA**

Východiská a prečo sú slovenské regióny súčasťou CuRI?

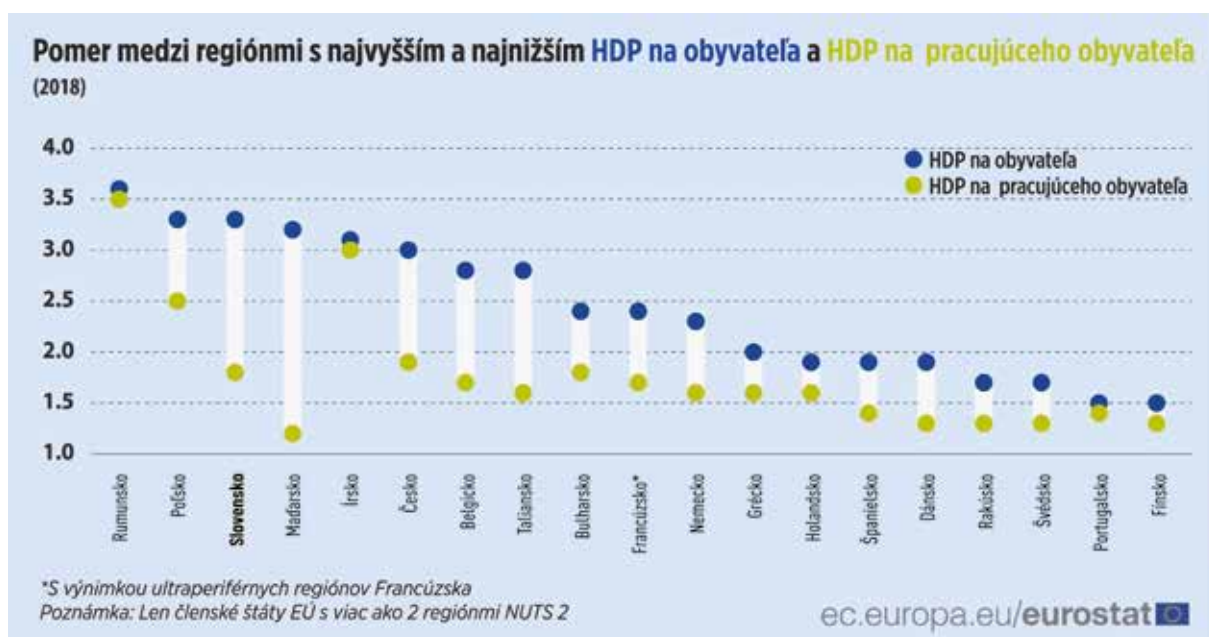
Slovenská republika je vynikajúcim príkladom územnej súdržnosti Európskej únie (EÚ). Zatiaľ čo Európska únia mimoriadne úspešne pomáha štátom pri vstupe a pomáha novým členským štátom dobiehať krajiny, ktoré sú v popredí v oblasti hospodárskeho rozvoja a blahobytu obyvateľstva, nedokázala dosiahnuť rovnaký výsledok na úrovni všetkých regiónov. Regionálne rozdiely sa v niektorých krajinách od čias ich vstupu do EÚ zväčšili. Vo väčšine prípadov sa to stalo v čase, keď všetky regióny v krajine rástli, no rast niektorých bol omnoho rýchlejší. Tieto rozdiely stále predstavujú značné výzvy spojené s rastúcimi rozdielmi medzi regiónmi a Slovenská republika ponúka príklad, ktorý sa potýka s týmto trendom. Aj keď Slovenská republika svojou rozlohou 49 035 kilometrov štvorcových a s 5,4 miliónmi obyvateľov predstavuje malú krajinu, patrí medzi krajiny s najväčšími regionálnymi rozdielmi v EÚ (pozri Obr. 1).

Spomedzi členských štátov EÚ s viac ako dvoma regiónmi nomenklatúry územných štatistických jednotiek (NUTS2) pozorujeme najvyššiu regionálnu nerovnosť medzi regiónmi s najvyšším a najnižším HDP na obyvateľa v Rumunsku (pomer 3,6), Poľsku a Slovenskej republike (obe 3,3), Maďarsku (3,2), Írsku (3,1) a Českej republike (3,0), zatiaľ čo najnižšie pomery zaznamenávajú Fínsko a Portugalsko (v oboch prípadoch 1,5), Švédsko a Rakúsko (v oboch krajinách 1,7), ako aj Dánsko, Španielsko a Holandsko (všetky 1,9).

Bratislavský kraj, meraný hrubým domácim produktom (HDP) na obyvateľa, bol v roku 2018 deviatym najbohatším regiónom EÚ (173 %). Na druhej strane, východné Slovensko, ktoré zahŕňa Košický a Prešovský kraj, patrí k najchudobnejším regiónom EÚ a dosahuje iba 55 % regionálneho HDP EÚ na obyvateľa¹. Rýchly ekonomický rast Slovenskej republiky sa za posledných dvadsať rokov nerozšíril z Bratislavy do prešovského, košického, banskobystrického a ďalších odľahlých slovenských regiónov.

Cieľom politiky súdržnosti Európskej únie je zmenšiť rozdiely medzi členskými krajinami a regiónmi. V tejto súvislosti bolo na programové obdobie 2014–2020 vyčlenených okolo 461 miliárd² EUR z Európskych štrukturálnych a investičných fondov (EŠIF), na pomoc regiónom EÚ, aby sa stali konkurencieschopnejšími.

OBRÁZOK 1. Regionálne rozdiely v HDP na obyvateľa v rámci členských štátov EÚ

Zdroj: Eurostat, 2020.

Za týmto účelom iniciovala komisárka pre regionálnu politiku Corina Crețu spolu s pracovnou skupinou pre lepšiu implementáciu Iniciatívy pre dobiehajúce regióny (CuRI), s cieľom identifikovať limity a obmedzenia rastu a rozvoja menej rozvinutých regiónov a poskytnúť im cieleňú pomoc a programy na podporu rastu. Podpora rozvoja dobiehajúcich regiónov sa tak ponúka širokej škále zainteresovaných strán: regionálnym a miestnym samosprávam, vzdelávacím inštitúciami, inštitúciami na podporu podnikania, malým a stredným podnikom (MSP), podnikateľom, investorom, mimovládny organizáciami (MVO) a medzinárodným finančným inštitúciami. Je cieleňá na maximalizovanie dopadu regionálnych investícií.

V rámci EÚ³ boli identifikované dva typy dobiehajúcich regiónov:

- **Regióny s nízkym rastom:** pokrývajú menej rozvinuté a prechodné regióny, ktoré sa v rokoch 2000 až 2013 nepriblížili priemeru EÚ, v členských štátoch s HDP na obyvateľa pod priemerom EÚ v roku 2013. Patria sem takmer všetky menej rozvinuté a prechodné regióny v Grécku, Taliansku, Španielsku a Portugalsku.
- **Regióny s nízkym príjmom:** pokrýva všetky regióny s HDP na obyvateľa (v PKS) pod 50 % priemeru EÚ v roku 2013. Táto skupina zahŕňa menej rozvinuté regióny Bulharska, Maďarska, Poľska, Rumunska a tiež Prešovský a Banskobystrický v Slovenskej republike.

Poľsko a Rumunsko boli prvými pilotnými krajinami tejto iniciatívy. V Poľsku sa táto iniciatíva začala v partnerstve so Svetovou bankou (SB). Pozitívne výsledky práce vykonanej v prvej fáze Iniciatívy dobiehajúcich regiónov (2016–2018) viedli k rozšíreniu spolupráce v Poľsku. Podobná spolupráca s bankou sa začala aj v Slovenskej republike. Svetová banka pri svojej práci na celom svete využíva prístup tzv. „dobiahajúcich regiónov“.

Slovenská republika oficiálne spustila Iniciatívu dobiehajúcich regiónov (CuRI) Európskej komisie v januári 2018 s Prešovským samosprávnym krajom. Medzi partnerov implementujúcich CuRI v Slovenskej republike patrí Európska komisia (EK) / Generálne riaditeľstvo pre regionálnu a mestskú politiku (GR REGIO), Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR (MIRRI)⁴, Úrad Prešovského samosprávneho kraja (PSK) a Svetová banka. Iniciatíva poskytuje podporu prispôsobenú potrebám tohto zaostávajúceho regiónu so zameraním na zvýšenie investícií EÚ v regiónoch. Svetová banka bola požiadaná o pomoc pri koordinácii činností a v máji 2018 bola podpísaná dohoda medzi GR REGIO a Svetovou bankou.

Banka podporuje iniciatívu dobiehajúcich regiónov (CuRI) Európskej komisie v dvoch regiónoch Slovenskej republiky – v Prešovskom samosprávnom kraji (PSK) a Banskobystrickom samosprávnom kraji (BBSK). V rámci prvého roku CuRI v Slovenskej republike v Prešovskom kraji sa od mája 2018 do júna 2019 realizovali tri aktivity zamerané na:

- i. Aktivita 1: Zlepšovanie stredného odborného vzdelávania a prípravy (OVP) v Prešovskom samosprávnom kraji (PSK)
- ii. Aktivita 2: Zvyšovanie energetickej efektívnosti verejných budov v PSK
- iii. Aktivita 3: Zvyšovanie kapacity riadenia regiónu, miest a obcí v PSK
 - Vytvorenie regionálnej infraštruktúry otvorených a priestorových údajov v Prešovskom samosprávnom kraji
 - Podpora rozvoja potenciálu PSK pre cestovný ruch a regionálny rozvoj

Po prvom roku sa iniciatíva CuRI v Prešovskom kraji predĺžila a od septembra 2019 sa spustila aj v Banskobystrickom kraji. Na žiadosť GR REGIO banka poskytla pomoc regionálnym orgánom pri identifikácii a zlepšovaní zavádzania iniciatívy v týchto oblastiach činnosti:

- iv. Aktivita 4: Podpora zlepšovania kvality a efektívnosti stredného odborného vzdelávania a prípravy v PSK
- v. Aktivita 5: Podpora dynamickejšieho rozvoja regiónu (PSK)
- vi. Aktivita 6: Poskytovanie technických vstupov a podpory pri vývoji geopriestorovej platformy na správu priestorových údajov (PSK)
- vii. Aktivita 7: Podpora zlepšovania projektového riadenia (PSK)
- viii. Aktivita 8: Podpora zlepšenia integrovaného, inteligentného a udržateľného dopravného systému v riedko osídlených oblastiach (BBSK)
- ix. Aktivita 9: Podpora pri analýze a prekonávaní rozdielov v zručnostiach požadovaných na pracovnom trhu zlepšovaním stredného odborného vzdelávania a prípravy (BBSK)
- x. Aktivita 10: Podpora pri modernizácii výskumného vybavenia v regionálnych výskumných ústavoch a posilňovanie systému podpory pre miestne malé a stredné podniky (BBSK)
- xi. Aktivita 11: Podpora integrovaných verejných služieb pre seniorov (BBSK)

Rozhodnutie zamerať sa na Slovenskú republiku a Banskobystrický a Prešovský kraj malo svoj zmysel: kvôli rozsiahlym rozvojovým výzvam, ktorým tieto kraje čelia, kvôli pozoruhodnému príbehu ich rozvoja a kvôli niekoľkým problémom spojeným s čerpaním európskych štrukturálnych a investičných fondov. Slovenská ekonomika sa naštartovala začiatkom 90. rokov a jej rast pokračoval do nového tisícročia. V roku 2004 Slovenská republika vstúpila do EÚ a v roku 2005 sa podľa metódy Svetovej banky založenej na hrubom národnom dôchodku (HND) na obyvateľa stala oficiálne vysokoprájmovou krajinou. Slovenská republika je jednou z mála krajín, ktorým sa v posledných desaťročiach podarilo prekonať „pascu stredného príjmu“, a je jednou z mála krajín, ktoré tento prechod zvládli dobre.

Slovenská republika patrí v posledných rokoch medzi najrýchlejšie rastúce ekonomiky Európskej únie. Za iba dve desaťročia (1995 - 2015) priemerný rast HDP na úrovni 3,9 % zvýšil HDP na obyvateľa Slovenskej republiky zo 40 % priemeru EÚ-15 na 70 %. Tento pôsobivý „rast“ podporili najmä priame zahraničné investície, ktoré väčšinou smerovali do automobilového a elektronického priemyslu.

Obrovský úspech, ktorý krajina dosiahla po vstupe do EÚ, je nespochybniteľný. Spomedzi všetkých členských krajín EÚ to boli iba pobaltské štáty⁵, ktoré v období od vstupu do Európskej únie⁶ zaznamenali vyšší kumulatívny rast (pozri Obr. 2). Vďaka tomu sa Slovenská republika stala lídrom v dobiehaní rozvoja v EÚ a je tretím najrozvinutejším štátom spomedzi nových členských štátov EÚ. Tento hospodársky rast však nebol rovnomerný v celej krajine. V skutočnosti bol tento rast tvorený prevažne regiónom hlavného mesta Slovenska. Bratislavský kraj bol hospodárskym centrom už pred rokom 2003. Do roku 2015 však rozdiel medzi HDP na obyvateľa v hlavnom meste a HDP ostatných obyvateľov rástol v priemere z dva a pol na takmer trojnásobok (pozri Obr. 3).

Podľa merania Giniho koeficientom Slovenská republika vykazuje najvyššiu úroveň rozdielov medzi regiónmi v rámci krajín EÚ⁷.

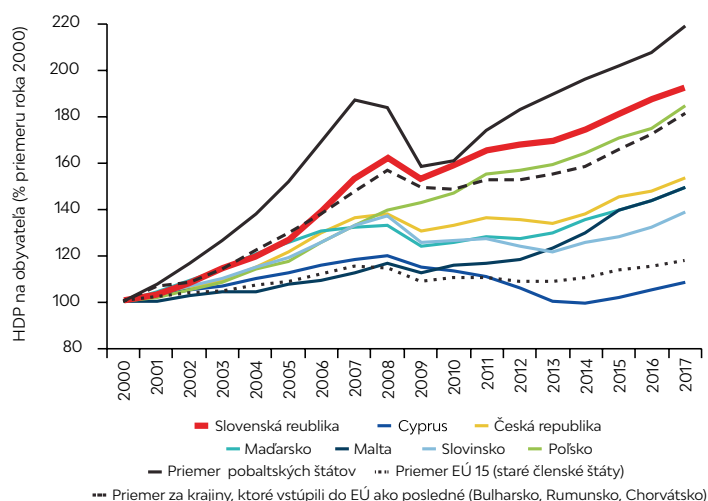
Aj keď tento rast pomohol zlepšiť blahobyt obyvateľstva, nebol inkluzívny, prehľboval sociálne rozdiely a odhalil štrukturálne problémy. Slovenská republika súčasne ilustruje rozdiel medzi národnou konvergenciou a subnárodnou divergenciou. Bratislavský kraj má viac ako dvojnásobný HDP na obyvateľa v porovnaní s Trnavským samosprávnym krajom, ďalším najrozvinutejším regiónom v Slovenskej republike, a viac ako štvornásobne vyšší HDP na obyvateľa ako Prešovský kraj. V posledných rokoch sa tieto rozdiely rýchlo zväčšovali. Za posledných 20 rokov sa v HDP na obyvateľa neobjavili náznaky regionálnej konvergenencie a približovania.

S poklesom tempa približovania sa k priemeru EÚ v posledných rokoch sa ukazuje, že Slovenská republika potrebuje nový rastový impulz, ktorý bude možno musieť prísť z oblasti mimo hlavného mesta. Pomalší rast, mierny prílev priamych zahraničných investícií (PZI) a rast miezd naznačujú, že Slovenská republika nemôže očakávať, že rovnaký model rastu bude efektívny aj v budúcnosti. Na vytvorenie nových príležitostí rastu je potrebné zaoberať sa hlavnými štrukturálnymi problémami, čo však nebude možné bez uvoľnenia ekonomického potenciálu okrajových regiónov a ich obyvateľov.

Pokiaľ ide o vývoj Prešovského kraja, existuje niekoľko dôvodov, prečo jeho ekonomike chýba viac dynamiky. Neúplná transformácia miestnej ekonomiky, ktorá si vyžaduje nové špecializácie a zmeny v podnikateľskom prostredí, slabý ekosystém pre inovácie, nízka kvalita riadenia a správy vecí verejných a minimálna schopnosť absorbovať finančné prostriedky z EÚ, medzery v kvalifikácii zamestnancov rovnako ako aj vystáhovalstvo a deurbanizácia, to všetko sú kľúčové prekážky rýchlejšieho hospodárskeho rastu regiónu.

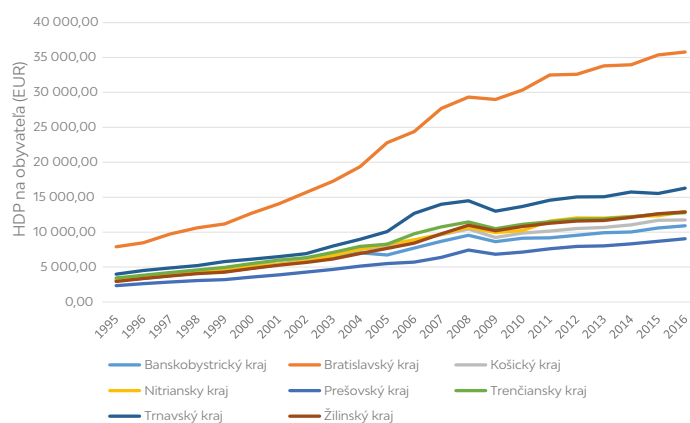
Výzvy regiónu v oblasti sociálneho rozvoja väčšinou súvisia s ťažkosťami pri integrácii rómskej populácie. Zatiaľ čo rozdiel medzi ekonomikami Prešovského a ostatných regiónov mimo regiónu hlavného mesta v Slovenskej republike nie je taký veľký, v sociálnych ukazovateľoch je región ešte výraznejšie pozadu. Región má druhú najvyššiu mieru nezamestnanosti v krajine a viac ako polovica nezamestnaných je bez práce dlhšie ako rok. Pre 18 % obyvateľstva je chudoba skutočným rizikom a ohrozuje ho viac ako ostatné obyvateľstvo krajiny. Tieto výsledky priamo súvisia so zlou integráciou Rómov. Zatiaľ čo v Prešovskom kraji žije druhá najväčšia rómska populácia v Slovenskej republike, v porovnaní s inými regiónmi je aj geograficky koncentrovanejšia. Inklúzia Rómov je komplikovaná. Aj keď sa v tejto oblasti už veľa urobilo, pokrok si bude vyžadovať dlhodobé úsilie a nové inovatívne prístupy.

OBRAZOK 2. HDP na obyvateľa, Slovensko a tranzitívne ekonomiky EÚ, 2000–2017

Zdroj: OECD, 2018.

OBRAZOK 3. Regionálny HDP na obyvateľa, 1995–2016, v EUR

Zdroj: Údaje Štatistického úradu Slovenskej republiky, 2018.

Naopak, Banskobystrický kraj nie je typickým zaostávajúcim regiónom. Banská Bystrica sa nachádza v južnej časti stredného Slovenska. Jednoznačne spĺňa niektoré z charakteristík typických pre zaostávajúce regióny. Značnú časť ekonomiky regiónu tvorí poľnohospodárstvo a jeho ľudský kapitál je slabší ako v iných regiónoch. Tieto podmienky vo všeobecnosti poukazujú na slabší potenciál hospodárskeho rozvoja. Na druhej strane nejde o okrajový región. Susedí s dobre rozvinutým západným Slovenskom a je vzdialený necelé tri hodiny jazdy od Bratislavy, Viedne a Budapešti. Regiónom prechádza hlavná cesta spájajúca Poľsko a Maďarsko, dve z najväčších ekonomík východnej Európy.

Niektoré ďalšie ukazovatele potenciálu Banskobystrického kraja treba interpretovať opatrne. Napríklad ekonomický rozvoj je úzko spojený s vysokou úrovňou urbanizácie. Zatiaľ čo 52 % obyvateľstva Banskobystrického kraja žije v mestách (štvrté najvyššie číslo v krajine), väčšina jeho miest je malých a kraj nemá dominantnú mestskú oblasť, ktorá by sa mohla stať centrom rastu. Je to tiež najredšie osídlený región v krajine. Historicky však tento kraj nebol vždy pozadu. Po celé storočia pred rozpadom sovietskeho bloku bol v tomto kraji rozvinutý výrobný a ťažobný priemysel. Región je aj dnes sídlom niekoľkých veľkých výrobných podnikov, ich dodávateľských reťazcov a ekosystémov ako aj výskumných inštitúcií. Napriek tomu je Banská Bystrica z pohľadu ukazovateľov hospodárskeho a sociálneho rozvoja druhým najhorším regiónom v krajine.

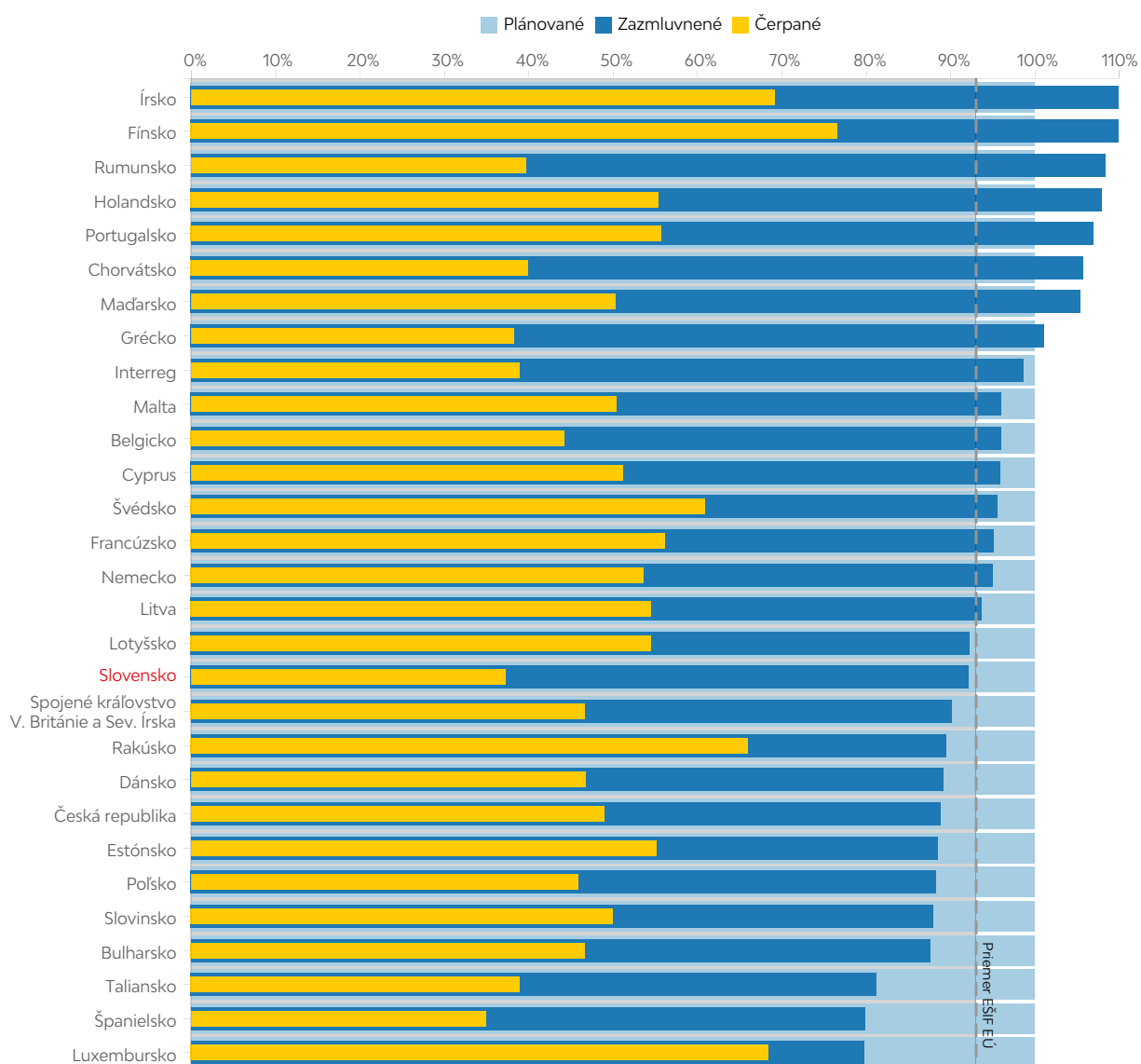
Príklad Banskobystrického kraja ukazuje, že jadrom dosiahnutia cieľa EÚ - väčšej územnej súdržnosti - je pochopenie konkrétnych okolností a situácie každého regiónu.

Pokiaľ ide o čerpanie prostriedkov z fondov EÚ, Slovenská republika, Banskobystrický a Prešovský kraj nie sú v čerpaní finančných prostriedkov veľmi dobré. Od vstupu do EÚ v roku 2004 je Slovenská republika jedným z hlavných príjemcov politiky súdržnosti EÚ. Slovenská republika môže čerpať v období rokov 2014– 2020 prostriedky z EŠIF a je tretia v poradí krajín EÚ, čo sa týka intenzity pomoci (pridelenie finančných prostriedkov EÚ/počet obyvateľov) vo výške 15,3 miliárd EUR, v priemere 2 829 EUR na obyvateľa. Priemer EÚ-28 je 896 EUR, a najvyšší (3 389 EUR) je v Estónsku, potom nasleduje Litva. Pridelovanie finančných prostriedkov z EŠIF predstavuje približne 70 % verejných investícií v Slovenskej republike⁸.

Pri diskusii o možnom zapojení sa do iniciatívy dobiehajúcich regiónov Catching-up Regions v Slovenskej republike bolo na konci roku 2017 čerpanie prostriedkov z EŠIF zo strany Slovenskej republiky pomerne nízke, iba 12 % z prostriedkov alokovaných z EŠIF. Iba päť ďalších členských štátov EÚ čerpalo menej prostriedkov. Pre porovnanie, k 30. júnu 2018, keď sa začala implementácia slovenského CuRI, Slovenská republika využila z prostriedkov EŠIF 2,14 miliardy EUR, čo predstavuje 14 % z celkovej sumy.

Na konci júna 2020 bola Slovenská republika druhou najhoršou krajinou (po Španielsku) v čerpaní prostriedkov z EŠIF (37 % z celkovej sumy). Najvyššie čerpanie z EŠIF mali Fínsko (takmer 80 %), Írsko (70 %), Luxembursko (68 %) a Rakúsko (67 %). Celkové čerpanie EŠIF na obdobie 2014 - 2020 v Slovenskej republike je zatiaľ veľmi nízke.

OBRAZOK 4: Využitie financovania z EŠIF členskými štátmi ku koncu júna 2020

Zdroj: Údaje z portálu EC-ESIF Open Data Portal <https://cohesiondata.ec.europa.eu/> (aktualizácia údajov 8. 1. 2021).

Prešovský kraj patrí medzi hlavných príjemcov finančných prostriedkov EÚ v Slovenskej republike, no zároveň nie je pri čerpaní finančných prostriedkov veľmi efektívny. V programovom období 2007 - 2013 sa región umiestnil na treťom mieste v celkovom objeme čerpaných finančných prostriedkov EÚ. Získal 14,5 % celoštátneho súčtu v závese za Žilinským krajom (stredné Slovensko) a Trenčianskym krajom (západné Slovensko). Ich podiel bol nižší ako v predchádzajúcom programovom období (16,1 % v rokoch 2004 - 2006). Vzhľadom na svoju veľkosť a situáciu dobiehajúceho regiónu mohol región absorbovať podstatne viac finančných prostriedkov. Najväčší počet projektových návrhov a druhý najväčší objem financovania pochádzal od inštitúcií so sídlom v Prešovskom kraji. Prešov bol ale v porovnaní s pôvodnými návrhmi druhým najhorším regiónom v zazmluvňovaní finančných prostriedkov a pri čerpaní finančných prostriedkov, ktoré dostal, sa nachádzal pod celoštátnym priemerom. Ak sa súčasná situácia nezmení, nové údaje za obdobie financovania EÚ 2014 - 2020 naznačujú, že Prešovský kraj bude mať z tohto financovania menší úžitok ako jeho susedia. Pre zefektívnenie čerpania finančných prostriedkov EÚ bude Prešovský kraj musieť zmobilizovať kapacity svojich regionálnych a miestnych samospráv, ako aj ďalších verejných inštitúcií.

Banskobystrický kraj má tiež veľa problémov s čerpaním EŠIF. V programovom období 2007 - 2013 sa región umiestnil na šiestom (z ôsmich) z celkového objemu vyplatených finančných prostriedkov EÚ. To predstavovalo iba 12,3 % celkových národných výdavkov. Podiel bol oveľa nižší ako v predchádzajúcom programovom období (26,5 % v rokoch 2004 - 2006), kde bol kraj hlavným príjemcom finančných prostriedkov EÚ v Slovenskej republike. V období 2007 - 2013 pochádzal druhý najväčší objem žiadostí o financovanie z inštitúcií so sídlom v Banskobystrickom kraji. Nepomer medzi požiadavkou na financovanie a čerpaním finančných prostriedkov môže naznačovať, že administratíva v kraji nefunguje efektívne.

Údaje vyplývajúce zo súčasného programového obdobia (2014 - 2020) naznačujú, že Banská Bystrica v porovnaní s ostatnými regiónmi naďalej nedostatočne čerpá dostupné prostriedky. Aktuálne údaje jasne ukazujú, že BBSK z hľadiska čerpania finančných prostriedkov EÚ výrazne zaostáva za Prešovským krajom. Za zmienku stojí, že zatiaľ čo Prešovský kraj mal na prvom mieste podaných projektov podstatne viac žiadostí o NFP, podstatne väčší rozdiel medzi týmito dvoma kraji je v podpísaných zmluvách ako v žiadostiach o NFP. To môže opäť poukazovať na kapacitné obmedzenia v banskobystrickej regionálnej samospráve a dopad obmedzení, ktoré boli na región uvalené. Je to však tiež výsledok nižšieho dopytu po financiách zo strany prijímajúcich inštitúcií mimo samospráv, ktorý by mohol odrážať nedostatok kapacít, nižšiu mieru angažovanosti alebo nedostatok informácií o príležitostiach, ktoré EŠIF ponúkajú. Je tiež pozoruhodné, že región a ostatní príjemcovia v regióne nepokrývajú všetky možné sektory, ktoré by mohli byť oprávnené na podporu⁹.

V programovom období 2014 - 2020 došlo k posunu zamerania od infraštruktúry k riešeniu systémových aspektov konkurencieschopnosti, inovácií a podnikania. Tento posun znamená, že hoci je nevyhnutné upevniť dosiahnutý pokrok, je rovnako dôležité zabezpečiť, aby politika súdržnosti dosiahla lepší pákový efekt ako v iných členských krajinách EÚ (napríklad v Grécku, Portugalsku, Španielsku a Taliansku). Tieto krajiny investovali značné prostriedky do dopravnej a inej infraštruktúry, napriek tomu významne nezlepšili kvalitu svojich ľudských zdrojov a podnikateľského prostredia. Cieľom zmeny politiky je identifikovať spôsoby, ako by Slovenská republika mohla čoskoro konkurovať najvýkonnejším ekonomikám sveta. V porovnaní s obdobím 2007 - 2013 sa nové obdobie zameriava viac na pomoc zraniteľným skupinám pri prístupe na trh práce. Niekoľko operačných programov (OP) podporuje nielen vytváranie pracovných miest, ale venuje osobitnú pozornosť zamestnávaniu mladých ľudí, nízkokvalifikovaných a dlhodobo nezamestnaných ľudí vrátane rómskej komunity.

Vláda SR a Európska komisia sa osobitne zaujímali o hľadanie spôsobov, ako zlepšiť výkonnosť dobiehajúcich regiónov, identifikovať spôsoby, ako podnietiť rast a inovácie v ich ekonomike a zvýšiť efektívnosť vynakladaných finančných prostriedkov EÚ na národnej aj na regionálnej úrovni. Následne v januári 2018 vláda a EK oficiálne spustili spolu s Prešovským samosprávnym krajom v Slovenskej republike Iniciatívu dobiehajúcich regiónov a v septembri 2019 túto iniciatívu rozšírili aj na Banskobystrický samosprávny kraj.

Prečo Svetová banka poskytuje technickú pomoc dobiehajúcim regiónom na Slovensku?

Európska komisia a Svetová banka sú dlhoročnými partnermi v oblasti rozvoja počínajúc spoločným financovaním infraštruktúrnych projektov až po poskytovanie technickej pomoci krajinám EÚ a nečlenským štátom EÚ. Európska komisia považovala Svetovú banku za schopnú priniesť svoje technické a prevádzkové skúsenosti, ako aj silu združovať a byť čestným a transparentným sprostredkovateľom pri riešení niektorých prekážok, ktorým čelia dobiehajúce regióny v Slovenskej republike. Predpokladalo sa, že spojením svojich prevádzkových a globálnych skúseností a znalostí Svetová banka podporí dosiahnutie výsledkov strategického rozvoja a pomôže reagovať na kľúčové rozvojové výzvy v Prešovskom a Banskobystrickom kraji.

Svetová banka nevníma EK iba ako strategického rozvojového partnera, ale aj ako neoceniteľný zdroj vedomostí o tom, ako správne nastaviť rozvoj. EK je pravdepodobne jednou z najefektívnejších rozvojových inštitúcií na svete a je do značnej miery zodpovedná za pomoc niekoľkým svojim členským krajinám pri prekonávaní pasce stredných príjmov a prechode na vysokopříjmovú ekonomiku. To je prípad krajín, ktoré vstúpili do EÚ v roku 2004, vrátane Slovenskej republiky. To je jedným z dôvodov, prečo Svetová banka nazvala EÚ “Convergence Machine - konvergenčný stroj”¹⁰. Svetová banka sa snaží získať relevantné a praktické ponaučenia z aktivít EK pre ďalších klientov.

V druhom roku Iniciatívy dobiehajúcich regiónov spolupracovalo celkovo osem tímov na tom, aby zmobilizovali medzinárodných aj miestnych odborníkov, aby správne reagovali na rozmanitosť a zložitosť problémov, ktoré je potrebné riešiť v Prešovskom a Banskobystrickom kraji. Vznikol hlavný koordinačný tím, ktorý tvoria odborníci v kanceláriách banky v Paríži, Varšave, Sofii a Washington DC, ako aj malý miestny koordinačný tím v Prešove, (keďže banka v súčasnosti nemá pobočku v Slovenskej republike), to všetko za účelom zabezpečenia efektívnej a účelnej komunikácie medzi tímami v teréne, regionálnymi a národnými zainteresovanými stranami, vedením projektu a tímom Európskej komisie.

Rozsah prác a implementácia iniciatívy v roku 2

Pre prvú fázu Iniciatívy dobiehajúcich regiónov v Slovenskej republike sa aktivity vyberali pomocou akčného plánu pripraveného Prešovským samosprávnym krajom, zameraného na veľké témy identifikované v *Správe o Slovenskej republike za rok 2018* a v *Špecifických odporúčaníach pre Slovenskú republiku*¹¹, konkrétne: zlepšenie kvality vzdelávania, zvýšenie energetickej efektívnosti, rozšírenie pracovných príležitostí a zníženie počtu ľudí žijúcich v chudobe alebo sociálnom vylúčení.

Pre druhý rok činnosti v oboch krajoch, t.j. v BBSK aj v PSK sa postupovalo podobne. Oba kraje pripravili svoje akčné plány. V prípade PSK však išlo o pokračovanie prác, ktoré sa už realizovali v prvom roku iniciatívy dobiehajúcich regiónov CuRI, a ktoré boli zamerané na veľké témy identifikované v *Národnom programe reforiem 2019* a v *2019 European Semester: Country Specific Recommendation / Commission Recommendation—Slovakia*¹² (*špecifických odporúčaníach EK pre Slovensko*), konkrétne: zlepšiť kvalitu a inkluzívnosť vzdelávania; bojovať proti korupcii; zlepšiť účinnosť súdneho systému; znížiť fragmentáciu systému verejného výskumu a stimulovať inovácie v podnikaní.

Oba regióny už boli zapojené v tom, aby určili, na aké konkrétne kroky sa treba zamerať. Bolo dôležité identifikovať činnosti s potenciálnymi hmatateľnými dopadmi, ktorých realizácia by bola možná v rámci jedného roka. Po dokončení zoznamu akčných krokov sa uskutočnilo niekoľko stretnutí so všetkými zainteresovanými stranami (vedenie regiónu, Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky, Európska komisia a Svetová banka) s cieľom upresniť zoznam akčných krokov a identifikovať jednotlivé kroky, na ktoré by sa iniciatíva CuRI na Slovensku zamerala. Po identifikovaní kľúčových krokov ďalšie diskusie pomohli identifikovať čiastkové kroky, ako aj konečný rozsah práce. BBSK a PSK následne pripravili podrobné akčné plány.

Nižšie uvádzame výzvy, ktoré sa v rámci prvého ročníka riešili v Banskobystrickom kraji, a na ktoré pracovné tímy sústredili svoju pozornosť:

- Vypracovanie strategického plánu digitalizácie a rozvoja verejnej dopravy v BBSK
- Harmonizácia ponúkaných študijných odborov tak, aby odrážali potreby trhu práce
- Posilnenie inovatívneho prostredia v regióne vytvorením systému voucherov na aktivity spoločnosti v oblasti výskumu a vývoja (V&V) a vytvorenie inovatívnej platformy, ktorá bude podporovať inovačný ekosystém v spolupráci s univerzitami a existujúcimi inovačnými centrami v regióne
- Rozvoj integrovaných zdravotníckych a sociálnych služieb pre seniorov

Toto sú výzvy, ktoré sa v Prešovskom kraji riešili v rámci druhého ročníka a na ktoré sa zameriavali multidisciplinárne tímy:

- Zlepšiť kvalitu a efektívnosť stredoškolského vzdelávania v PSK lepším meraním kvality a plánovaním študijných odborov
- Zvýšiť dynamiku rozvoja regiónu navrhnutím finančnej schémy pre malé a stredné podniky a rozvojom turistického chodníka Poloniny Trail
- Rozširovať a zlepšovať kvalitu geo-infraštruktúry priestorových údajov
- Lepšie projektové riadenie - usmernenie k zriadeniu odboru projektového riadenia v rámci Úradu PSK a posilnenie jeho analytickej kapacity a zručností; zlepšenie integrácie marginalizovaných rómskych komunít (MRK); pilotovať vybudovanie základnej environmentálnej infraštruktúry v okrese Snina

Iniciatíva dobiehajúcich regiónov Slovenskej republiky teda pokrývala širokú škálu rozvojových výziev. Na základe skúseností z iniciatívy Catching-up Regions v Poľsku sa zistilo, že bez silnej technickej koordinácie by bolo ťažké dotiahnuť taký rozmanitý rozvojový program do úspešného konca. Z tohto dôvodu sme na strane Svetovej banky nasadili silný koordinačný tím, ktorý zabezpečoval tvorbu technických výstupov, riadenie komunikácie so zainteresovanými stranami a administratívnu podporu programu. Prijali sme opatrenia na časté interakcie s miestnymi a regionálnymi zainteresovanými stranami v teréne. Pre každú definovanú činnosť bolo zriadených osem autonómnych tímov, pričom technické a expertné činnosti koordinoval vedúci aktivity a tím odborníkov. V rámci každej aktivity náš tím pravidelne uskutočňoval návštevy priamo v teréne (až kým pandémia COVID-19 nepremenila osobné stretnutia na stretnutia vo virtuálnom priestore), s častou (často týždennou) komunikáciou s kľúčovými zainteresovanými stranami, aby sa zabezpečila efektívna obojsmerná komunikácia, tok informácií, ako aj zapojenie zainteresovaných strán a aby sme správne reagovali na potreby a požiadavky zainteresovaných strán. Vďaka tomuto praktickému prístupu sme mohli dosiahnuť pokrok v definovaných akčných krokoch. Niektoré činnosti (napríklad školenia, návštevy na mieste, v teréne atď.) sa však museli odložiť z dôvodu pandémie COVID-19.

Rovnako ako v prípade Prešovského kraja pripravil tím Svetovej banky v marci 2020 správu o aktuálnej situácii (Prehľadová správa - Kľúčová dynamika rozvoja) s cieľom zdôrazniť dynamiku a výzvy hospodárskeho a regionálneho rozvoja v Banskobystrickom kraji. Správa analyticky informuje o jednotlivých činnostiach v rámci iniciatívy dobiehajúcich regiónov CuRI 2 v Banskobystrickom kraji.

Pre všetky zúčastnené strany sa organizovali pravidelné zasadnutia riadiaceho výboru s cieľom: 1) vyhodnotiť doterajší pokrok v práci (pred každým zasadnutím banka alebo samosprávny kraj zdieľali s účastníkmi riadiaceho výboru krátke prezentácie); 2) prediskutovať problémy, s ktorými sa stretli a prijať rozhodnutia o ich riešení; 3) navrhnuť ďalšie kroky, ktoré treba podniknúť s jasnými termínmi a zodpovednosťou za plnenie; a 4) dohodnúť sa na akýchkoľvek zmenách v prístupe alebo na ďalších prípadne odlišných činnostiach, ktoré sa majú dokončiť. Vďaka frekvencii stretnutí riadiaceho výboru bolo zabezpečené, že všetky zistené problémy sa riešili včas, čo pomohlo ušetriť čas a zdroje potrebné na dosiahnutie výsledkov v neskoršej fáze procesu implementácie iniciatívy CuRI.

TABUĽKA 1. Zoznam stretnutí riadiaceho výboru Iniciatívy CuRI 2 na Slovensku

Číslo	Dátum	Miesto konania
1	18. 9. – 19. 9. 2019	Banská Bystrica
2	21. 11. – 22. 11. 2019	Prešov
3	30. 1. – 31. 1. 2020	Banská Bystrica
4	10. 3. 2020	Videokonferencia s oboma regiónmi
5	21. – 22. 4. 2020	Videokonferencia s oboma regiónmi
6	16. 6. – 17. 6. 2020	Videokonferencia s oboma regiónmi
7	29. 9. – 30. 9. 2020	Videokonferencia s oboma regiónmi
8	24. 11. – 25. 11. 2020	Videokonferencia s oboma regiónmi

Zdroj: Svetová banka, 2020.

Závěrečná konference druhého ročníka implementace CuRI v Slovenské republice se měla konat v októbri / novembri 2020. Kvůli pandemii COVID-19 a cestovným obmedzeniam bola konferencia po vzájomnej dohode všetkých partnerov iniciatívy preložená na koniec júna 2021 a uskutočnila sa v Banskobystrickom kraji. Účastníci vyhodnotia výsledky dosiahnuté v rámci Iniciatívy CuRI v SR a prediskutujú, ako odstrániť/znížiť rozdiely v dobiehajúcich regiónoch EÚ a na Slovensku.¹³

Klíčové faktory a výzvy implementácie

Všetky zúčastnené strany ocenili prácu Iniciatívy 2 na podporu dobiehajúcich regiónov (CuRI). Ďalej uvádzame niektoré z faktorov, vďaka ktorým je iniciatíva úspešná:

- **Zainteresovanie a zapojenie regionálnych a miestnych zainteresovaných strán.** Rozvoj je o ľuďoch a ani tie najlepšie nápady, nástroje a politiky nemôžu mať pozitívny vplyv, ak ich zúčastnené strany neprijmú. Jeden z dôvodov úspechu spočíval v tom, že do iniciatívy boli plne zapojené regionálne a miestne zainteresované strany, od vymedzenia ich činností až po implementáciu odporúčaní.
- **Mobilizácia ďalších zdrojov.** V časovom rozpätí jedného roka je možné dosiahnuť len určitý objem výsledkov. Klúčovým stimulom pri implementácii navrhovaných odporúčaní bol prístup k dodatočným finančným prostriedkom EÚ a vnútroštátnym fondom. Európska komisia, slovenská vláda, PSK a BBSK našli vo vlastných rozpočtoch ďalšie zdroje financovania aktivít identifikovaných počas implementácie, napríklad školení, prípravu projektovej dokumentácie, najímanie externých odborníkov. To poukazuje na ich záväzok voči iniciatíve a túžbu dosiahnuť úspech.
- **Obetavosť, odhodlanie a vplyv tímu Európskej komisie.** Tím EK financoval nielen Iniciatívu dobiehajúcich regiónov v SR, ale sa aj aktívne zapájal do celého procesu. Zástupcovia EK revidovali všetky výstupy a pozorne monitorovali aktivity v praxi. Pracovali ako sprostredkovatelia vždy, keď bolo potrebné prijať zložité rozhodnutia. Úzke zapojenie EK zabezpečilo plynulý priebeh práce a účinnú a efektívnu odpoveď na výzvy a úzke miesta, ktoré sa počas tejto cesty vyskytli.
- **Pravidelné stretnutia riadiaceho výboru.** Klúčovým prvkom úspechu tejto iniciatívy boli časté stretnutia, počas ktorých prebiehali otvorené diskusie medzi partnermi iniciatívy.
- **Koordinácia na miestnej úrovni.** Aj keď medzinárodní odborníci poskytovali kľúčové technické znalosti, bolo by veľmi ťažké udržať hladký priebeh iniciatívy bez náležitej miestnej koordinácie aktivít v praxi; vzhľadom na veľký tím a rôznorodé riešené sektory by bolo ťažké dosiahnuť všetky požadované výsledky v stanovenom časovom rámci.
- **Odbornosť Svetovej banky.** Svetová banka kombinuje prevádzkové skúsenosti s odvetvovým know-how. Má jedinečnú výhodu v riešení projektov technickej pomoci zameraných na rozvojové problémy, najmä v prípade projektov, ktoré majú silné prevádzkové a implementačné zameranie. Svetová banka okrem toho vystupuje ako čestný sprostredkovateľ, ktorý sa zameriava na dosahovanie konkrétnych výsledkov rozvoja (namiesto vytvárania zisku) a má rozhodujúcu moc potrebnú na zapojenie a zainteresovanie rôznych strán, aby si sadli k jednému stolu, diskutovali o zložitých záležitostiach a konali v nich.
- **Ambiciózne, ale pragmatické ciele.** Tím EK hneď na začiatku rozhodol, že každá zložka Iniciatívy dobiehajúcich regiónov má dosiahnuť ambiciózne, ale uskutočniteľné ciele, ktoré je možné reálne dosiahnuť v stanovenom časovom rámci (t.j. 12 mesiacov) a ktoré si všetky zúčastnené strany spoločne definovali.

Druhý rok implementácie CuRI na Slovensku priniesol aj niekoľko výziev. Medzi kľúčové výzvy do budúcnosti patria:

- Obaja klienti, PSK aj BBSK, boli od začiatku marca 2020 zapojení do činností a opatrení súvisiacich s COVID-19, čo nevyhnutne spomalilo postup prác. Banka taktiež zaviedla prísne obmedzenia na cestovanie a kým sa vedenie banky nerozhodne tieto obmedzenia zrušiť, nebude možné uskutočniť žiadnu misiu. Niektoré aktivity sa oneskorili, iným dokonca hrozí zrušenie.
- PSK a BBSK by mali posilniť ľudské a finančné zdroje, ktoré venovali iniciatíve dobiehajúcich regiónov. Aj keď je pozitívne, že PSK a BBSK vo svojich rozpočtoch na rok 2020 vyčlenili zdroje na financovanie aktivít CuRI 2, v dôsledku COVID-19 sa očakávajú škrt, ktoré môžu mať negatívny dopad na prípravu projektov a plánované investície. Osobitná pozornosť by sa mala venovať ľudským zdrojom potrebným na zabezpečenie kontinuity a udržateľnosti výsledkov dosiahnutých v rámci CuRI 2.
- Ešte stále je potrebné identifikovať potenciálne zdroje financovania umožňujúce implementáciu výsledkov CuRI 2. Niektoré z nich by mohli byť financované z EŠIF pridelených pre Slovenskú republiku v súčasnom programovom období (2014–2020) a/alebo z programu REACT-EÚ¹⁴, s možnosťou ich implementácie do konca roku 2023 (pravidlo n + 3). Niektoré by mohli byť financované v nasledujúcom programovom období - Operačný program (OP) Slovenská republika. Pri súčasnom vývoji, medzerách vo verejnom financovaní a neistote spôsobenej COVID-19 existuje riziko, že EŠIF zmení svoje priority alebo nasmeruje dostupné prostriedky na iné iniciatívy, respektíve na balíčky riešení situácie spojenej s COVID-19.
- Súčasná nastavenie systému riadenia fondov EÚ v Slovenskej republike je veľmi sektorové a fragmentované. Rozsah pôsobnosti by sa mal presunúť na komplexnejší prístup k regionálnemu rozvoju, ktorý sa zameriava na hlavné prekážky rozvoja a na integrovaný prístup k územným investíciám.
- Rómska problematika je v Prešovskom a Banskobystrickom kraji stále jednou z kľúčových rozvojových prekážok. Aj napriek tomu, že sa už začali pilotné aktivity so šiestimi miestnymi samosprávami, aj v treťom roku bude potrebné dôkladne sa venovať tejto problematike. Ani jeden z regiónov nebude schopný zlepšiť svoje ukazovatele sociálneho a ekonomického rozvoja, pokiaľ nedosiahne pokrok v integrácii rómskych komunít. Zmysluplné zlepšenie si bude vyžadovať integrovaný prístup a dlhodobý záväzok prekonávania kultúrnych bariér, stigmy, diskriminácie a izolácie.
- Väčšia pozornosť by sa mala venovať propagácii Iniciatívy dobiehajúcich regiónov na Slovensku a to v regionálnych médiách i na celoštátnej úrovni.

Mobilizácia investícií z EŠIF

Vďaka implementácii Iniciatívy dobiehajúcich regiónov CuRI 1 a 2 bolo pripravených niekoľko projektov financovaných z EŠIF v celkovej výške 112 miliónov EUR. Najvyššia suma mobilizovaných investícií mierila do reforiem sektoru stredného odborného vzdelávania a prípravy a do modernizácie škôl. Prvé alokácie z EŠIF boli úspešne zamerané aj na podporu MSP v okrese Snina; šesť samospráv tiež predložilo svoje prvé žiadosti o integráciu rómskej problematiky (pozri podrobnosti v Tabuľke 2).

TABUĽKA 2. Zoznam potvrdených investícií v rámci CuRI

CuRI komponent na Slovensku	Typ/Povaha investície	Investičné náklady (v tis. EUR): EŠIF + spolufinancovanie na národnej úrovni	Popis investície
Budovanie kapacít v rámci Úradu PSK a BBSK	Ľudské zdroje (OP EPA)	2 000 tis. EUR	Budovanie kapacít pre implementáciu CuRI: PSK a BBSK
	Investície pre 5 prioritizovaných SOŠ (IROP)	31 294 tis. EUR	Menšie až stredné opravy/obnova; energetická efektívnosť; obnova učební a dielní
	Spolupráca medzi SOŠ a MSP: vybrané okresy (OP II)	10 588 tis. EUR	Vznik spoločných investícií a spolupráce medzi SOŠ – firmami; nové alebo modernizované vybavenie dielní; softvérové nástroje na simuláciu procesov; prototypov a modelov
PSK—Komponent SOŠ	OP ĽZ – národný projekt – učebné osnovy/ vzdelávanie učiteľov/ platforma spolupráce SOŠ	4 710 tis. EUR	Celoživotné vzdelávanie- certifikácia učiteľov a majstrov odborného výcviku, podpora individuálneho portfólia; hodnotenie/audit súčasných študijných odborov + navrhnutie a pilotné spustenie nových; vývoj študijných materiálov; online vzdelávacie moduly; vytvorenie regionálnej platformy pre SOŠ zainteresované strany; rozvoj a zlepšovanie riadenia kvality na SOŠ
PSK GIS (údaje)	Správa údajov & tok (OP II)	975 tis. EUR	LEMAD PSK II – lepšia správa údajov na Úrade PSK: mzdy, externé služby a konzultanti, softvér
PSK Poloniny Trail – Cestovný ruch (Turistický chodník Poloniny Trail)	Podpora MSP v okrese Snina (OP II)	7 500 tis. EUR	Podpora MSP v okrese Snina – rozvoj služieb v cestovnom ruchu
	Turistický chodník Poloniny Trail (31 km – 2 úseky) (IROP/REACT EÚ)	10 000 tis. EUR	Výstavba 31 km cyklistického chodníka, prvé 2 úseky
PSK – Marginalizované rómske komunity	Integrované investície v 6 pilotných obciach (OP ĽZ)	12 000 tis. EUR	Investície v 6 pilotných obciach: cesty, chodníky, vodovod a kanalizácia, zber odpadu, komunitné centrá, prestupné bývanie a iné
BBSK—Komponent SOŠ	Investície do 8 prioritizovaných SOŠ (IROP/REACT EÚ)	30 000 tis. EUR	Menšie až stredné opravy/obnova; energetická efektívnosť; obnova učební a dielní
	8 prioritizovaných SOŠ – spolupráca s MSP (OP II)	3 000 tis. EUR	Vznik spoločných investícií a spolupráce medzi SOŠ – firmami; nové alebo modernizované vybavenie dielní; softvérové nástroje na simuláciu procesov; prototypov a modelov
SPOLU		112 067 tis. EUR	

Zdroj: Svetová banka 2021.

Urobilo sa viac ako iba toto. Oba regióny začali pripravovať ďalšie investície ako výsledok CuRI - rok 2, v odhadovanej výške 100 miliónov EUR. Vyžaduje si to ďalšiu tvrdú prácu na projektovej dokumentácii, riešení otázok vlastníctva pôdy a absolvovaní územných a stavebných konaní. Dúfajme, že všetky nižšie uvedené investície (pozri Tabuľku 3) by mohli získať financovanie z EŠIF, buď z programu REACT-EÚ, alebo v nasledujúcom programovom období 2021–2027.

TABUĽKA 3. Zoznam pripravovaných investícií v rámci CuRI v SR, ktoré budú výstupom druhého roka iniciatívy

Komponent CuRI na Slovensku	Typ / povaha investície	Investičné náklady (v tis. EUR): EŠIF + spolufinancovanie na národnej úrovni*	Popis investície
BBSK—Komponent SOŠ	OP LZ národný projekt – učebné osnovy/ vzdelávanie učiteľov/ platforma spolupráce SOŠ	8 000 tis. EUR	Celoživotné vzdelávanie – certifikácia učiteľov a majstrov odborného výcviku, podpora individuálneho portfólia; hodnotenie/audit súčasných študijných odborov + navrhnutie a pilotné spustenie nových; vývoj študijných materiálov; online vzdelávacie moduly; vytvorenie regionálnej platformy pre SOŠ zainteresované strany; rozvoj a zlepšovanie riadenia kvality na SOŠ
BBSK DOPRAVA – Podpora zlepšovania integrovaného, inteligentného a udržateľného systému verejnej dopravy v riedko osídlených oblastiach (BBSK)	Dispečing na dopravnom podniku + integrácia systémov s dopravcami verejnej dopravy + digitalizácia dopravy	31 300 tis. EUR	Zariadenie na snímanie a oznamovanie fyzickej polohy autobusu pre dispečing a cestujúcich umiestnené na palube. Systémové komponenty dispečingu a back-office. Digitálne označenie na zastávkach a staniciach. Platformy pre digitálne kanály a manažment obsahu na zabezpečenie aktualizovaných informácií o verejnej doprave v reálnom čase.
BBSK TechTransfer – Podpora pri prepájaní výskumných inštitúcií s miestnym priemyslom a posilnenie podporného systému pre inovácie miestnych MSP (BBSK)	Systém regionálnych voucherov	2 000 tis. EUR	Pripraviť a spustiť systém regionálnych inovačných voucherov v spolupráci so SIEA
	Inovačná platforma a študentská platforma	1 350 tis. EUR	Vytvorenie inovačnej platformy, študentského prototypu (umiestneného pravdepodobne na vybranej SOŠ v BBSK)
BBSK Sociálne a zdravotné služby – Podpora integrovaných zdravotných a sociálnych služieb pre seniorov (BBSK)	Zriadenie koordinačnej kancelárie a aktivít zameraných na poskytovanie zdravotných a sociálnych služieb a na LZ	1 200 tis. EUR	Rekonštrukcia priestorov (priestory ponúklo mesto Tornaľa), nákup zariadenia + najatie miestneho koordinátora
	Integrované centrum zdravotných a sociálnych služieb Tornaľa	3 000 tis. EUR	Výstavba alebo rekonštrukcia integrovaného centra zdravotných a sociálnych služieb v Tornaľi, vrátane sanitiek atď. a zariadenia
	Investícia do infraštruktúry zdravotných a sociálnych služieb v mikroregióne	2 185 tis. EUR	Domov sociálnych služieb, denný stacionár a dopravné služby
BBSK SPOLU		49 035 tis. EUR	
PSK poskytovanie technických vstupov na rozvoj infraštruktúry pre vodovody a kanalizáciu v okrese Snina	Príprava projektu/ realizačný projekt/ skúšobné vrty	1 000 tis. EUR	Podrobný projekt pre 24 obcí (voda) a 28 obcí (čistenie odpadových vôd), stavebné povolenia, EIA, atď.
	Výstavba infraštruktúry pre vodovod a kanalizáciu	34 000 tis. EUR	Výstavba infraštruktúry pre vodovod a kanalizáciu v okrese Snina pre 24 obcí (vodovod) a 28 obcí (kanalizácia)
PSK Marginalizované rómske komunity	Integrované investície do 6 pilotných obcí	5 795 tis. EUR	Investície do infraštruktúry v 6 pilotných obciach – investície, ktoré nepokrýva OP LZ Výzva Ministerstva vnútra – sociálne podniky, sociálne bývanie, investície mimo rómskych osád atď.
PSK Poloniny Trail – Cestovný ruch (Turistický chodník)	Turistický chodník Poloniny Trail (61 km)	10 331 tis. EUR	Výstavba 61 km cyklistického chodníka – 3. úsek
PSK SPOLU		51 126 tis. EUR	
Spolu BBSK a PSK		100 161 tis. EUR	

Poznámka * - Ide o odhad investičných nákladov na základe výsledkov druhého roka Iniciatívy CuRI na Slovensku.

Zdroj: Svetová banka, 2021.

Ďalšie kroky a tretí rok iniciatívy CuRI na Slovensku

Po druhom roku implementácie v Slovenskej republike sa iniciatíva Catching-up Regions stala viditeľným prístupom a nástrojom, ktorý sa využíva aj v iných krajinách EÚ. Slovenské skúsenosti môžu teraz slúžiť ako príklad pre zavádzanie podobných prístupov v iných krajinách EÚ a / alebo u iných klientov Svetovej banky.

Implementáciu tretej fázy Iniciatívy dobiehajúcich regiónov na Slovensku schválili všetci partneri CuRI v novembri 2020. Tretia fáza bude zameraná na:

1. Využitie výsledkov už vykonanej práce v BBSK a PSK v Košickom samosprávnom kraji (KSK), ktorý sa zapojí do CuRI 3 od januára 2021: zameranie na stredné odborné vzdelávanie a prípravu (SOŠ), výskum a inovácie, integráciu Rómov a geografický informačný systém (GIS);
2. Pokračovanie a rozšírenie činnosti v rámci stredného odborného vzdelávania a prípravy, GIS a cestovného ruchu (turistický chodník Poloniny Trail) a komponentov regionálneho rozvoja (MRK, vodovod a kanalizácia pre obce v okrese Snina) v Prešovskom kraji;
3. Nadväzovanie a rozširovanie činností v doprave, strednom odbornom vzdelávaní a príprave, v oblasti zdravotných a sociálnych služieb a vo vede a výskume v Banskobystrickom kraji a začatie novej aktivity: integrácie marginalizovaných rómskych komunít (MRK).

Očakávaný začiatok tretej fázy je v januári 2021, s ukončením v decembri 2021.

**PREHL'AD V'YSLEDKOV
DRUHÉHO ROKA INICIATÍVY
CURI**

**PODPORA ZLEPŠOVANIA
KVALITY A EFEKTÍVNOSTI
STREDOŠKOLSKÉHO
ODBORNÉHO VZDELÁVANIA
A PRÍPRAVY V PSK**

Prečo?

V prvom roku iniciatívy CuRI v Prešovskom kraji tím Svetovej banky spracoval štúdiu stredných odborných škôl a zamestnávateľov v regióne¹⁵. Štúdia odhalila nesúlad medzi dodávanou a požadovanou kvalitou vzdelávania a absolventov SOŠ. Identifikovali sme niekoľko faktorov, ktoré prispievajú k nesúladu: nedostatočný systém zabezpečenia kvality vzdelávania, ktorý by zaručoval ponuku relevantných študijných odborov a výstupov; nedostatočná komunikácia a koordinácia medzi rôznymi zainteresovanými stranami; nedostatok základných zdrojov na niektorých školách; a nedostatočné monitorovanie, podpora a stimuly na zabezpečenie súladu a neustáleho zlepšovania. Väčšina škôl nemala zavedený interný alebo externý systém riadenia kvality a školské siete sú vnímané ako neoptimalizované z pohľadu efektivity a počtov študentov, ktorí sa hlásia na jednotlivé študijné odbory.

Druhý ročník CuRI sa preto zamerával na vytvorenie rámcov na zabezpečenie kvality a optimalizáciu siete škôl s cieľom zlepšiť kvalitu, efektívnosť a relevantnosť študijných programov v stredoškolskom odbornom vzdelávaní a príprave.

Ako?

V nadväznosti na vyššie uvedené aktivity v rámci prvého roka CuRI a s cieľom ďalšej podpory PSK pri zvyšovaní kvality stredného odborného vzdelávania a prípravy Svetová banka realizovala tri hlavné aktivity:

1. Vytvorenie rámca pre systém zabezpečenia kvality na zlepšenie úrovne stredných škôl a ich študijných odborov prostredníctvom:
 - Prípravy návrhu a poskytnutia podpory pre počiatočné nastavenie rámca pre systém zabezpečovania kvality vzdelávania.
 - Zabezpečenia školenia riaditeľov škôl s cieľom implementovať proces plánovania zlepšovania školy v súlade s očakávaným systémom zabezpečenia kvality.
2. Optimalizácie siete stredných odborných škôl prostredníctvom:
 - Prípravy navrhovaného systému optimalizácie SOŠ v PSK, ktorý reaguje na potreby trhu práce.
 - Realizácie vzdelávacieho kurzu zameraného na budovanie kapacít v technickej oblasti optimalizácie školstva.
3. Poskytovania školení a budovania kapacít na rozvoj schopnosti PSK vykonávať analýzy kontroly kvality v rezorte školstva a na prípravu budúcich balíčkov integrovaných investícií pre školy.

Ako výstup z vyššie uvedených aktivít Svetová banka pripravila školiaci modul a správu o systéme zabezpečovania kvality vzdelávania vrátane navrhovaného rámca a procesu implementácie a fungovania systému kvality, ako aj školenia pre vybraných riaditeľov škôl. Svetová banka tiež pripravila správu a poskytla školiace moduly o optimalizácii siete škôl vrátane jej odporúčaní. Svetová banka uskutočnila aj školenie pre zamestnancov PSK a vedúcich technických pracovníkov o tom, ako implementovať navrhovanú optimalizáciu školstva.

Čo?

Workshop o príprave investičných balíčkov

Tím Svetovej banky usporiadal workshop pre väčšiu skupinu zástupcov Úradu PSK, aby ďalej vysvetlil investičný proces a podielil sa o skúsenosti získané pri príprave integrovaných investičných balíčkov. Zámerom bolo, aby PSK prevzal prípravu balíčkov s cieľom rozšíriť investície do ďalších škôl v regióne. Tento metodický workshop sa uskutočnil v januári 2020 v Prešove.

Workshop bol zameraný na proces prípravy investičných balíčkov na pilotných stredných odborných školách. Predstavili sme koncepty ako projektový manažment a manažment zmien. Cyklus prípravy integrovaných projektov ako investičných balíčkov je kombináciou projektového riadenia a riadenia zmien. Cieľom podujatia bolo: a) posilniť budovanie vlastných odborných kapacít na úrovni PSK a na úrovni pilotných stredných odborných škôl; b) transferovať know-how medzi PSK a odborníkmi Svetovej banky; c) prispieť k zvyšovaniu úspešnosti navrhovaných investičných balíčkov; a d) podporiť vytváranie spoločných projektových tímov v pilotných školách.

Metodického workshopu sa zúčastnilo viac ako dvadsaťpäť zamestnancov Úradu PSK z rôznych odborov, ktorí sa budú podieľať na príprave a implementácii budúcich integrovaných investičných balíčkov na pilotných školách.

Metodický workshop sa zamerával na:

- Pochopenie koncepcie integrovaného projektu a školského investičného balíčka
- Definovanie toho, čo je projekt, a zdôraznenie jeho dôležitosti a relevantnosti pre budúci rozvoj stredných odborných škôl
- Definovanie problému, vízie a poslania SOŠ, ktoré sa odrážajú v cieľoch a činnostiach projektu
- Vysvetlenie dôležitosti definovania výziev / problémov, ktoré je potrebné vyriešiť, a prístupu prijatého v rámci projektu
- Identifikáciu kľúčových aktérov, ich záujmov a zdrojov potrebných na implementáciu projektu
- Opis negatívnych dopadov rizík projektu na jeho úspešnosť
- Prípravu matice rizík projektu na komunikáciu s odbornou verejnosťou
- Prípravu aktivít projektu, vrátane komunikačného plánu

Rámec zabezpečenia kvality

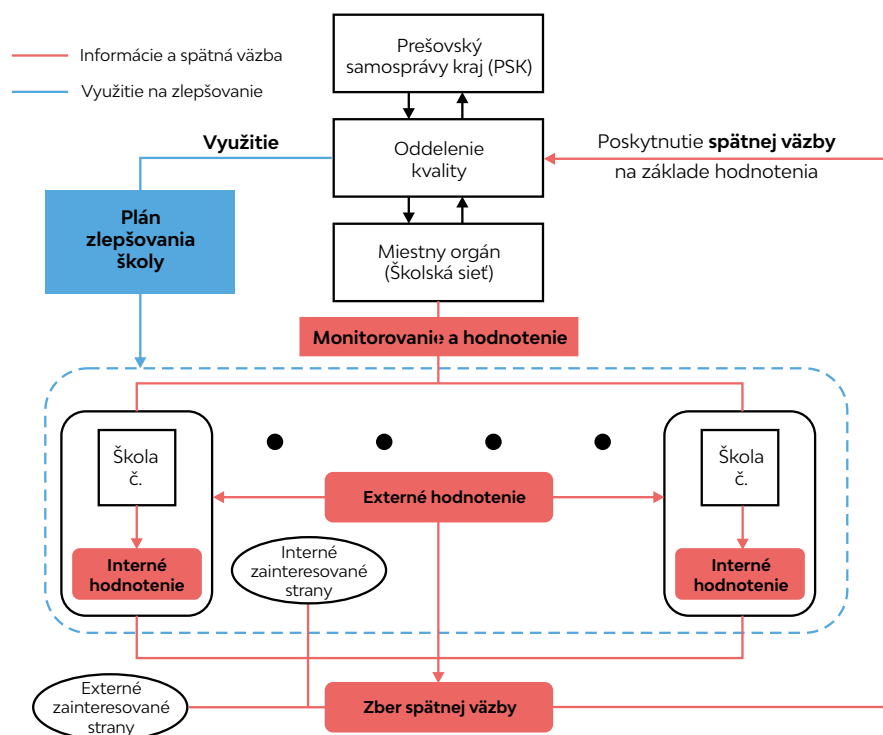
Cieľom bolo vytvoriť rámec zabezpečenia kvality pre PSK na základe stratégie regiónu v oblasti stredoškolského vzdelávania a odbornej prípravy s týmito konkrétnymi cieľmi:

- Vytvorenie 'Plánu zlepšovania stredoškolského vzdelávania a odbornej prípravy'
- Monitorovanie kvality na všetkých verejných a súkromných (cirkevných) stredných odborných školách
- Zosúladenie stredoškolského vzdelávania a odbornej prípravy so štandardmi kvality a požiadavkami pracovného trhu

V úzkej spolupráci s PSK Svetová banka vypracovala „Stručný prehľad stratégie zabezpečenia kvality“. Stručný prehľad obsahuje analýzu regionálneho kontextu stredoškolského vzdelávania a odbornej prípravy, popisuje víziu / poslanie SOŠ na regionálnej úrovni a poskytuje základné informácie o zabezpečení kvality v PSK, ako napríklad: 1) súčasný nástroj zabezpečovania kvality používaný v PSK; 2) súvisiace legislatívne normy a usmernenia; a 3) súčasné strategické dokumenty založené na zabezpečení kvality vzdelávania v regióne.

Na základe Stručného prehľadu stratégie zabezpečenia kvality a ďalších analýz banka poskytla poradenstvo PSK a zaviedla deväť zásad zabezpečenia kvality. Politiky zabezpečenia kvality sú dôležité pre usmernenie inštitúcií v rámci kraja a pomoc úradníkom pri riešení otázok verejného záujmu. Politiky môžu presadzovať nariadenia na udržanie kvality vzdelávania a na zvýšenie autonómie každej inštitúcie stredného odborného vzdelávania a prípravy. Ďalšou dôležitou úlohou politik je stanoviť legislatívu pre štandardy kvality, ktorú by stredné školy museli dodržiavať, aby si udržali požadovanú kvalitu. Je potrebné nielen stanoviť štandardy, ale pochopiť aj aktuálnu situáciu v každej strednej škole. Zriaďovací orgán by mal vybudovať monitorovací systém na vykonávanie pravidelného dohľadu a hodnotenia. Okrem toho by politiky mali mať na pamäti potrebu vyvinúť stratégie na neustále zlepšovanie poskytovania stredného odborného vzdelávania a prípravy. Pri monitorovaní a hodnotení škôl je nevyhnutné využívať získané informácie na vypracovanie a implementáciu plánu zlepšovania školy. Prehľad celého rámca zabezpečenia kvality je uvedený na obrázku 5 nižšie.

OBRÁZOK 5. Diagram systému riadenia kvality na SOŠ

Zdroj: Autori, na základe CAF (2013) a Cedefop (2015).

Svetová banka navrhla PSK spôsoby ako zaviesť riadenie kvality v strednom odbornom vzdelávaní a príprave. Základným spôsobom zabezpečenia kvality v strednom odbornom vzdelávaní a príprave je použitie cyklu PDCA (pozri Obr. 6). Cyklus PDCA (Plan-Do-Check-Action) sa skladá zo štyroch etáp, ktorými je potrebné prejsť na to, aby bolo možné dosiahnuť neustále zlepšovanie. Štyri fázy sú naplánovanie (fáza projektu), vykonanie (realizácia), overenie (kontrola) a konanie (akcia, adaptácia a korekcia).

Výber vhodného nástroja kvality závisí od mnohých faktorov (zložitosť nástroja, cieľ sebahodnotenia, efektívnosť, zloženie pedagogického zboru, úroveň rozvoja školy atď.). Základom by mal byť model excelentnosti Európskej náďacie pre riadenie kvality (EFQM), ale aj ďalšie moderné metódy riadenia kvality. Ako nástroj komplexného riadenia kvality model CAF - spoločného hodnotiaceho rámca podporuje princípy excelentnosti pôvodne definované EFQM. Všeobecne je možné formulovať príslušné postupy na základe princíпов totálneho riadenia kvality (TQM).

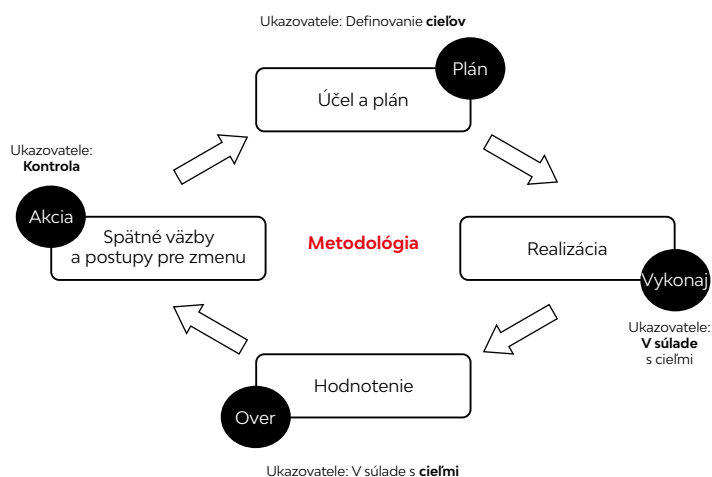
Svetová banka poskytla PSK odporúčania týkajúce sa plánovania a inštitucionalizácie systému zabezpečovania kvality v regióne. Pracovná skupina zdôraznila význam stanovenia jasných, primeraných a merateľných cieľov a výstupov z hľadiska politik, postupov, úloh a ľudských zdrojov. Poskytla niekoľko príkladov ukazovateľov, ktoré poskytujú stručný prehľad o procese plánovania.

Zavedenie riadenia kvality do stredných škôl odborného vzdelávania a prípravy vyžaduje niekoľko opatrení na úrovni systému SOŠ aj na úrovni poskytovateľov stredného odborného vzdelávania. Svetová banka poskytla príklady z iných európskych krajín na základe správy o Európskom zabezpečení kvality v odbornom vzdelávaní a príprave (EQAVET), ktorá bola zameraná na tieto témy:

- Vypracovanie plánov po konzultácii so zainteresovanými stranami
- Poskytovanie primeranej podpory pre zabezpečenie kvality
- Podpora učiteľov a majstrov odborného výcviku
- Definovanie systému včasného varovania v strednom odbornom vzdelávaní a príprave
- Definovanie jasných pokynov a štandardov kvality na úrovni poskytovateľov stredného odborného vzdelania a prípravy na podporu neustáleho zlepšovania kvality vzdelávania

Svetová banka spoločne s PSK venovala veľa času otázkam informácií (údajom) a hodnoteniam. Hodnotiace stratégie zvyčajne zahŕňajú tri komponenty: 1) zber a spracovanie údajov; 2) nahlasovanie a komunikovanie údajov; a 3) diskusiu, hodnotenie a akčné kroky založené na týchto údajoch. Hodnotenie výsledkov a procesov sa vykonáva pravidelne na základe dôkazov a konkrétneho merania. Pre zlepšenie kvality stredného odborného vzdelávania a prípravy je nevyhnutné hodnotiť stav zavádzania riadenia kvality na školách. Hodnotenie je proces systematického a objektívneho hodnotenia prebiehajúceho projektu, programu alebo politiky v strednom odbornom vzdelávaní a odbornej príprave. Cieľom je určiť relevantnosť a plnenie cieľov a rozvíjať efektívnosť, účinnosť, vplyv a udržateľnosť.

OBRÁZOK 6. Cyklus PDCA

Zdroj: Autori, 2020.

Banka zdôraznila potrebu zapojiť do procesu monitorovania a hodnotenia relevantných partnerov:

- **Externé hodnotenie na strednej škole odborného vzdelávania a prípravy.** Externé hodnotenie škôl vykonávajú hodnotitelia, ktorí nie sú zamestnancami príslušnej školy a spadajú pod inštitúcie zodpovedné za vzdelávanie.
- **Interné hodnotenie (sebahodnotenie) na SOŠ.** Cieľom sebahodnotenia v súvislosti s riadením kvality poskytovania služieb SOŠ je umožniť nastavenie systému sebaregulácie na školskej úrovni, ktorý zvýši kvalitu poskytovaného vzdelávania. Preto je sebahodnotenie školy jedným z hlavných nástrojov autonómie na úrovni školy.
- **Peer review - Vzájomné odborné hodnotenie.** Uskutočnenie vzájomného hodnotenia medzi rôznymi zainteresovanými stranami je tiež užitočným spôsobom na zlepšenie zabezpečenia kvality a vybudovanie dôvery, transparentnosti a porozumenia medzi partnermi. Výhodou zavedenia vzájomného hodnotenia v procese hodnotenia zabezpečenia kvality je, že poskytuje nezávislý pohľad na odborné vzdelávanie a môže ponúknuť návrhy odporúčaní na zlepšenie hodnotených oblastí.

Pre vypracovanie plánu zlepšenia poskytovania stredného odborného vzdelávania a prípravy existujú štyri hlavné kroky:

- Analýza faktorov, ktoré prispievajú k zlepšeniu kvality
- Príprava na zmenu
- Vypracovanie plánu zlepšovania školy
- Stanovenie novej a koherentnej rozvojovej stratégie

Svetová banka poskytla PSK niekoľko príkladov na vypracovanie plánu zlepšovania škôl z Maďarska, Estónska a Srbska. V neposlednom rade Svetová banka poradila PSK, ako definovať ukazovatele výkonnosti a ako šíriť informácie a zhromaždené údaje smerom k verejnosti.

Rámec optimalizácie školskej siete

Cieľom rámca optimalizácie školskej siete pre PSK je zamerať úsilie na efektívnejší a relevantnejší systém stredného odborného vzdelávania a prípravy. Pred vypracovaním rámca regionálnej optimalizácie v kontexte PSK Svetová banka zvažila ciele stanovené na európskej a národnej úrovni. Inými slovami, regionálna vízia by mala byť v súlade s víziou národnej optimalizácie a príslušnými európskymi dokumentmi a stratégiami navrhovanými organizáciami, ako je Európske stredisko pre rozvoj odborného vzdelávania (Cedefop). Na základe toho banka v úzkej spolupráci s PSK definovala regionálnu víziu optimalizácie siete stredných škôl v PSK. Hlavným cieľom je znížiť podiel žiakov gymnázií na 29 % alebo dokonca menej z celkového počtu žiakov na stredných školách v kraji a zvýšiť počet študentov na stredných školách odborného vzdelávania a prípravy.

Prešovský samosprávny kraj si nastavil štyri špecifické ciele v oblasti stredného odborného vzdelávania a prípravy:

1. Zvýšiť počet žiakov v trojročnom štúdiu, napríklad v remeselných a odborných učebných odboroch, kde je na trhu nedostatok pracovných síl
2. Zvýšiť počet žiakov v štvorročných maturitných študijných odboroch technických, elektrotechnických, stavebných a v informačných a komunikačných technológiách (IKT), kde je na trhu práce nedostatok zamestnancov
3. Podporovať systém duálneho a praktického vzdelávania zahrnutím opatrení, ako je modifikovanie štátnych vzdelávacích programov a školských vzdelávacích programov a podporovať účasť zamestnávateľov na praktickom vyučovaní a príprave
4. Podporiť zvýšenie počtu žiakov v oblasti starostlivosti o seniorov, kde je nedostatok pracovných síl v oblastiach ako medicína, ošetrovatelstvo a sociálna starostlivosť

Na základe týchto cieľov bolo definovaných nasledujúcich šesť konkrétnych cieľov optimalizácie v PSK:

- Cieľ 1: Optimalizovať a stabilizovať sieť škôl
- Cieľ 2: Modernizovať materiálno-technické zabezpečenie stredných odborných škôl
- Cieľ 3: Rozvíjať odborné vzdelávanie pre potreby trhu práce
- Cieľ 4: Spolupracovať so zamestnávateľmi bez duálneho vzdelávania
- Cieľ 5: Rozvíjať strediská odborného vzdelávania a prípravy
- Cieľ 6: Propagovať stredné odborné vzdelávanie a technické odbory

Na záver možno povedať, že vízia PSK obsahuje hlavné prvky optimalizácie systému stredného odborného vzdelávania a prípravy, ako je poskytovanie kvalitného odborného vzdelávania, prepojenie škôl odborného vzdelávania a prípravy s potrebami trhu práce, ponuka praktického vyučovania a zohľadnenie postavenia menších vo vzdelávacom systéme. Je tiež v súlade s európskou a národnou víziou optimalizácie systémov odborného vzdelávania a prípravy, ktorá je dôležitá pre vývoj efektívnych stratégií. Stratégie realizované v budúcnosti by mali byť založené na cieľoch týkajúcich sa optimalizácie poskytovania služieb SOŠ s cieľom dosiahnuť víziu pripravenosti študentov zo stredných odborných škôl na úspešné uplatnenie sa na trhu práce a na štúdium na vyššej úrovni, ako aj na zvýšenie záujmu žiakov a širokej verejnosti o stredné odborné vzdelávanie.

Svetová banka zdieľala s PSK koncepcie a postupy optimalizácie. Hlavným cieľom optimalizácie poskytovania služieb SOŠ je zabezpečiť dostupnosť a kvalitu príslušného stredného odborného vzdelávania s cieľom pripraviť kvalifikovaných absolventov a optimálnym spôsobom uspokojiť potreby ekonomiky prostredníctvom:

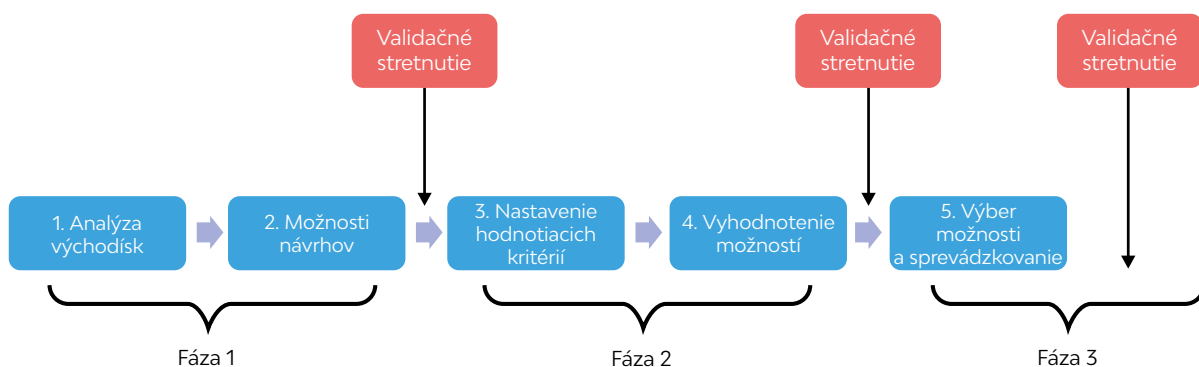
- Vyrovnávania ponuky a dopytu odborníkov na regionálnej a národnej úrovni
- Optimalizáciou siete škôl na základe dopytu na trhu práce a spoločenských potrieb
- Optimalizáciou študijných odborov a ponúk na územnom základe
- Zlepšením poskytovania podpory stredným školám odborného vzdelávania a prípravy
- Zapojením kľúčových zainteresovaných strán
- Zaisťovaním kvality poskytovania služieb SOŠ

Svetová banka odporúčala PSK zaviesť do praxe metodiku „Projektovania dopadu reforiem v SOŠ“ (PRIME), ktorá by mohla pomôcť identifikovať možnosti akčných krokov, ktoré môžu maximalizovať príležitosti, ktoré ponúka legislatíva, a zároveň minimalizovať nevyhnutné kompromisy. Prvým cieľom PRIME je pomôcť orgánom a zainteresovaným stranám pri hľadaní optimálneho postupu pri dosahovaní strategického cieľa. Druhým cieľom je zvýšiť kapacitu pre informovanú reflexiu a koordinované rozhodovanie pre všetkých účastníkov procesu. Stratégie pre optimalizáciu školskej siete stredných odborných škôl by sa mali uskutočňovať v spolupráci vertikálnej (ústredné a regionálne školské úrady) aj horizontálnej (riaditelia škôl stredného odborného vzdelávania a prípravy, zamestnávateľia). Táto spolupráca je nevyhnutná, aby sa zabránilo vytváraniu fragmentovaných riešení, ktoré slúžia jednej skupine zainteresovaných strán na úkor druhej. V metodike PRIME existujú tri hlavné kroky na dosiahnutie konkrétnych stratégií optimalizácie školskej siete stredných škôl (pozri Obr. 7).

Dôležitým aspektom stratégií plánovania optimalizácie školskej siete SOŠ je pochopiť, ako a aký druh údajov možno použiť na implementáciu stratégie. Typy údajov možno rozdeliť do troch hlavných zložiek: 1) vyváženie siete SOŠ vo vzťahu k vzdelaniu a demografickým / geografickým ukazovateľom; 2) ekonomické údaje na vyváženie ponuky a dopytu na trhu práce; a 3) sociálne / kultúrne charakteristiky.

Ukazovatele z oblasti vzdelávania, ktoré súvisia s optimalizáciou siete SOŠ, zahŕňajú údaje, ako sú základné informácie o stredných školách odborného vzdelávania a prípravy, zápis žiakov, informácie o poskytovaných študijných odboroch, informácie týkajúce sa učiteľov a ostatných - nepedagogických zamestnancov, informácie o školských objektoch a budovách a efektívnosti a výsledku služieb, ktoré SOŠ poskytujú. Toto sú dôležité ukazovatele, ktoré sa stanú základom pre pochopenie efektívnosti stredných škôl odborného vzdelávania a prípravy a pre poskytnutie nápadov na implementáciu reforiem školskej siete.

OBRÁZOK 7. Prehľad procesov optimalizácie

Zdroj: Svetová banka, 2020.

Ukazovatele vzdelávania úzko súvisia s geografickými a demografickými parametrami siete škôl. Jedným z dôležitých cieľov pri optimalizácii školskej siete je zníženie finančných nákladov. Napríklad školy, ktoré majú menej študentov, majú vyššie náklady na žiaka, a preto môžu potrebovať konsolidačné opatrenia, prípadne aj zatvorenie škôl. Inými slovami, pri rozhodovaní o zlúčení alebo zatvorení škôl je potrebné porozumieť demografickým údajom o počte žiakov, ktorí sú v súčasnosti zapísaní (alebo údajom o potenciálnych žiakoch, ktorí sa môžu v budúcnosti prihlásiť), a geografickým údajom o umiestnení škôl. Napríklad Rakúsko malo problémy s vysokou hustotou škôl, pričom školy boli v priemere veľmi malé. Tento problém sa objavil najmä v základnom vzdelávaní, vo vidieckych a horských oblastiach. Základná škola v Rakúsku mala v priemere 107 žiakov, ale do tohto priemeru spadali školy od 58 do 248 študentov. Výzvy, ktoré sa tu objavili, zahŕňali napríklad vyššie náklady menších škôl na ich udržanie a investície do infraštruktúry vyplývajúce z celkovej neefektívnosti školskej siete. Napokon vláda rozhodla o konsolidácii škôl.

Rovnako je potrebné preskúmať geografické ukazovatele, ako sú umiestnenie všetkých škôl a vzdialenosti medzi nimi, hustotu školských zariadení a stav cestnej infraštruktúry a jej kategorizáciu. Pokiaľ ide o umiestnenie škôl, je potrebné zvážiť, či deti chodia do školy peši, osobnými dopravnými prostriedkami alebo či využívajú existujúce služby verejnej dopravy. Pre uskutočnenie efektívnej reformy školskej siete by sa mali brať do úvahy ukazovatele vzdelávania ako aj demografické údaje. Na vizualizáciu priestorových a nepriestorových údajov je užitočným nástrojom geografický informačný systém (GIS), potrebný pri vypracovaní plánu optimalizácie školskej siete. GIS môže poskytovať podporu pri získavaní súhlasu komunity. Okrem toho premietnutie tabuľkových údajov na mapy pomáha pri rozpoznávaní neočakávaných situácií, ktoré, ak si ich všimnete, si vyžadujú dôkladnejšie preskúmanie. GIS má dynamickú schopnosť uľahčovať analýzu „čo keby“, prieskum a vytváranie scenárov plánovania a riadenia.

Ďalším rozhodujúcim rozmerom pre optimalizáciu siete škôl sú ekonomické údaje regiónu. Základné ekonomické ukazovatele zahŕňajú úroveň ekonomického rozvoja regiónu, uvádzajú sa ako priemerný HDP na obyvateľa v danom okrese / meste či obci, počet zamestnaných, miera nezamestnanosti a úroveň rozpočtových výdavkov určených na vzdelávanie a iné.

Na implementáciu optimalizácie školskej siete sú potrebné aj údaje o ponuke a dopyte na trhu práce. Viac výziev sa objavuje v strednom odbornom vzdelávaní než vo všeobecnom, pretože stredné odborné školy vzdelávajú žiakov v zručnostiach, ktoré je možné okamžite uplatniť na trhu práce a zároveň vyučujú vedomosti a zručnosti, ktoré je možné využívať mnoho rokov po ukončení stredného vzdelávania a odbornej prípravy. Preto je potrebné, aby sa školská sieť stredných škôl rýchlo prispôbila zmenám hospodárskej štruktúry a pripravila absolventov, ktorí vyhovujú požiadavkám trhu práce.

Pokiaľ ide o dopyt na trhu práce, mali by sa brať do úvahy informácie o ekonomických zmenách v krajine/regióne. Napríklad vznik nových priemyselných odvetví vyvoláva iný dopyt po zamestnancoch, ktorí sa špecializujú na túto oblasť. Inštitúcie stredného vzdelávania a odbornej prípravy by mali ponúkať optimálne programy, ktoré žiakom poskytnú príslušné zručnosti.

Optimalizácia školskej siete stredných odborných škôl by sa mala analyzovať aj z pohľadu vyhliadok na znižovanie regionálnych rozdielov v oblasti školskej dochádzky alebo rozdielov medzi spoločenskými skupinami. Spoločná perspektíva znižovania rozdielov medzi regiónmi a etnickým pôvodom sa musí uskutočňovať súčasne s analýzou vzdelávacích a demografických/geografických ukazovateľov, ako aj ekonomických údajov. Napríklad zatvorenie menších škôl nemusí byť nevyhnutným riešením optimalizácie školskej siete, pretože škola sa môže nachádzať v oblasti, ktorá slúži menšinovým skupinám obyvateľstva. Pri posudzovaní sociálnych a kultúrnych charakteristík by sa tieto ukazovatele mali zamerať aj na zapojenie menšín alebo zraniteľného obyvateľstva a zároveň zväžiť hustotu menšinového obyvateľstva v celom regióne.

Pri implementácii optimalizácie školskej siete však existujú určité ťažkosti vyplývajúce zo sociálnych obmedzení a politických konfliktov. Na prekonanie týchto problémov pri podpore reformy školskej siete je nevyhnutná jasná dokumentácia s údajmi, modelmi a analýzami. Ide o kľúčové zdroje pri rokovaní o politicky zložitých otázkach v rôznych oblastiach a pri obhajovaní reforiem školskej siete na okresnej a komunálnej úrovni. Rovnako je dôležité zapojiť do týchto rozhovorov širšiu komunitu, učiteľov, rodičov, miestnych politikov a zamestnávateľov. Je potrebné mať spoločnú víziu kvalitného vzdelávania, aby sme ostatných dokázali presvedčiť o potrebe zmien, namiesto úzkeho zamerania sa na úsporu nákladov. Konsolidácia škôl musí ísť ruka v ruku s viditeľnými zlepšeniami, na ktoré sa dá poukázať prostredníctvom explicitných údajov o kvalite školy a jej absolventov tak, aby bola konsolidácia atraktívna pre študentov aj zamestnávateľov.

Ďalšie kroky

Tím Svetovej banky pre komponent stredného vzdelávania a odbornej prípravy bude pomáhať PSK v jeho úsilí o zvýšenie kvality a relevantnosti stredných odborných škôl v rámci jeho zodpovednosti tak, aby ich absolventi zodpovedali potrebám a požiadavkám trhu práce, ktoré súvisia s prechodom k Industry 4.0. Pomocou výstupov, ktoré pripravili odborníci Svetovej banky v predchádzajúcich fázach (model balíčkov synergických investícií pre päť pilotných škôl postavený na analýze a údajoch zhromaždených vo fáze I; štandardy, požiadavky a odporúčania zahrnuté do rámca zabezpečenia kvality vo fáze II), PSK pod vedením, metodickou podporou a s poradenstvom Svetovej banky vypracuje a navrhne synergické investičné balíčky pre maximálne 12 stredných škôl v PSK.

Navrhované balíčky a zoznam škôl, kde sa tieto balíčky budú implementovať, budú odrážať údaje a poznatky získané z dvoch fáz Iniciatívy dobiehajúcich regiónov CuRI v PSK ako aj predtým identifikované sekundárne potreby optimalizácie regionálnych sietí SOŠ. Implementácia integrovaných investičných balíčkov vybraných škôl, splnenie cieľa zabezpečenia kvality v zmysle zvýšenia kvality stredného odborného vzdelávania, a to vďaka modernizácii vzdelávacej infraštruktúry, podpore úzkej spolupráce s účastníkmi trhu práce / ďalším relevantným zainteresovaným stranám a tiež vďaka zlepšeniu kvality študijných odborov. Svetová banka poskytuje poradenstvo PSK s pripomienkovaním balíčkov a metodickú podporu.

The background of the entire page is a repeating pattern of small, light blue triangles pointing in various directions, creating a textured, geometric effect.

**PODPORA DYNAMICKEJŠIEHO
ROZVOJA REGIÓNU**

Navrhovaná finančná schéma pre MSP

Hlavným cieľom tohto subkomponentu bolo analyzovať, či je právne možné vytvoriť „regionálny fond“, ktorý by mohol poskytovať mikropôžičky mikropodnikom a malým podnikom, aká by mala byť optimálna veľkosť tohto subjektu a jeho právne postavenie. Ďalším cieľom bolo analyzovať prekážky prístupu MSP k financiam a ďalšie formy potrebnej potenciálnej podpory (napríklad pôžičky, záruky a vlastné imanie).

Kľúčovým obmedzením, na ktorý sa tento subkomponent zamerlal, bolo nedostatočné financovanie mikropodnikov a malých podnikov v Prešovskom samosprávnom kraji. Predstavitelia PSK zdôraznili, že v regióne existujú mikro a malé spoločnosti, ktoré nemôžu získať bankové pôžičky kvôli svojej nedostatočnej veľkosti, nedostatočnej úverovej histórii a ďalším problémom. Táto medzera vo financovaní brzdí potenciálny rozvoj týchto firiem a odrádza ich od podnikania v regióne. PSK by chcel podporiť tieto firmy mikropôžičkami (a potenciálne aj ďalšími finančnými nástrojmi) s cieľom odstrániť finančnú bariéru ich rastu.

Svetová banka v úzkej spolupráci s PSK preskúmala prekážky prístupu k financiam pre malé a stredné podniky (MSP) v Prešovskom kraji a analyzovala právne možnosti, prekážky a možnosti rozvoja finančných schém pre MSP na regionálnej úrovni.

Zároveň Svetová banka s PSK zorganizovala niekoľko stretnutí s inštitúciami na národnej úrovni (Ministerstvo financií Slovenskej republiky, Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky, Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky, Slovenský investičný holding, Slovenská záručná a rozvojová banka a ďalšie) s cieľom identifikovať možné zdroje financovania regionálnych finančných nástrojov na podporu MSP. Všetky stretnutia, bohužiaľ, viedli do slepej uličky a na národnej úrovni sa nepodarilo identifikovať možné národné zdroje alebo zdroje z EŠIF, z ktorých by sa mohla financovať takáto regionálna finančná schéma. V júli 2020 sa riadiaci výbor Iniciatívy CuRI dohodol na pozastavení tohto komponentu, ktorý bol napokon v septembri 2020 zrušený.

Rozvoj turistického chodníka Poloniny Trail

Prečo?

V okrese Snina s jeho pohorím Bukovské vrchy a Národným parkom Poloniny sa nachádza množstvo rôznych a jedinečných prírodných a kultúrnych hodnôt svetového formátu. Primárna výzva, ktorá z toho vyplýva, má dve časti. Po prvé, počet turistov, ktorí prichádzajú do okresu Snina, domácich aj zahraničných, je v súčasnosti obmedzený a tomu zodpovedajú aj finančné prostriedky, ktoré tu minú. Po druhé, zahraniční turisti, ktorí počas cestovania mňajú viac, sa tu vyskytujú iba zriedkavo. Táto realita je zapríčinená štyrmi faktormi:

1. Konektivita a základná infraštruktúra cestovného ruchu nie sú dostatočne rozvinuté.
2. Príležitosti minúť peniaze sú nedostatočné a ťažko sa hľadajú.
3. Služby a zážitky v tejto oblasti nie sú konkurencieschopné.
4. Marketingové a propagačné aktivity sú slabé, segmentácia trhu je neprimeraná a medzinárodná viditeľnosť Národného parku Poloniny a jedinečných zážitkov, ktoré ponúka, je obmedzená.

Turistický chodník Poloniny Trail je praktickým opatrením pre sociálno-ekonomický rozvoj Národného parku Poloniny, čo bolo definované v odporúčaní Iniciatívy dobiehajúcich regiónov CuRI z roku 1 (Výstupy Svetovej banky 19–3)¹⁶. Konkrétnym cieľom je zlepšenie infraštruktúry pre cyklistov, turistov a jazdcov na koňoch, ako aj vytvorenie ambiciózneho produktového radu založeného na endogénnom potenciáli územia, ktorý by pomohol podporovať miestny hospodársky rozvoj. Táto sieť sa dá využiť na rôzne aktivity v oblasti dobrodružného cestovného ruchu vrátane pešej turistiky, kempovania, cyklistiky, jazdy na koni, pozorovania vtákov a voľne žijúcich živočíchov atď.

Počas druhého roku Iniciatívy CuRI sme identifikovali trasu s dĺžkou približne 90 kilometrov, ktorá bola vytvorená zo širokej siete existujúcich malých chodníkov v tejto oblasti. Pri plánovaní a výstavbe siete chodníkov v Národnom parku sa uplatnil fázovo rozložený prístup, ktorý integroval (a v prípade potreby aj vylepšoval) už existujúce úseky. Nová sieť chodníkov má potenciál prepojiť sa s poľskou a ukrajinskou stranou Národného parku a jeho atrakciami. Vzhľadom na zložitosť vývoja trasy bola identifikovaná slučka rozdelená do troch etáp výstavby, z ktorých sa predpokladá vybudovanie dvoch etáp do júna 2023, zatiaľ čo prípravy tretej etapy prebehnú v roku 2021 a budú navrhnuté na financovanie v nasledujúcom programovom období (2021–2027).

Ako?

Podľa tretieho výstupu konzultačného zadania v rámci Iniciatívy dobiehajúcich regiónov CuRI na Slovensku (Správa z preverky o zriadení Turistického chodníka v Národnom parku Poloniny) má park potenciál rozšíriť sieť chodníkov na takmer 400 kilometrov. Po dôkladnej štúdii a preskúmaní, využití množstva online analytických nástrojov a návštevách priamo v teréne, tím Svetovej banky a tím Poloniny Trail z PSK zistili, že 90-kilometrová slučka pokrýva hlavné vyhladkové miesta a scenérie okolo vodnej nádrže Starina a prepája väčšinu obcí nachádzajúcich sa v Národnom parku s centrom okresu - Sninou. Turistický chodník je veľmi vhodný pre vývoj produktov cestovného ruchu a poskytuje miestnym komunitám v okrese Snina veľa príležitostí na generovanie príjmu z rozvoja trvalo udržateľného cestovného ruchu.

Počas procesu budovania Turistického chodníka Poloniny Trail banka:

- Poskytla technické pripomienky a vstupy do analýz uskutočniteľnosti, ktoré pripravoval PSK, zadávacích podmienok a súťažných podkladov na výstavbu Turistického chodníka Poloniny Trail a súvisiacej infraštruktúry
- Podporila PSK pri identifikovaní a stanovení priorít investičných potrieb pre financovanie Turistického chodníka Poloniny Trail

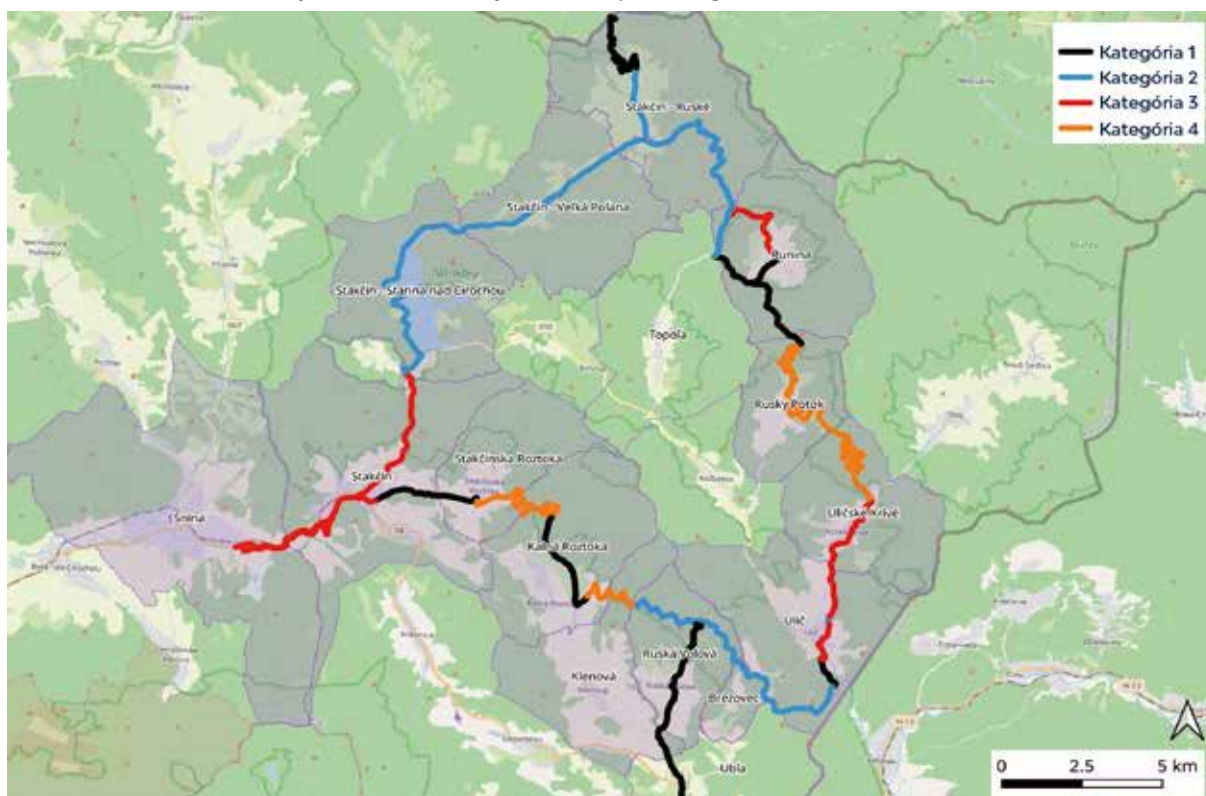
- Pripravila správu, ktorá obsahuje navrhované a rozfázované náklady a priority koncepcie Turistického chodníka Poloniny Trail, založené na dostupných finančných prostriedkoch (*Výstup 4 - Projekt Turistického chodníka Poloniny Trail: Posun vpred*)¹⁷
- Poskytla technické vstupy k otázkam územného plánu, projektu a prevádzkovania ako aj k otázkam riadenia environmentálnych a sociálnych záležitostí pri navrhovaní produktu cestovného ruchu - Turistického chodníka Poloniny Trail
- Podporila orgány PSK pri príprave jeho účasti na verejných diskusiách a diskusiách so zástupcami miestnych komunít, kde vysvetlila technické, environmentálne, sociálne vplyvy a praktické detaily návrhu trasy chodníka

Banka zároveň organizovala školenia zamerané na poskytovanie vysoko kvalitných služieb cestovného ruchu v tejto oblasti vrátane poskytovania školení a budovania kapacít pre prevádzkovateľov cestovného ruchu v súkromnom sektore spojených s turistickým chodníkom Poloniny Trail. V týždni od 7. do 11. decembra 2020 sa uskutočnilo štvordňové školenie „Zlepšovanie riadenia cestovného ruchu v Prešovskom kraji“, ktoré uskutočnili Svetová banka a rakúski odborníci na cestovný ruch za účasti pracovníkov PSK, zástupcov obľastnej organizácie cestovného ruchu, mimovládnych organizácií a ďalších subjektov v oblasti cestovného ruchu v tomto regióne.

Čo?

Navrhovaný 90-kilometrový okruh tvoria úseky, ktoré čiastočne vychádzajú z existujúcich chodníkov. Niektoré sú v celkom dobrom stave, zatiaľ čo iné vyžadujú dôkladnejšie zásahy, a iné musia byť vybudované úplne od nuly. Úseky chodníka spadajú do štyroch kategórií podľa stavu, potreby zásahu a zamýšľaného použitia:

OBRÁZOK 8. Navrhovaný 90 km turistický chodník po kategóriách

Zdroj: PSK, OpenStreetMap, 2020.

- Kategória 1 - Existujúce úseky chodníka, ktoré si vyžadujú menšie zásahy (~ 13,23 km). Úseky spadajúce do tejto kategórie sú v úplnom súlade s minimálnymi požadovanými normami príslušných stavebných predpisov. Budú potrebovať iba malé vylepšenia v malej infraštruktúre a značení.
- Kategória 2 - Existujúce úseky chodníkov, ktoré si vyžadujú väčšie zásahy (~ 35,42 km). Druhá kategória predstavuje úseky chodníka, ktoré už existujú, ale nie sú v úplnom súlade s požadovanými normami (povrch, šírka, sklon svahu a ďalšie faktory). Budú vyžadovať väčšie úpravy povrchu chodníka, aby boli použiteľné na účely zážitkovej turistiky (cyklistika, pešia turistika atď.). Okrem toho je potrebné doplniť drobnú infraštruktúru (napríklad odpočívadlá) a správne značenie.
- Kategória 3 - Nové úseky chodníkov s tvrdým povrchom (typ cesty; ~ 19,5 km). Táto kategória zahŕňa úseky chodníka, ktoré možno použiť na zlepšenie mobility medzi obcami, pričom slúžia hlavnému účelu rozvoja dobrodružnej a zážitkovej turistiky. Bude potrebné postaviť ich od nuly a doplniť o menšiu infraštruktúru, ako sú stojany na parkovanie bicyklov na začiatku, správne turistické značky, odpočívadlá a parkovacie plochy, verejné toalety a informačné tabule alebo stánky.
- Kategória 4 - Nové úseky chodníkov s pôdnymi povrchmi (rekreačné; ~ 23,91 km). Úseky kategórie 4, ktoré tiež ešte neexistujú, sú určené na rekreačné účely a na rozvoj cestovného ruchu. Bude potrebné postaviť ich a vybaviť infraštruktúrou pre lepšie služby pre návštevníkov a označiť podľa požiadaviek.

Svetová banka tiež poskytla PSK prehľad všeobecných pokynov pre projektovanie zariadení, ktoré zohľadňujú environmentálnu a kultúrnu citlivosť chránených území. Po ňom nasledovali stručné pokyny pre turistickú vybavenosť týchto oblastí vrátane kempingov, zastrešených ubytovacích zariadení, odpočívadiel a rozhľadní, informačných a orientačných zariadení, ako aj dopravy a ďalšej doplnkovej infraštruktúry. Banka vypracovala jednoduchý katalóg návrhov malej turistickej infraštruktúry pre Turistický chodník Poloniny Trail (príklady viď nižšie).

OBRÁZOK 9. Vyhlídková veža

OBRÁZOK 10. Vzor projektu odpočívadla

Zdroj: Projektový tím SB, 2020.

Katalóg ponúka aj vzorový dizajn „inteligentného cyklistického odpočívadla“. Obr. 11 zobrazuje jednu z týchto malých stavieb, ktorá je navrhnutá pre centrum obce Ulič, ktoré sa nachádza na okraji historického parku so zrúcaninami hradu Ulič, a ktoré je možné opakovane inštalovať aj v iných lokalitách a obciach. V týchto zariadeniach môžu návštevníci nájsť náradie potrebné na opravu bicykla a využiť základné služby ako sú verejné toalety, stojany na bicykle a informačné pulty, ktorých prítomnosť sa môže líšiť v závislosti od lokality.

OBRÁZOK 11. Projekt inteligentného cyklistického odpočívadla

Zdroj: Projektový tím SB, 2020.

Poučenia a ďalšie kroky

V kontexte obmedzených verejných zdrojov financovania investícií, tvrdej konkurencie na cieľových trhoch a odvetvia cestovného ruchu v Slovenskej republike – najmä v Národnom parku Poloniny – je turizmus na Slovensku v porovnaní so zvyškom Európy pomerne mladou oblasťou. Aj z tohto dôvodu je potrebné, aby akčné kroky, aktivity a produkty navrhnuté počas implementácie tohto investičného projektu boli inteligentné a ciele. Banka odporučila, aby PSK pri navrhovaní konkrétnych produktov a implementácii následných opatrení, cieľom ktorých je dosiahnutie úspechu, dodržal tieto zásady:

1. Zváženie najaktuálnejších trendov v dopyte a ponuke a zameranie sa na vývoj produktových ponúk, ktoré zvyšujú dĺžku pobytu a výdavky na jedného turistu
2. Plánovanie s prihliadnutím na „nadmerný turistický ruch“
3. Zahnutie trvalej udržateľnosti ako témy, ktorá sa prelína celým projektom
4. Rozvíjanie väzieb s poľnohospodárstvom, potravinárstvom a inými odvetvami
5. Príprava podmienok pre podnikanie a inovácie v cestovnom ruchu
6. Pamätať na odolnosť voči klimatickým zmenám ako na zásadný faktor navrhovaných investícií
7. Zabezpečiť postupný prístup k investíciám podľa realistických hodnotení pripravenosti trhu
8. Uplatňovať príslušnú taktiku prístupu na trh
9. Usilovať sa o inteligentnú stratégiu. Inteligentnou stratégiou na prilákanie návštevníkov do Polonín je zosúladienie existujúcich a potenciálnych atrakcií a prírodných krás s turistami, ktorí majú záujem o ich objavovanie
10. Implementácia v duchu s vzájomnej dôvery, porozumenia a vysokej úrovne účasti. Pre úspešnú implementáciu projektu je kľúčová účasť zainteresovaných strán, vzájomná dôvera a pochoopenie príslušných procesov

V treťom roku Iniciatívy SR CuRI bude komponent pokračovať v implementácii identifikovaných intervencií nasledovne:

- 1. etapa: Výstavba 16-kilometrového úseku.

Prvá etapa zahŕňa dva úseky v celkovej dĺžke 16 km. V pláne je dokončenie projektovej dokumentácie a predloženie žiadosti o finančný príspevok do novembra 2021. Úspech žiadosti bude možný po zostavení projektovej dokumentácie (projektu), získaní územného rozhodnutia a stavebného povolenia, vysporiadaní majetkovoprávných záležitostí a získaní environmentálnych povolení (EIA a NATURA 2000).

- 2. etapa: Modernizácia miestnych komunikácií 3. triedy

Modernizácia sa bude týkať úsekov chodníkov medzi vodnou nádržou Starina a bývalou vysídlenou obcou Ruské (15 km). Práve prebieha proces prípravy projektovej dokumentácie a začal sa proces verejného obstarávania na výber projektanta. Príprava projektovej dokumentácie bude trvať približne päť mesiacov. Paralelne s tým bude podpísaná nájomná zmluva s vlastníkom cesty - LPM Ulič, š.p. Do septembra 2021 by mali byť k dispozícii aj environmentálne posudky (EIA a NATURA2000). Plán predloženia návrh projektu financovania je do novembra 2021.

Banka vo vyššie uvedených činnostiach poskytne PSK asistenciu pri ich implementácii a odbornú pomoc.

- 3. etapa: Približne 60 km Turistického chodníka Poloniny Trail

Tretia etapa zahŕňa prípravu projektovej dokumentácie pre nové úseky medzi obcami Runina po Ruský Potok, z Ruského Potoka po Uličské Krivé, z Kalnej Roztoky po Stakčínsku Roztoku a od Stakčínskej Roztoky po Stakčín, ktorých celková predpokladaná dĺžka je asi 24 km nových úsekov a 32 km existujúcich chodníkov.

Proces prípravy tejto etapy bude trvať niekoľko rokov vzhľadom na zložitosť terénu a očakávané problémy s vysporiadaním pozemkov. Vypracovanie technickej štúdie je súčasťou úlohy vypracovania projektu. Štúdia posúdi kritické úseky podľa rôznych kritérií a navrhne konečné trasy nových úsekov, po ktorých bude nasledovať postupné dodanie projektovej dokumentácie pre jednotlivé úseky a malé prvky turistickej infraštruktúry. Banka zabezpečí celkové riadenie úloh súvisiacich s prípravou technickej štúdie a posúdenie jej úplnosti.

GEO-INFRAŠTRUKTÚRA A PRIESTOROVÉ ÚDAJE (PSK)

Prečo?

Pri príprave Iniciatívy dobiehajúcich regiónov bol ako kľúčový prvok identifikovaný nedostatok údajov, najmä geopriestorových, ktorý bráni schopnosti PSK lepšie podporovať regionálny rozvoj. Bez podrobných informácií o svojom území má región málo podkladov pre rozhodovanie a často sa musí spoliehať na nákladné štúdie alebo pracovať bez informácií. Ďalším dôležitým problémom je transparentnosť činnosti verejnej správy a spolupráca s ostatnými zainteresovanými stranami a občanmi. PSK sa rozhodol priamo sa zaoberať touto otázkou a stal sa prvou inštitúciou v krajine, ktorá zriadila a spravovala svoju vlastnú infraštruktúru priestorových údajov v súlade s geopriestorovými a otvorenými dátovými štandardmi na vnútroštátnej a európskej úrovni.

V prvom roku iniciatívy došlo ku vzniku špecializovaného oddelenia GIS a iniciovaniu infraštruktúry priestorových a otvorených údajov na Úrade PSK. V nadväznosti na túto činnosť sa druhý rok zamerlal na zvýšenie budovania kapacít, poskytovanie geopriestorovej podpory ostatným oddeleniam v rámci PSK a posilnenie regionálnych a národných vzťahov pri poskytovaní otvorených údajov.

V priebehu dvoch rokov sa situácia v PSK vyvinula od nejstávajúceho oddelenia GIS na aktívny tím, ktorý pracuje na presadzovaní otvorených dát a prevádzkuje softvérové riešenia typu open-source. Oddelenie priestorových informácií na Úrade PSK poskytlo podporu aj ďalším odborom a oddeleniam v rámci Úradu PSK, napr. pri vyhodnocovaní a inventarizácii údajov, pri prístupe k údajom a vizualizácii údajov prostredníctvom mapovacích aplikácií.

Všeobecným cieľom odborného tímu GIS je podpora miestnych zainteresovaných strán pri preberaní kontroly nad dátovými infraštruktúrami regiónu v prospech obyvateľov, ktorí v ňom žijú.

Ako?

Činnosti v druhom roku iniciatívy sa zamerali na podporu regiónu PSK pri prevádzkovaní a budovaní kapacity oddelenia geografického informačného systému (GIS), nasadzovaní regionálnej infraštruktúry priestorových údajov (SDI) a zabezpečovaní výroby, riadenia a dostupnosti požadovaných geopriestorových údajov (ako otvorených údajov) v prioritných sektoroch. V druhom roku to boli tieto čiastkové aktivity:

i. Budovanie kapacít v GIS a projektovom manažmente

Svetová banka poskytla sériu školení na témy ako projektový manažment, GIS (zber a analýza údajov s otvorenými geopriestorovými nástrojmi a platformami), nástroje a štandardy pre geopriestorový web.

ii. Budovanie a zlepšovanie geoportálu

Svetová banka poskytovala rady týkajúce sa: a) technických špecifikácií systému na správu obsahu geoportálu (blog a statické stránky); b) technické špecifikácie údajov na geoportáli začlenených do národného portálu otvorených údajov; a c) technické špecifikácie geokodéra.

iii. Poskytovanie vstupov pri navrhovaní nástrojov na integráciu údajov pre potreby správy štatistických údajov

Svetová banka poskytla PSK technické poradenstvo pri navrhovaní nástroja na automatizovanú integráciu údajov na harvestovanie údajov o rómskej populácii, cestovnom ruchu

a SOŠ z národných štatistických databáz. Súčasťou poradenstva bolo aj preskúmanie systému open-source, ktorý mal už PSK inštalovaný. Tieto činnosti podporili PSK pri príprave potrebnej dokumentácie a uľahčili technickú spoluprácu medzi klientom a príslušnými zainteresovanými stranami. PSK získal ďalšiu technickú podporu pri využívaní a rozširovaní portálu <https://geopresovregion.sk>, ktorý hostuje PSK a ktorý je k dispozícii v rámci licencie pre otvorené údaje.

iv. Poskytovanie technických vstupov pre návrh digitálnej priestorovej platformy, ktorú by PSK mohol prípadne nasadiť v prioritných sektoroch (vrátane vzdelávania, cestovného ruchu a dopravy).

Podpora bola poskytnutá v týchto oblastiach: budovanie kapacít a pomoc pri zbere údajov, analýze údajov, participatívnom mapovaní a tlačených alebo webových mapách.

Podpora pri revízii technickej dokumentácie vytvorenej oddelením geopriestorových informácií na Úrade PSK.

v. Svetová banka preverila technickú kvalitu dokumentov vypracovaných PSK. Tieto dokumenty zasa používajú regionálne orgány, keď žiadajú o finančné prostriedky na plánovanie a údržbu svojich systémov GIS.

Svetová banka poskytla predovšetkým vstupy do navrhovaného technického riešenia GIS a s tým súvisiaceho rozpočtu.

vi. Poskytovanie podpory PSK na pomoc regionálnym orgánom pri budovaní partnerstiev so strategickými organizáciami na miestnej, národnej a medzinárodnej úrovni.

Banka pomohla zorganizovať sériu stretnutí a jedno podujatie, do ktorého sa zapojili viaceré zainteresované strany a ktoré sa týkalo otvorených údajov a GIS.

Čo?

Hlavnou aktivitou v rámci druhého roka iniciatívy CuRI 2 bolo školenie o nových geopriestorových nástrojoch, platformách a technikách spolu s doplňovacím pokročilým školením na rozšírenie už jestvujúcich znalostí. Hlavným zameraním školenia a podpory v tomto roku bolo tiež zlepšovanie schopnosti v projektovom riadení. Počas misie Svetovej banky v novembri 2019 sa tímy PSK a Svetovej banky zúčastnili konferencie ITAPA 2019 o IT a verejnej správe, ktorá sa konala v Bratislave od 11. do 13. novembra 2019. Oba tímy využili túto príležitosť a osobne sa predstavili účastníkom z iných verejných organizácií a spoločností, čo povedie k následným stretnutiam a otvorí dvere budúcej spolupráci.

Od marca 2020 sa kvôli cestovným obmedzeniam v dôsledku COVID-19 všetky nasledujúce školenia vedené Svetovou bankou konali vo virtuálnom prostredí a boli doplnené o ďalšie regionálne školenia, ktoré realizovali miestne firmy. Oddelenie priestorových informácií na Úrade PSK sa zúčastnilo niekoľkých školení, ktoré usporiadal tím Svetovej banky ako aj miestne firmy (Tabuľka 4).

TABUĽKA 4. Zoznam školení počas CuRI 2

Názov školenia /obsah	Dátum
GeoServer refresher - opakovacie školenie	November 2019
Workshop zameraný na definovanie problémov	November 2019
Projektové riadenie	Január 2020
Školenie na systém manažérstva obsahu	Február 2020
Virtuálny workshop OpenStreetMap/HOT Tasking Manager pre OSM projektový manažment a JOSM (Java OpenStreetMap Editor) pre pokročilé editovanie a validáciu dát	Apríl 2020
Git	Jún 2020
Relačné databázy a PostGIS	Jún 2020
mViewer	Jún 2020
Python	Jún 2020
OpenLayers	Jún 2020
Data Harvesters - dátové harvestery	Júl 2020

Zdroj: Svetová banka, 2020.

24. júna 2020 sa členovia oddelenia geopriestorových informácií na Úrade PSK a tím z Prešovskej univerzity, vrátane členov katedry a študentov - členov spoločnosti UNIPO YouthMappers zúčastnili virtuálneho mapatónu, ktorého cieľom bolo aktualizovať platformu OpenStreetMap pre šesť prioritných obcí v PSK. Tím Svetovej banky zabezpečil krátke školenie a technickú podporu počas celého podujatia.

Tím Svetovej banky poskytoval PSK poradenstvo s cieľom zvýšiť využitie digitálnych priestorových platforiem najmenej v troch rôznych odboroch alebo sektoroch.

OBRÁZOK 12. Členovia tímu Svetovej banky a tímu oddelenia geopriestorových informácií na Úrade PSK na opakovanom školení o geoportáli PSK

Zdroj: Svetová banka, 2020.

Geoportál bol oficiálne spustený 20. apríla 2019 a teraz je k dispozícii online na stránke <http://geopresovregion.sk/>. V období pred uvedením „na trh“ bol nasadený špecializovaný systém manažmentu obsahu, ktorý uľahčuje ľahšiu správu geoportálu, a začalo sa harvestovanie údajov pre Štatistický úrad SR a Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny s cieľom uľahčiť zjednodušený prístup k ich dátovým tokom. Tím Svetovej banky poskytoval PSK technickú podporu pri zlepšovaní celkového nábehu geoportálu zahájeného počas CuRI 1, vrátane vývoja nového užívateľsky prívetivého rozhrania, ktoré bolo oficiálne publikované 4. mája 2020. Členovia tímu Svetovej banky pomohli iniciovať systém manažmentu obsahu na podporu geoportálu v januári 2020 a preškolili členov oddelenia GIS o používaní nového systému. Došlo aj k rozšíreniu funkcionality geoportálu z dôvodu zlepšenia integrácie dát uvedených v nasledujúcej časti. Integrovalo sa viac ako 170 súborov údajov z rôznych zdrojov, ktoré sú teraz k dispozícii na geoportáli.

Tím Svetovej banky uľahčoval a poskytoval podporu PSK pri budovaní partnerstiev so strategickými organizáciami na miestnej, národnej a medzinárodnej úrovni, ku ktorým patria:

- Štatistický úrad SR: integrácia údajov
- Ministerstvo životného prostredia: integrácia geoportálu PSK s národným registrom priestorových údajov ako súčasť aktivít a zladovania s Infraštruktúrou pre priestorové informácie v Európe (INSPIRE) (činnosť prebieha, zatiaľ nie je ukončená)
- Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR: integrácia geoportálu PSK s data.gov.sk (táto činnosť sa začala, zatiaľ neukončená), možnosti financovania (pre migráciu open-source, IT všeobecne, pre vylepšenia procesov atď.)
- Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny: integrácia údajov
- Národné centrum zdravotníckych informácií: integrácia údajov
- Centrum vedeckých a technických informácií: integrácia údajov (činnosť prebieha, zatiaľ neukončená)

- Úrad pre geodéziu, kartografiu a kataster: integrácia údajov (činnosť prebieha, zatiaľ neukončená)
- Mesto Bratislava: výmena know-how a mapovanie bežných tém a projektov budúcej spolupráce (najlepším kandidátom je automatizovaná integrácia údajov so Štatistickým úradom SR)
- Mesto Prešov: výmena know-how a mapovanie bežných tém a projektov (najlepším kandidátom je zdieľaná infraštruktúra GeoServera)
- Národná agentúra pre sieťové a elektronické služby (NASES): integrácia geoportálu PSK s data.gov.sk (činnosť prebieha, zatiaľ neukončená)

Počas CuRI 2 tím Svetovej banky pokračoval v podpore aktivít integrácie dát, konkrétne spojených s automatizáciou integrácie dát z rôznych zdrojov štátnej správy, a poskytoval tímu GIS PSK pravidelné doškoľovanie o postupoch integrácie dát.

- Štatistický úrad SR: Členovia tímu Svetovej banky pracovali na zberači (harvesteri) údajov s cieľom získať geopriestorové údaje priamo z dátových služieb Štatistického úradu SR a v spolupráci so štatistickou službou zabezpečili otvorený prístup k zdrojovému kódu zberača. Harvester Štatistického úradu bol sprístupnený v januári 2020.
- Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny: Členovia tímu Svetovej banky spolupracovali s Ústredím práce, sociálnych vecí a rodiny na otestovaní ich služieb zverejňovania údajov a pracovali na automatickej integrácii údajov pre Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny, ktorá bola spustená v apríli 2020.
- Národné centrum zdravotníckych informácií (NCZI): v priebehu apríla 2020 členovia tímu Svetovej banky pracovali na automatickej integrácii údajov pre informácie súvisiace s COVID-19, ktoré poskytuje NCZI.

Odbor IT PSK: Údaje pre IT systémy PSK spravujú tretie strany. Údaje o zdravotnej starostlivosti prostredníctvom týchto poskytovateľov sú integrované do geoportálu zo služby <https://evuc.sk>, a údaje o dobrovoľníckych službách v súvislosti s pandémiou sa integrujú zo stránky <https://pskpreludi.sk>.

Tím Svetovej banky pomáhal PSK pri preskúmaní technických dokumentov vypracovaných odborom GIS PSK, vrátane vstupov do revidovaného rozpočtového plánu GIS, ktorý bol dokončený a predložený vedeniu PSK v januári 2020.

Členovia tímu Svetovej banky tiež pomáhali s vývojom dokumentácie o procesoch integrácie údajov. Tieto pozostávali z dvoch hlavných príspevkov:

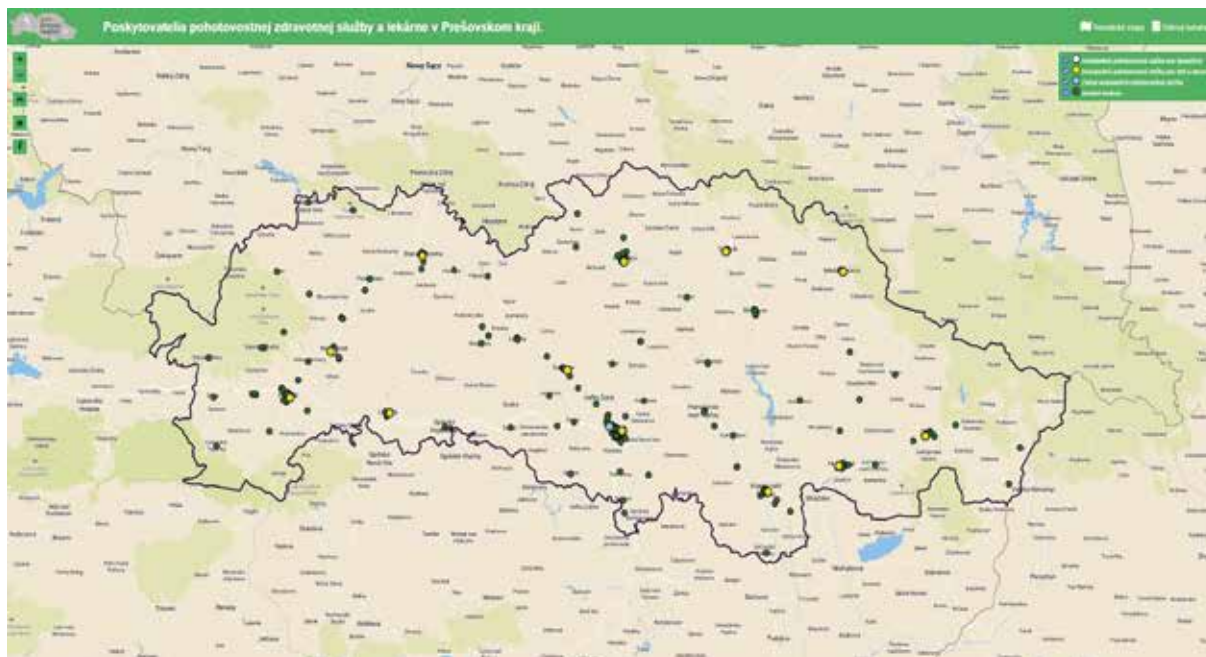
- Celkový popis automatizovanej integrácie údajov zverejnený ako príspevok na blogu *Automatizovaný import údajov - harvestery*¹⁸. Blogový príspevok bol zverejnený, aby tieto všeobecné zásady mohli pomôcť aj iným mestám, obciam a regiónom.
- Podrobnejšie technické informácie o tom, ako sú harvestery nasadené a nakonfigurované sa nachádzajú na serveri GeoServeri. Tieto informácie sú súčasťou interného wiki PSK v GitLab¹⁹, spolu s ďalšou dokumentáciou a zdrojovým kódom.

Oddelenie priestorových informácií na Úrade PSK GIS v PSK vytvorilo s niekoľkými odborními a organizačnými jednotkami a PSK projekty spolupráce súvisiace s podporou geopriestorových údajov a správou dát. Zoznam zákaziek zahŕňa (ale nie je obmedzený iba na) cestovný ruch, vzdelávanie, správu nehnuteľností, odbor strategického rozvoja a projektového riadenia, miestny rozvoj a zdravie. Podrobnosti o týchto zákazkách a povahe krížovej podpory uvádzame nižšie:

- Cestovný ruch: Počas misie v novembri 2019 oddelenie priestorových informácií na Úrade PSK a tím Svetovej banky uskutočnili spolu s tímom Poloniny Trail seminár o určení problému, s cieľom presne určiť a spresniť problémy, ktoré je potrebné riešiť prostredníctvom zhromažďovania a správy geopriestorových údajov, a s cieľom rozvoja ďalších krokov vzájomnej spolupráce. V priebehu roka tím GIS PSK uľahčil prístup k údajom z katastra a vyvinul inovatívne produkty mapovania webu s analýzou infraštruktúry turistického chodníka. Pridružené mapové podklady boli tiež presunuté do katalógu údajov geoportálu.²⁰

- **Vzdelávanie:** Oddelenie priestorových informácií na Úrade PSK súhlasilo s poskytovaním podpory v oblasti prístupu k údajom a ich kvalite pre Ministerstvo školstva, aby tak mohlo získať lepšie kartografické produkty ako podklad pre rozhodovanie. Tím Oddelenia priestorových informácií na Úrade PSK uskutočnil v januári 2020 stretnutie s Centrom vedecko-technických informácií (CVTI) SR o prístupe k údajom a následne na geoportáli zverejnil súbor údajov „školy“. Naďalej pokračuje spolupráca na vývoji webovej mapy, ktorá vizualizuje lokalizáciu škôl a demografické údaje o študentoch.
- **Zdravotná starostlivosť:** Oddelenie priestorových informácií na Úrade PSK súhlasilo s poskytnutím podpory prístupu ku kvalitným údajom pre Odbor zdravotníctva PSK. Vedenie Oddelenia priestorových informácií na Úrade PSK priamo spolupracovalo s vedením Odboru zdravotníctva na príprave zoznamu dôležitých údajov na národnej úrovni a zabezpečilo prístup k údajom COVID-19 s cieľom uľahčiť plánovanie činností verejného zdravotníctva na miestnej úrovni. Tím dúfa, že v blízkej budúcnosti získa priamy prístup k ďalším živým databázam od Národného centra pre zdravie. Od januára 2020 oddelenie priestorových informácií na Úrade PSK zverejnilo dve webové mapy týkajúce sa prístupu k zdravotnej starostlivosti a štatistík zdravotných údajov.
- **Odbor strategického rozvoja a projektového riadenia:** Oddelenie priestorových informácií na Úrade PSK vyvinulo aplikáciu webovej mapy toku grantov pre Odbor strategického rozvoja a projektového riadenia na geografické označovanie grantov a dotácií poskytovaných týmto odborom rôznym organizáciám v rámci PSK. Odbor požaduje prehľadný zoznam výdavkov na granty a tiež analýzu priestorového rozloženia finančných prostriedkov, ktoré poskytuje.
- **Správa majetku:** V decembri 2019 odsúhlasilo Oddelenie priestorových informácií na Úrade PSK formálne podmienky podpory pre Odbor správy majetku a investícií s ohľadom na jeho geopriestorové potreby. V mene tohto Odboru bude Oddelenie priestorových informácií na Úrade PSK dostávať údaje od Úradu geodézie, kartografie a katastra SR a Katastrálneho úradu Slovenskej republiky na vizualizáciu a podporu rozhodovacích procesov.
- **Miestny rozvoj:** Oddelenie priestorových informácií poskytlo podporu Odboru regionálneho rozvoja v oblasti vznikajúceho inventára údajov, ich integrácie (údaje ŠÚ SR), úradných žiadostí o údaje (z Ústredia práce, sociálnych vecí a rodiny a katastrálneho úradu), a vytvárania otvorených údajov na platforme OpenStreetMap pre 6 prioritných obcí z komponentu miestny rozvoj v rámci iniciatívy CuRI 2.

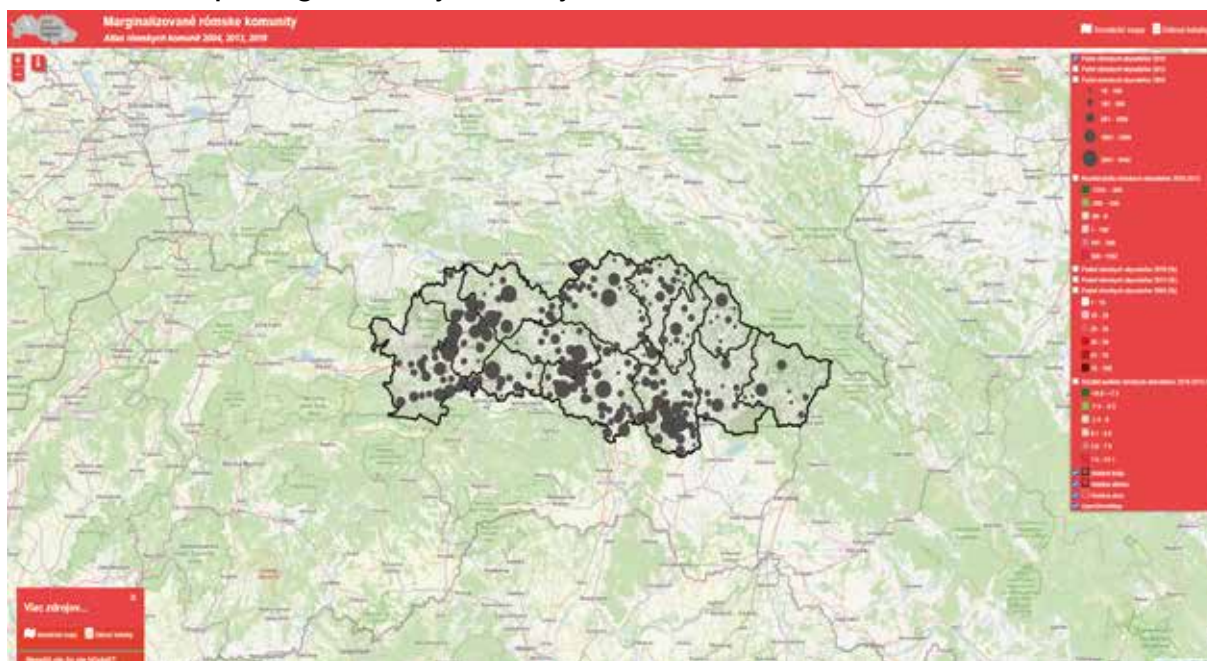
OBRÁZOK 13. Lekárska služba prvej pomoci a lekárne

Zdroj: Geopresovregion.sk

Jedným z cieľov Iniciatívy dobiehajúcich regiónov v Prešovskom samosprávnom kraji je zlepšenie sociálnej a ekonomickej integrácie rómskych komunít. Tematická mapa uvedená nižšie (Obr. 14) zobrazuje podiel a počet rómskeho obyvateľstva v obciach, ktoré sú súčasťou Atlasu rómskych komunít 2019. Cieľom tohto mapovania nie je identifikovať rómske komunity ako také, ale pomôcť zamerať investície do komunít, ktoré to najviac potrebujú. Dôležitým prvkom pri plánovaní investícií pre marginalizované skupiny je identifikácia medzier v infraštruktúre prostredníctvom GIS. Za účelom spracovania a manažmentu týchto údajov etickým spôsobom a s vylúčením akéhokoľvek zverejnenia, ktoré by mohlo spôsobiť zneužitie citlivých údajov, sme túto problematiku konzultovali s Úradom splnomocnenca vlády pre rómske komunity.

OBRÁZOK 14. Mapa marginalizovaných rómskych komunít

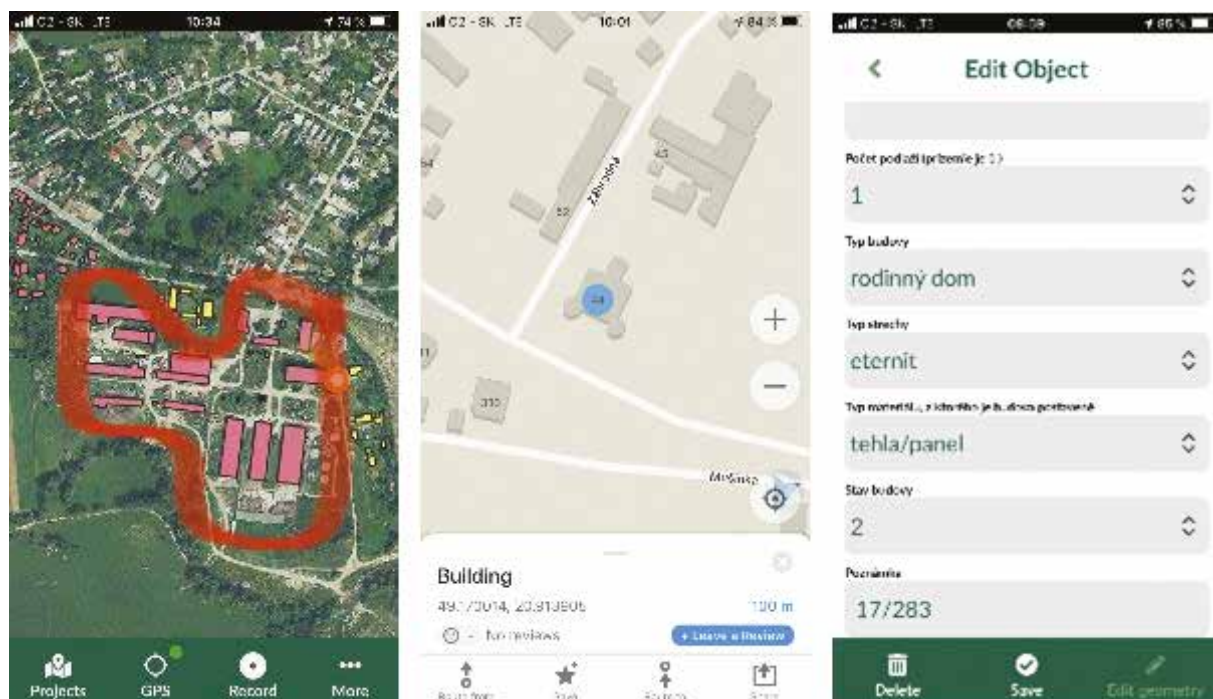
Zdroj: Geopresovregion.sk

Dňa 24. júna 2020 sa Oddelenie geopriestorových informácií na Úrade PSK a tím Prešovskej univerzity, vrátane členov katedry a študentov – členov UNIPO YouthMappers, zúčastnili virtuálneho „mapatónu“ na aktualizáciu platformy OpenStreetMap pre šesť prioritných obcí v PSK (Ostrovany, Čičava, Varadka, Varhaňovce, Dlhé Stráže, a Krivany). Tieto konkrétne obce sú súčasťou komponentu miestneho rozvoja na podporu rómskej komunity v rámci CuRI 2. V priebehu troch hodín prispeli mapovači 1 156 novými budovami, 62 kilometrami nových ciest a upravili 1 026 existujúcich funkcií v OSM pomocou dostupnej ortofotomapy Katastrálneho úradu SR.

Počas nasledujúcich niekoľkých týždňov tím spolupracoval s miestnym vývojovým tímom na vývoji dátového modelu a prieskumu pre terénny zber údajov s cieľom pridať týmto mapovaným funkciám ďalšie detailné atribúty. Mapovanie v teréne bolo zamerané výlučne na zber údajov o budovách a viditeľnej infraštruktúre (cesty atď.), aby tieto informácie uľahčili rozhodovanie o územnom plánovaní a prístupe k službám. Pred mapovaním v teréne sa Oddelenie geopriestorových údajov na Úrade PSK stretlo so zástupcami obce a rómskej komunity, aby im vysvetlili rozsah a povahu mapovania v teréne.

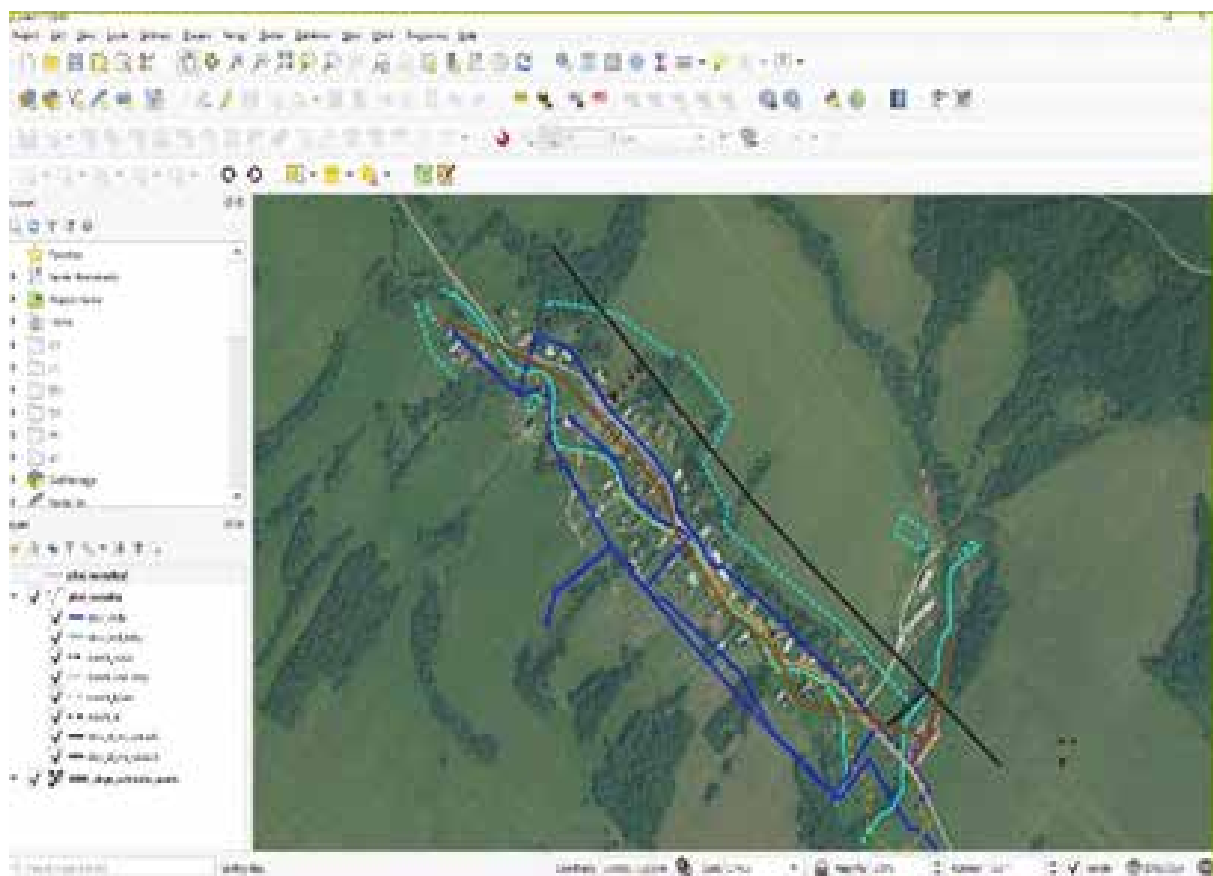
Dňa 11. septembra 2020 Oddelenie geopriestorových informácií na Úrade PSK uskutočnilo pilotné mapovacie cvičenie v obci Krivany, s účasťou miestnych zástupcov a mapovačov z Prešovskej univerzity. V priebehu ďalšieho týždňa menšie tímy zmapovali aj zostávajúce obce.

OBRÁZOK 15. Ukážky aplikácie otvorených dát 'Input', ktorú vyvinula slovenská spoločnosť Lutra Consulting

Zdroj: Milošlav Michalko, 2020.

OBRÁZOK 16. Validácia datasetov pre energie a služby pre obec Varadka

Zdroj: Milošlav Michalko, 2020.

Pohľad do budúcnosti a ďalšie kroky

Do budúcnosti sa PSK snaží rozšíriť geoinfraštruktúru, ktorá bola implementovaná počas CuRI 1 a úspešne nasadená počas CuRI 2, a to najmä zdieľaním nástrojov, zručností a znalostí s ostatnými obcami, regiónmi a zainteresovanými stranami na národnej úrovni a v snahe prispieť k rozvoju otvorených dát a digitálnej ekonomiky v Slovenskej republike.

Tento cieľ bude zahŕňať tieto činnosti: i) rozšírenie využívania geoportálu miestnymi a národnými partnermi; ii) rozšírenie aktivít zberu údajov GIS v celom regióne; a iii) pokračovanie v budovaní kapacít regionálnych inštitúcií a miestneho obyvateľstva (najmä mládeže) v oblasti GIS a súvisiacich digitálnych zručností.

Na národnej úrovni a na úrovni miest a obcí

- Posilniť partnerstvá v rámci infraštruktúry priestorových údajov prostredníctvom dohôd o spolupráci s regionálnymi a národnými partnermi (vrátane spoločností, univerzít a verejných orgánov)
- Podporovať zvýšenie povedomia a použiteľnosti geoportálu PSK prostredníctvom série školení pre externé zainteresované strany o tom, ako prispieť a získať prístup k platforme GeoPrešovregion.sk
- Poskytnúť podporu týmto zúčastneným stranám pri zostavovaní hodnotných súborov údajov pre tento región (v súlade s novou smernicou EÚ a smernicou INSPIRE)
- Revidovať a dohodnúť sa na nových aktivitách Oddelenia geopriestorových informácií na Úrade PSK a súvisiacej podpore Svetovej banky do budúcnosti, berúc do úvahy dopad, ktorý mal COVID-19 na pracovné miesta a ekonomiku

Zber údajov prostredníctvom komunitného mapovania

- Oddelenie geopriestorových informácií na Úrade PSK sa naďalej stane aktívnejšou súčasťou komunity open-source a open-data na národnej úrovni. Počas pilotnej aktivity mapovania komunity Oddelenie geopriestorových informácií na Úrade PSK objavilo potenciál údajov mapovania open-source pre územné plánovanie miest a správu infraštruktúry. V spolupráci s ďalšími miestnymi komunitami v regióne Oddelenie geopriestorových informácií na Úrade PSK plánuje rozšírenie tohto typu mapovacích aktivít tak, aby sa dosiahlo lepšie ciele regionálne plánovanie rozvoja, ktoré sa zakladá na dátach.
- Tím Svetovej banky bude spolupracovať s PSK na poskytovaní technickej podpory a poradenstva pri budovaní kapacít celého regiónu na vytváranie, kompiláciu a používanie vysoko hodnotných otvorených údajov s využitím nízkonákladových škálovateľných prístupov mapovania komunit a so zameraním na najviac zraniteľné obyvateľstvo a oblasti, v ktorých sú potrebné investície (školenia týkajúce sa tohto cieľa sú uvedené v časti o digitálnych zručnostiach a vzdelávaní nižšie).
- S podporou tímu GIS Svetovej banky bude Oddelenie geopriestorových informácií na Úrade PSK pokračovať v zhromažďovaní a overovaní údajov získaných počas mapovacej činnosti v znevýhodnených oblastiach obývaných marginalizovanými rómskymi komunitami.
- Oddelenie geopriestorových informácií bude aj naďalej aktívnou súčasťou open-source a open-data komunit na národnej úrovni a bude prispievať k činnosti komunit používateľov a vývojárov a komunikovať s nimi počas propagácie platformy a identifikácie potrieb.

Digitálne zručnosti a vzdelávanie

- Svetová banka a Oddelenie geopriestorových informácií na Úrade PSK budú spolupracovať na poskytovaní školení a podpory miestnym, regionálnym a CuRI partnerom s cieľom zlepšovať ich zručnosti v GIS a analýze dát.
- Na podporu iniciatívy mapovania komunity bude toto školenie a podpora zahŕňať:
 - Školenie a poradenstvo v oblasti celkovej metodiky vrátane vypracovania definovania problému; zabezpečenie toho, aby zhromaždené údaje zodpovedali zisteným potrebám
 - Organizovanie špecializovaných udalostí GIS a mapatónov v regióne
 - Školenie a poradenstvo v oblasti nástrojov na zhromažďovanie open-source (otvorených) údajov a digitálnych platforiem, ako je OpenStreetMap
 - Podpora budovania siete miestnych mapovačov v úzkej spolupráci s Prešovskou univerzitou

- Podporovať budovanie kapacít v regióne zverejňovaním konečných verzií geoportálovej dokumentácie a pokynov, ako aj školiacej dokumentácie
- Účasť na výmenách a udalostiach typu peer-to-peer (kolegovia kolegom) na vnútroštátnej úrovni a na úrovni EÚ
- Podpora identifikácie investičných príležitostí a príležitostí na budovanie kapacít digitálnych zručností.

Partnerstvo a dosah

- Oslovenie miestnych a národných zainteresovaných strán s cieľom podporiť a povzbudiť prijatie nástrojov a prístupov otvoreného zdroja pripravených v rámci etáp CuRI 1 a 2
- Budovanie partnerstiev s inými verejnými orgánmi a nadviazanie spoločného vývoja a údržby IT riešení, to znamená geoportálu, harvesterov atď., ktoré sa zameriavajú na spoločné potreby nielen pre PSK
- Tím sa prispôsobí obmedzeniam pandémie COVID-19, a ak už nie je možné naplánovať ďalší GeoPrešov Showcase, udalosť sa uskutoční online a bude zahŕňať účasť tímu z GeoBretagne. Táto udalosť sa bude konať v roku 2021.

**PODPORA ZLEPŠOVANIA
PROJEKTOVÉHO RIADENIA
(PSK)**

Celkovým cieľom tohto komponentu bolo identifikovať investície na mieru a odporúčania pre štrukturálne reformy s cieľom zvýšiť ekonomickú konkurencieschopnosť Prešovského kraja v súvislosti s rozvojom regiónu a cestovného ruchu. Aktivity v rámci subkomponentu boli rozdelené do dvoch úrovní:

1. Podporiť PSK pri zriadení útvaru prípravy, implementácie a dohľadu nad projektmi v rámci Úradu PSK

Očakávalo sa, že Svetová banka poskytne PSK podporu pri zriadení oddelenia pre prípravu, implementáciu a dohľad nad projektmi v rámci Úradu PSK. Banka mala preskúmať štruktúru navrhnutú PSK na zriadenie oddelenia projektového riadenia a poskytnúť technické pokyny týkajúce sa zručností, zdrojov a školení potrebných na prevádzkové fungovanie oddelenia vrátane environmentálnych a sociálnych záležitostí.

2. Svetová banka poskytne PSK školenia na budovanie kapacít v nasledujúcich oblastiach:

- a. Projektové riadenie spojené s dohľadom, monitorovaním a hodnotením, prípravou a dohľadom nad investičnými projektmi.
- b. Regionálny rozvoj a územné plánovanie vrátane podpory rozvoja prístupu k príprave zadávacích podmienok.
- c. Školenie zamerané na rozvoj schopnosti PSK vykonávať analýzy kontroly kvality v rezorte školstva a budovania kapacít pri príprave budúcich investičných balíčkov pre školy.

Na základe rozhodnutia vedenia PSK a tiež preto, že PSK získal grant vo výške 3,1 milióna EUR na projekt „Smart PSK – Lepšia budúcnosť“, ktorý zahŕňal aktivity zamerané na budovanie kapacít, vyššie uvedené aktivity CuRI 1., 2.a. a 2.b. boli zrušené.

Čiastková aktivita 2.c. bola dodaná v rámci komponentu stredného odborného vzdelávania a prípravy.

Zlepšovanie integrácie marginalizovaných rómskych komunít

Prečo?

Prešovský kraj (PSK) má spolu 825 328 (2019) obyvateľov žijúcich v 664 mestách a obciach. Z tohto počtu obyvateľov je 127 061 (15 %) Rómov a podľa Atlasu rómskych komunít Slovenskej republiky 2019 (Atlas 2019) títo obyvatelia žijú v 223 obciach. PSK je domovom druhej najväčšej rómskej populácie zo všetkých slovenských krajov a má druhý najvyšší podiel rómskej populácie medzi regiónmi (po Košiciach).

Počet Rómov žijúcich v etnicky homogénnych územných jednotkách predstavuje 111 811 ľudí. To zodpovedá 88 % celkovej rómskej populácie v PSK, ktorá je segregovaná od väčšinovej populácie. Atlas 2019 sleduje rómskych obyvateľov v obciach s etnicky homogénnymi mestskými jednotkami, tzv. mestskými koncentraciami. Tieto koncentrácie majú rôznu formu, napríklad sídliská, osady alebo konkrétne ulice. Atlas 2019 tiež sleduje obce, kde Rómovia žijú v segregovaných osadách a predstavujú minimálne 30 % z celkového počtu obyvateľov obce.

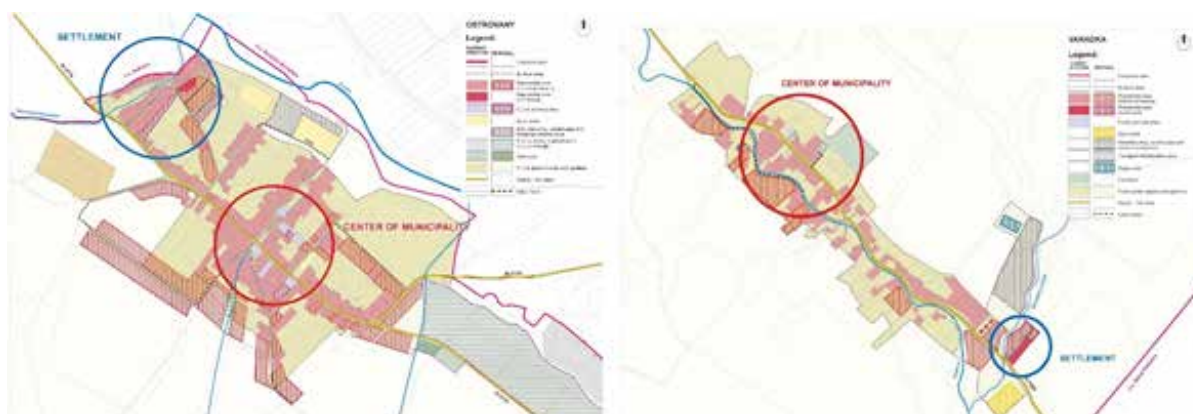
Podľa údajov v Atlase 2019 žije v integrovanom prostredí v rámci Prešovského kraja iba 15 250 rómskych obyvateľov (12 %). Pre segregované osady je charakteristické zlé životné prostredie, obmedzený prístup k službám, slabé výsledky vo vzdelávaní a vysoká úroveň dlhodobej nezamestnanosti. Tento typ fyzického, sociálneho a ekonomického vylúčenia významne prispieva k sociálnej a ekonomickej deprivácii Rómov v celom regióne, ale tiež spomaľuje jeho konkurencieschopnosť, pretože nedostatočne využíva značnú časť svojich ľudských kapacít. Ak sa tento nerovnomerný vývoj nebude riešiť, bude mať vážny dopad na miestne ekonomiky, pretože miera rastu populácie je vyššia u Rómov ako u Nerómov.

Pri riešení integrácie marginalizovaných rómskych komunít (MRK) PSK postupoval v duchu princípu posilňovania schopnosti obcí reagovať na situáciu prostredníctvom zrevidovania existujúcich plánov hospodárskeho a sociálneho rozvoja (PHSR) alebo prípravou nových PHSR, ak také neexistujú. Táto revízia zdôraznila integráciu MRK a teda nasmerovala zdroje EŠIF na vyplnenie medzier v mäkkej a tvrdej infraštruktúre.

Na základe výberových kritérií bolo vybraných šesť pilotných obcí, a to podľa siedmich rôznych kritérií, ako napríklad:

- i. **Rozsah segregácie a deprivácie** - vybrané obce by mali byť kombináciou priestorovo segregovaných a integrovaných rómskych osád a mali by mať prístup k rôznym úrovňam služieb.
- ii. **Veľkosť rómskej komunity** - osady s menej ako 100 obyvateľmi by sa nemali brať do úvahy.
- iii. **Komplexnosť** - zvažili sme skutočnosť, že PSK súčasne budoval svoje vlastné kapacity na podporu obcí a ako taký by sa mal zamerať na pilotné projekty v obciach. Odborníci následne odporučili vidiecke oblasti.
- iv. **Geografické rozdelenie** - mali by sa zohľadniť územné rozdiely v stupni rozvinutosti a zabezpečiť spravodlivý prístup.
- v. **Oboznámenie sa s programami Európskej únie / Európskej komisie** - vybrané samosprávy by mali byť kombináciou obcí s predchádzajúcimi skúsenosťami a znalosťami z prípravy projektov, ako aj tých, ktoré takéto skúsenosti nemajú.
- vi. **Podpora obecného zastupiteľstva** - bude zabezpečená uznesením zastupiteľstva o účasti v pilotnej iniciatíve.
- vii. **Riešenie nevysporiadaných vlastníckych vzťahov v súvislosti s vlastníctvom pozemkov v rómskych osadách** - keďže podpora bola zameraná na zabezpečenie implementácie, bolo potrebné, aby obecné zastupiteľstvá potvrdili, že vlastníctvo pozemkov bolo vyriešené alebo sa očakáva jeho skoré riešenie.
- viii. **Identifikácia a angažovanosť rómskych obyvateľov** - vývoj investičných plánov bol založený na ocenení dôležitosti účasti a spoluvytvárania projektu spoločne s príslušníkmi MRK. Pri uplatňovaní tohto kritéria odborníci odporúčali zohľadniť zastúpenie Rómov v obecných zastupiteľstvách.

OBRÁZOK 17. Priestorová segregácia vo vybraných obciach

Zdroj: Svetová banka, 2020.

Ako?

PSK pôvodne zaradil do užšieho výberu 14 obcí a organizoval prípravné stretnutia so starostami a členmi miestnych zastupiteľstiev. Na základe nich PSK vybral šesť obcí, ktoré boli odprezentované a potvrdené Riadiacim výborom CuRI v novembri 2019. Pilotné obce možno rozdeliť do nasledujúcich typov: **Prvá skupina** je relatívne malá a nemá predchádzajúce záznamy o aktivitách zameraných na integráciu MRK; **druhá skupina** predstavuje obce s relatívne veľkým percentom rómskeho obyvateľstva, ktoré musia zintenzívniť svoje integračné aktivity - v týchto obciach je rómska populácia zastúpená aj v miestnych zastupiteľstvách, v jednom prípade je Róm starostom obce; **a tretia skupina** predstavuje obce s historickými záznamami o aktivitách podporujúcich integráciu MRK, ale ich pokrok sa oneskoril alebo ich úsilie neprineslo všetky výhody - tieto samosprávy hľadali pomoc pri riadení integračných aktivít a správne nasmerovanie.

V kontexte miestneho strategického plánovania si integrácia vyžaduje komplexný prístup s multidimenzionálnou integráciou. Integrácia by teda bola vertikálna - medzi rôznymi úrovňami správy, a horizontálna - medzi rôznymi dimenziami rozvoja, napríklad sociálnymi, ekonomickými a priestorovými. Pre zabezpečenie integrovaných výsledkov boli rozhodujúce horizontálna integrácia a zosúladenie nielen politických cieľov, ale aj investícií. Tímy Svetovej banky a PSK strávili značné množstvo času analýzou a identifikáciou rôznych vnútroštátnych, politických a investičných nástrojov, aby identifikovali tie, s ktorými sa PHSR musia zosúladiť. Kvôli informovaniu o cieľoch programu a hľadaniu potrebnej podpory sa uskutočnili rôzne rokovania s národnými ministerstvami a riadiacimi orgánmi. V procese plánovania PHSR a prípravy investícií došlo k posilneniu vertikálnej integrácie.

Komplexný prístup k integrácii si vyžaduje nielen integrované plánovanie, ale aj integrované financovanie. Toto nastolili aj starostovia, ktorí naznačili, že „postupný“ spôsob, akým majú prístup k finančným prostriedkom, bráni ich schopnosti ponúknuť komplexnú odpoveď na výzvy, ktorým čelia. Táto iniciatíva sa preto snažila vyriešiť aj tento problém odporúčaním spustenia integrovanej výzvy, v rámci ktorej by sa mohol financovať balík tzv. integrovaných investícií na zlepšenie integrácie marginalizovaných komunít.

Čo?

Pre rómske osady je charakteristická nízka úroveň služieb a zlé bývanie. Potvrdili to výsledky pracovných skupín, ktoré vo všetkých obciach identifikovali potrebu výrazného zlepšenia štandardov služieb pre Rómov. Kľúčovou súčasťou stanovovania priorít rozvoja rómskych komunít musí byť zlepšovanie štandardov základných služieb (napr. prístup k pitnej vode, kanalizácia, bývanie a i.) ako základu pre zlepšovanie ďalších dimenzií života, ako je hospodársky, sociálny rozvoj atď.

OBRÁZOK 18. Stav bývania v rómskych osadách

Zdroj: Svetová banka, 2020.

Podmienky bývania Rómov sú vo všetkých pilotných obciach zlé. Charakterizujú ich zlé objekty na bývanie; v niektorých obciach chatrče; preplnenosť a niekoľko generácií prebývajúcich pod jednou strechou. Zatiaľ čo niektoré obce poskytujú nájomné obecné bývanie, sociálne bývanie neexistuje a rovnako ani perspektíva Rómov na zlepšenie ich súčasných životných podmienok.

Je zrejmé, že PHSR sú najvhodnejším nástrojom na podporu integrácie: i) pripravujú ich a schvaľujú obecné zastupiteľstvá - úroveň spravovania vecí verejných, ktorá je k obyvateľom najbližšie; ii) sú integračnými nástrojmi, a sú preto zamerané na uvažovanie a vývoj komplexného riešenia rozvoja; iii) na financovanie investícií z PHSR existujú finančné nástroje; a iv) môžu slúžiť ako analytický a strategický zdroj údajov pre regionálne a národné integračné úsilie. Je potrebné, aby PHSR preukázali súlad s regionálnymi a národnými rozvojovými cieľmi a stratégiami, a slúžili ako silný prostriedok na dosiahnutie regionálnych a národných rozvojových cieľov. PHSR môžu tiež identifikovať integračné potreby, ktoré nie sú v priamej kompetencii miestnych samospráv. V týchto prípadoch by sa mala zabezpečiť účinná koordinácia medzi miestnymi, regionálnymi a národnými inštitúciami pri rešpektovaní zásady subsidiarity.

Programy PHSR sú navrhnuté tak, aby poskytovali logický tok od rozvojových výziev k projektom. Každý PHSR sa skladá z troch častí: analytickej, strategickej a implementačnej. V analytickej časti sú identifikované kľúčové rozvojové výzvy. Strategická časť formuluje opatrenia na riešenie výziev a implementačná časť identifikuje zoznam projektov a zosúladzuje ich so zdrojmi financovania v súčasnom a nasledujúcom programovom období.

Preskúmali sme existujúce PHSR s cieľom informovať o prístupe prijatom pri revízii existujúcich PHSR a tvorbe nového PHSR - pre jednu obec, kde PHSR neexistoval. Cieľom bolo pripraviť dokumenty, ktoré lepšie odrážajú potreby každej obce, zabezpečiť kvalitnejšiu participatívnu stratégiu a identifikáciu lepších rozvojových projektov - to všetko s prioritným zameraním na zlepšenie integrácie MRK, čím sa zlepší konkurencieschopnosť samosprávy a regiónu.

Na základe analytických a strategických častí PHSR sa pre každú zo šiestich obcí ustanovilo komplexné portfólio projektov rozvoja infraštruktúry a služieb. Každá z obcí si určila priority v rámci kompletného zoznamu projektov. Stanovenie priorít sa uskutočnilo v spolupráci s pracovnými skupinami, poslancami obecného zastupiteľstva, starostami a PSK. Počas procesu stanovovania priorít boli použité nasledujúce kritériá: 1) pripravenosť projektu, 2) možnosti financovania, 3) reakcia na rozvojové výzvy, 4) dopad projektu, 5) umiestnenie projektu a 6) priorita pracovnej skupiny (aby odrážala preferencie komunity). Stanovenie priorít v zoznamoch projektov sa uskutočnilo s cieľom zabezpečiť, aby občania, starostovia a zástupcovia obcí k projektom pristupovali ako k svojim vlastným.

Svetová banka celkovo poskytla podporu a školenie PSK pri príprave PHSR na integráciu rozvoja marginalizovanej rómskej komunity do širších plánov rozvoja obcí, ktoré zahŕňali ekonomické, sociálne, environmentálne a finančné hľadiská.

Poučenia a ďalšie kroky

Prístup k údajom a používanie geografického informačného systému (GIS) ako nástrojov na podporu rozhodovania. Obciam chýba prístup k novším údajom, ktoré možno použiť na lepšie pochopenie ich rozvojových výziev a umožnenie rozhodovania. Obce zhromažďujú a poznajú niektoré údaje; avšak nie je možné použiť ich ako oficiálnu informáciu. Malé obce, ako sú napríklad pilotné obce, by mali mať podporu v tom, aby zhromažďovali a overovali údaje formou hostingu v oficiálne uznanom systéme. Práca, ktorú vykonalo Oddelenie geopriestorových informácií na Úrade PSK pri mapovaní pilotných obcí, bola neoceniteľná z pohľadu objavovania nových a overovania známych skutočností, ako je napríklad otázka bývania v rómskych osadách.

Zatiaľ čo obce majú kapacitu na zadávanie technických podkladov pre jednoduché projekty, zložitejším projektom chýbala technická presnosť potrebná pri navrhovaní takejto infraštruktúry. Bežným javom bol napríklad návrh kanalizačných prípojok bez predošlého určenia kapacity čističky odpadových vôd (ČOV). Regionálne orgány, najmä regionálne rozvojové agentúry, častokrát disponujú technickými kapacitami, ktoré by sa mali nasadiť na podporu obcí a zabezpečenie kvalitnej prípravy a realizácie projektov.

Ambíciou tohto komponentu bolo poskytnúť komplexnú odpoveď na rozvojové potreby vybraných obcí. Bežnou praxou v Slovenskej republike je, že obce sú závislé od riadiacich orgánov EŠIF a vydávania jednotlivých výziev ministerstvami. Tieto výzvy nie sú koordinované a hodnotenie predložených projektov trvá dlho. Projekty sa pomerne často realizujú v nelogickom poradí. Napríklad cesty sa rekonštruujú pred vybudovaním vodovodu a kanalizácie. Myšlienkou tohto komponentu bolo nastaviť integrovaný prístup k rozvoju obecnej infraštruktúry a spojiť viaceré aktivity v rámci jednej projektovej výzvy pre každú z obcí. Vytvorenie integrovanej výzvy na základné obecné služby by v budúcnosti mohlo podporiť toto úsilie.

Identifikovali sme niekoľko opatrení, ktoré by mohli zvýšiť efektivitu projektových portfólií, a to konkrétne:

- Kvalitu analytickej a strategickej časti PHSR môže významne zvýšiť účasť a zapojenie obyvateľov, ktorí môžu pomôcť presnejšie identifikovať potreby a nájsť udržateľnejšie riešenia.
- Stanovenie priorít pre projekty je takmer nemožné bez predchádzajúcej znalosti dostupných možností financovania, podmienok výziev, kritérií oprávnenosti a referenčných kritérií. Včasná identifikácia týchto kritérií má prvoradý význam pre celý proces. Existujú príklady obcí, ktoré pripravili technickú dokumentáciu v očakávaní budúceho financovania. Ak sa však neuverejnia príslušné výzvy na predkladanie projektov, technické dokumenty zastarajú a investície sa premrhajú.
- Obmedzené možnosti financovania bránia (najmä malým) obciam v efektívnom strategickom plánovaní a logickom sekvencovaní investícií. Obce sú často závislé skôr od toho, či boli zverejnené nejaké výzvy na predkladanie projektov, alebo nie, než od skutočných investičných potrieb a logického poradia investícií. Obce ako také potrebujú väčšiu predvídateľnosť, aby mohli efektívne plánovať.
- Bolo by vhodné, aby riadiace orgány EŠIF vydávali výzvy, ktoré by obciam umožňovali uchádzať sa o komplexné projekty s viacerými aktivitami. To by obciam umožnilo lepšie organizovať svoje rozvojové plány a uspokojovať svoje potreby. Riadiace orgány by mali takisto predchádzať situáciám, keď počas celého programového obdobia vôbec nepodporujú určité investičné priority. To bol prípad ERDF v časti OP LZ, ktorý sa týkal sociálnych podnikov (podpora sociálnych podnikov z EŠIF) a základných škôl, kde nebola vyhlásená ani jedna výzva na splnenie týchto priorít a do roku 2023 nie je ani žiadna výzva plánovaná.
- V procese vývoja projektových portfólií by sa mala posilniť úloha PSK. Táto úloha bude ešte dôležitejšia pri navrhovaní regionálnych strategických dokumentov, ako sú integrovaná územná stratégia (IÚS) a integrované územné investície (IÚI).

Obce často zápasia s identifikáciou a získaním dobre umiestnených pozemkov, ktoré by boli vhodné pre nové stavebné projekty. Toto je priamo prepojené s princípmi 3D - desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie. Súčasná interpretácia princípov 3D bráni obciam investovať do

bývania priamo v segregovaných osadách, pokiaľ nie sú schopné postaviť si bývanie aj na „integrovanom“ pozemku mimo osady. Obce, ktoré nemajú k dispozícii pozemky mimo osád, sú úplne vylúčené zo zlepšovania bytových podmienok svojich občanov v segregovaných osadách prostredníctvom súčasných možností nenávratného financovania EŠIF. Takto pretrvávajú nežiaduce a zlé podmienky bývania mnohých obyvateľov, ktorí žijú v obydliach s nízkym štandardom (napríklad v chatrčiach alebo kontajnerových domoch). V takýchto prípadoch by sa mala interpretácia pravidiel desegregácie, degetoizácie a destigmatizácie (3D) prehodnotiť a rozšíriť tak, aby v odôvodnených prípadoch zahŕňala aj zabezpečenie bývania, a zároveň posilňovala integráciu do iných oblastí každodenného občianskeho života. Aby sa zabránilo zneužívaniu a aby sa uplatňovanie tejto interpretácie stalo štandardom, odporúčame, aby sa v rámci novej stratégie integrácie Rómov uskutočnila celonárodná analýza a odôvodnenie týchto podmienok, na základe ktorých je možné túto interpretáciu uplatniť. Táto analýza by sa mala uskutočniť v tandeme s projektom urýchleného vysporiadania vlastníctva pozemkov.

Záver

Projekt bol zahájený ako pilotný s cieľom integrácie MRK a je potrebné uvažovať o jeho rozšírení do ďalších obcí. Ďalšie rozširovanie by malo prebiehať v spolupráci s úradom splnomocnenca vlády pre rómske komunity, ktorý hrá kľúčovú úlohu pri podpore PSK a ďalších regiónov pri zavádzaní poznatkov z pilotného projektu. Kľúčové oblasti pilotného projektu, ktoré sa oplatí replikovať, sú:

Využívanie PHSR ako nástroja na dosiahnutie integrácie a zosúladenia; toto však musia podporovať krajské orgány, najmä pre menšie obce. Táto podpora pomôže aj pri zosúladení s plánmi rozvoja regiónu a národnými prioritami. Zavedenie regionálnych IÚS ako základu agregácie miestnych investičných potrieb zvyšuje význam rozširovania kapacity obcí s cieľom zabezpečiť kvalitu projektov integrovanej územnej stratégie.

Na procesoch zostavovania a pripomienkovania PHSR by sa mali aktívne podieľať aj MRK, a to nielen pri posudzovaní potrieb, ale aj pri spoluvytváraní riešení. Aktívna účasť občanov na celom procese - od formulácie po implementáciu a monitorovanie - je veľmi dôležitá a mala by cielene zahŕňať širokú škálu zainteresovaných strán, aby sa prehĺbila ich širšia účasť na živote obce. Pre zabezpečenie súladu investícií s potrebami obce by mali regionálne a národné stratégie a investície zohľadňovať potreby a stratégie podrobne uvedené v PHSR a podporovať tým prístup k integrácii zdola nahor. Zavedenie integrovanej územnej stratégie tomu pomôže; je však potrebné dbať na to, aby investície boli zamerané aj na integráciu MRK.

V praxi by sa mali využívať najaktuálnejšie údaje. Aj keď je chvályhodné, že sčítanie obyvateľstva je oficiálnym záznamom demografických štatistík, v prípadoch, kde sú k dispozícii aj iné zdroje údajov, ktoré pomáhajú lepšie pochopiť kontext, mali by sa použiť. Podporujeme aj využitie vizuálneho zobrazenia súčasnej reality. Skúsenosti z mapovania, ktoré realizovalo Oddelenie geopriestorových informácií na Úrade PSK v pilotných obciach, by sa malo replikovať a tieto informácie by sa mali použiť pri revízii PHSR, pričom treba pamätať na citlivosť akýchkoľvek osobných údajov.

Výzvou pre mnohé obce naďalej zostáva prístup k dobre umiestneným pozemkom na účely integrácie MRK. Národný program, ktorý sa snaží vyriešiť problémy spojené s vlastníctvom pozemkov v osadách MRK, sa musí urýchliť. Okrem toho je potrebné prehodnotiť súčasnú obmedzenú interpretáciu pravidiel 3D, ktorá vylučuje investície do bývania v segregovaných osadách, keď neexistuje alternatíva vhodných pozemkov. Ako súčasť ďalšej iterácie národnej stratégie integrácie MRK sa odporúča, aby v čele procesu identifikácie takýchto osád stál Úrad splnomocnenca vlády pre rómske komunity a umožnil investície do bývania.

V januári 2021 sa ďalšie dva regióny - Košický a Banskobystrický - rozhodli rozšíriť svoje portfólio komponentov v rámci CuRI pridaním komponentu integrácie MRK. Podobne ako v PSK, aj tu žije značná časť rómskych komunít v etnicky homogénnych územných jednotkách, takzvaných koncentráciách. V Košickom kraji žije najvyšší počet rómskych obyvateľov v krajine a Banskobystrický kraj je tretím krajom s najvyšším podielom MRK, hneď za Prešovským krajom.

Oba regióny vyberú tri pilotné obce, v ktorých Svetová banka bude replikovať to, čo sa urobilo v PSK, s využitím poznatkov a poučení, ktoré pomôžu jednoduchšie navigovať celý proces.

**POSKYTNUTIE TECHNICKÝCH
VSTUPOV PRE PLÁN NA
VYBUDOVANIE KANALIZÁCIE
A INFRAŠTRUKTÚRY NA
ZÁSOBOVANIE VODOU
V OKRESE SNINA**

Východoslovenská vodárenská spoločnosť, a.s. (VVS, a.s.) vypracovala v novembri 2018 úvodnú štúdiu týkajúcu sa možností zabezpečenia prístupu k vode a kanalizácii pre obce v okrese Snina, ktoré v súčasnosti nie sú napojené na vodovodnú a kanalizačný systém. Predpokladané náklady na vybudovanie potrebnej infraštruktúry boli v spomínanej štúdii vyčíslené na pribl. 77,25 milióna EUR, čo predstavuje kombinované náklady na pripojenie k vodovodu a kanalizácii na úrovni pribl. 8 363 EUR na každého z pribl. 9 200 obyvateľov 28 dotknutých obcí. Autori štúdie navrhovali riešenie v podobe centralizovaného systému založeného na súčasnej kapacite existujúcej úpravne vody v Stakčíne (a vodnej nádrže Starina), ktorý by si vyžadoval neúmerne rozsiahlu potrubnú sieť potrebnú na napojenie obcí. V porovnaní s priemernými cenami za napojenie na vodovodnú a kanalizačnú sieť v regionálnom alebo medzinárodnom kontexte sú takéto náklady na osobu extrémne vysoké (v niektorých prípadoch prevyšujú medzinárodný priemer dokonca viac než desaťnásobne). Navyše, aj náklady na prevádzku a údržbu takéhoto systému boli vyhodnotené ako veľmi vysoké, v dôsledku čoho je takýto investičný návrh cenovo nedostupný, a teda aj neudržateľný.

V decembri 2018 inicioval Prešovský samosprávny kraj, s podporou Svetovej banky, preskúmanie navrhovaného riešenia na zabezpečenie dodávok pitnej vody a služieb spracovania a čistenia odpadových vôd v sninskom okrese. V okrese Snina sa nachádza spolu 34 obcí. Prístup k dodávkam pitnej vody má v súčasnosti 86,2 % obyvateľov okresu. Zvyšných 13,8% obyvateľov žije v 24 zo spomínaných 34 obcí. Populácia okresu je značne rozptýlená – napr. v 10 obciach žije menej než 100 obyvateľov. Celková populácia okresu Snina sa odhaduje na 36 610 osôb. V prípade akceptácie centralizovaného riešenia zabezpečenia dodávok pitnej vody navrhovaného zo strany VVS, a.s. by bolo zabezpečenie prístupu k pitnej vode pre zvyšných 5 065 (13,8 %) obyvateľov okresu neúnosne drahé. Systém čistenia odpadových vôd má v súčasnosti iba šesť najväčších samospráv (vrátane mesta Snina), v ktorých žije celkom 29 720 obyvateľov, čo predstavuje 81,2 % z celkového počtu obyvateľov okresu.

V máji 2019 pristúpil PSK k realizácii štúdie uskutočniteľnosti (ŠU) zameranej na preskúmanie cenovo dostupnejších alternatívnych riešení na naplnenie potrieb okresu Snina v oblasti prístupu k pitnej vode a čistenia odpadových vôd. Prvý koncept štúdie bol zverejnený v júli 2019, nepokrýval však v plnom rozsahu všetky dostupné alternatívy, ktoré by boli porovnateľné s centralizovaným regionálnym riešením z dielne VVS, a.s. Po revízii prvej verzie ŠU sa zistilo, že miestne komunitne založené riešenia zabezpečenia pitnej vody a vybudovania systému čistenia odpadových vôd, resp. riešenia pre celé doliny/časti dolín neboli zo strany konzultantov podieľajúcich sa na príprave štúdie riadne preskúmané (konečná verzia ŠU bola PSK doručená vo februári 2020). Geograficky sa okres Snina delí na štyri hlavné doliny, čo spôsobuje, že systém zabezpečenia dodávok vody a spracovania odpadových vôd do značnej miery ovplyvňujú reliéfne danosti okresu.

Jedným z alternatívnych riešení, ktoré sa javia ako schodné, no ktoré neboli primerane posúdené v prvej verzii ŠU, je možnosť vyvrtania a sprevádzkovania studní pre jednotlivé obce, alebo pre skupiny obcí v rámci rovnakej doliny. Podobne neboli riadne preskúmané ani možné riešenia na zber a čistenie odpadových vôd pre jednotlivé obce vo forme napr. komunálnych septikov pre skupiny obydľí s odvádzaním tekutého odpadu do vhodne naprojektovaných absorpčných polí, tzv. koreňové čistiarne odpadových vôd.

PSK sa na základe spätnej väzby ohľadne nedostatočného zvázenia lokalizovaných riešení v pôvodnej ŠU, ktorú regionálnej samospráve poskytli Európska komisia a Svetová banka, rozhodol použiť vlastné rozpočtové prostriedky na realizáciu prieskumných vrtov v okrese Snina s cieľom zhodnotiť potenciál miestnych zdrojov podzemných vôd pre zabezpečenie vody pre obce. Projekt sa realizuje od decembra 2020. Prvý prieskumný vrt s hĺbkou 50 m sa zrealizoval v obci Uličské Krivé v polovici decembra 2020. PSK tiež nadviazalo komunikáciu s Ministerstvom životného prostredia SR, v rámci ktorej neustále prebiehajú konzultácie ohľadne výkladu národnej legislatívy upravujúcej možnosti využívania komunitných systémov spracovania a čistenia odpadových vôd.

Za obdobie ostatných dvoch rokov poskytla Svetová banka PSK rozsiahle odborné vstupy v oblasti prípravy štúdií uskutočniteľnosti a ďalších relevantných dokumentov, ako aj finančné štúdie týkajúce sa investícií do systému decentralizovaných dodávok pitnej vody a systému kanalizácie v okrese Snina. Experti Svetovej banky posudzovali technické vstupy a zároveň pripomienkovali dokumenty pripravované tímom PSK, konkrétne najmä technickú, projektovú a rozpočtovú dokumentáciu (vrátane žiadostí o financovanie) v rámci investícií v oblasti vody a kanalizácie.

OBRÁZOK 19. Hĺbenie 50 m vrtu a test výdatnosti v obci Uličské Krivé, december 2020

Zdroj: PSK, 2020.

**PODPORA ZLEPŠOVANIA
SÚČASNEJ DOPRAVNEJ
SITUÁCIE V BBSK
A VYBUDOVANIA
INTEGROVANÉHO,
INTELIGENTNÉHO
A UDRŽATEĽNÉHO SYSTÉMU
DOPRAVY V RIEDKO
OSÍDLENÝCH OBLASTIACH**

Prečo?

Ciele, ktoré si BBSK definoval vo svojom návrhu pre komponent verejnej dopravy v rámci iniciatívy Catching-up Regions (CuRI), sa týkajú najmä zlepšenia regionálnej autobusovej dopravy. Takéto primárne zameranie na sieť autobusových spojov má tri dôvody. Prvým dôvodom je skutočnosť, že železničná doprava tvorí len malú časť celkovej verejnej dopravnej siete. Druhý dôvod spočíva v tom, že hoci BBSK (v pozícii dopravného správneho orgánu [PTA, označenie pochádzajúce z angl. *Public Transport Authority*]) zodpovedá za riadenie a financovanie regionálnej autobusovej siete (prícom dopravné služby prevádzkujú dopravcovia, resp. operátori verejnej dopravy [PTO, označenie pochádzajúce z angl. *Public Transport Operators*]), v súčasnosti – pri chýbajúcej digitalizácii – kraj nemá možnosť kontrolovať kvalitu poskytovaných služieb ani príjmy z predaja cestovných lístkov. Tretím dôvodom je fakt, že digitálna platforma (dispečing), ktorý má vzniknúť v rámci iniciatívy CuRI, musí vychádzať z otvorených štandardov umožňujúcich v budúcnosti aj integráciu ďalších spôsobov dopravy, napr. železničnej, aby bola možná ich vzájomná koordinácia a zaistenie hladkého a bezproblémového multimodálneho cestovania pre pasažierov.

Železničná sieť v BBSK je rozsiahla, no vo všeobecnosti ponúka pomerne pomalé a fragmentované dopravné služby s nízkou frekvenciou spojov. Pasažieri železničnej dopravy môžu v BBSK využívať sieť spojov, ktoré, hoci ponúkajú cenovo atraktívne (alebo dokonca bezplatné) cestovanie, nie sú integrované s autobusovou dopravou a kvalita cestovania v nich nedosahuje ani štandardnú úroveň autobusovej dopravy. Územím BBSK síce prechádzajú niektoré hlavné železničné ťahy, kraj však nie je súčasťou žiadneho transeurópskeho železničného koridoru. Na niektorých miestach, kde železnica prechádza horskými oblasťami, sa trasy výrazne klukajú, čomu zodpovedá aj pomalšia rýchlosť vlakov v daných úsekoch. Niektoré trate sú elektrifikované a nájdeme tu aj dlhé úseky jednokoľajových tratí. Kvalita koľajníc je rôzna, čo má za následok rôzne obmedzenia rýchlosti vlakov aj nespoľahlivosť prevádzky v niektorých úsekoch. Frekvencia vlakových spojov je zvyčajne dosť obmedzená. V prevádzke je stále dosť malých zastávok a na niektorých staniách sú nástupištia veľmi nízke, takže nastupovanie a vystupovanie z vlakových súprav môže byť fyzicky náročné. ŽSR a Železničná spoločnosť Slovensko, a.s. (ZSSK) disponujú údajmi v reálnom čase o aktuálnej polohe osobných vlakov a tieto zobrazujú na mape na svojich webových stránkach. Cestujúci si môžu zakúpiť jednosmerné i spätočné cestovné lístky, pričom rôzne skupiny cestujúcich majú nárok na rôzne zľavy. Cestovné lístky sa dajú kúpiť prostredníctvom webovej stránky ZSSK, na staniách alebo od sprievodcov priamo vo vlaku. Cena lístkov sa líši podľa triedy vlaku a na niektoré spoje sa vzťahuje povinná rezervácia miesta.

Pre porovnanie, geografická penetrácia siete autobusových spojov je oveľa vyššia. V regióne je v súčasnosti v prevádzke 332 autobusových liniek, pričom pribl. 218 z nich vedenie VÚC zmluvne zabezpečilo u dodávateľov SAD Zvolen (pribl. 65 %) a SAD Lučenec (pribl. 35 %). Pribl. 50 liniek predstavujú služby, ktoré si u svojich dodávateľov objednávajú susedné VÚC a tieto spoje prechádzajú aj na územie BBSK, alebo ich prevádzkujú súkromní dopravcovia vrátane niektorých medzinárodne pôsobiacich spoločností. Zvyšné linky prevádzkujú mestá (v rámci mestskej verejnej dopravy) prostredníctvom zmluvných dodávateľov, pričom väčšinu z nich zabezpečuje SAD Zvolen. Frekvencia spojov autobusových a trolejbusových liniek je vo všeobecnosti nerovnomerná, a to aj v rámci liniek MHD, v dôsledku čoho nie je tento systém cestovania autobusmi označiť za riešenie typu „turn-up and go“²¹.

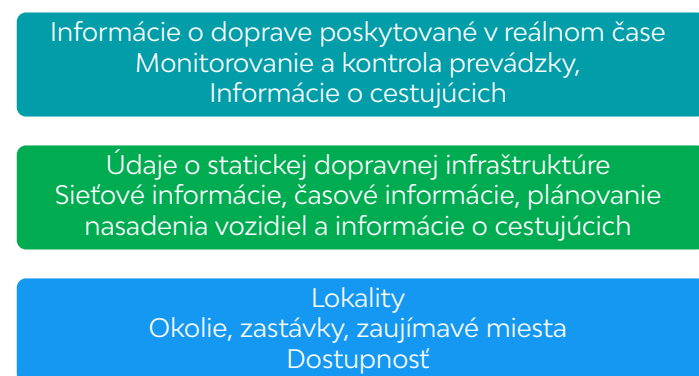
Autobusoví dopravcovia poskytujú údaje o svojich linkách vybraným softvérovým spoločnostiam, ktoré ich využívajú v rámci systémov plánovania cesty, no zmluvné podmienky znemožňujú poskytovanie spomínaných dát v strojovo čitateľnej forme iným organizáciám. Tieto údaje preto nie je možné analyzovať a použiť na vypracovanie súhrnov alebo hodnotenia úrovne služieb autobusovej dopravy. Časové harmonogramy, tak, ako ich poskytnú dopravcovia, sú dostupné v digitálnej forme na webových stránkach umožňujúcich plánovanie cesty a môžu byť vyvesené aj na zastávkach alebo informačných paneloch na autobusových staniách. Ich formát je však dosť neprehľadný a jednotlivé autobusové linky sa dajú identifikovať len pomocou šesťciferného čísla, ktoré nie je pre neznalých používateľov ľahko zapamätateľné.

Stav autobusových staníc sa naprieč BBSK značne líši. Autobusové zastávky sú základným prvkom v systéme digitalizácie siete verejnej dopravy, no aj napriek tomu v Slovenskej republike neexistuje oficiálna národná databáza autobusových zastávok. BBSK sa rozhodol tento nedostatok riešiť zmapovaním všetkých svojich 2 600 autobusových zastávok, v rámci ktorého bude zisťovať parametre ako napr. zemepisná poloha, fotodokumentácia okolia, vývesky, prístrešky, prístupnosť pre ľudí so znevýhodnením, a pod.

Ceny cestovných lístkov sú kalkulované výlučne na základe precestovanej vzdialenosti a určované sú na regionálnej úrovni. Cestovné je možné uhradiť v hotovosti alebo bezkontaktno pomocou karty, keď sa cena lístka odpočíta od hodnoty predplateného kreditu na karte. Existuje tiež systém zliav určených pre špecifické skupiny cestujúcich, pričom cestovné hradené kartou je oproti cestovnému uhrádzanému v hotovosti zvýhodnené. Aj keď na niektorých staniách a na mapách dopravnej siete sú prípoje medzi autobusovou a železničnou dopravou propagované, tieto informácie zvyčajne nie sú umiestnené zreteľne a cestovné poriadky neuvádzajú časy čakania na prípoj. Integrované cestovné ani platby za cestovné lístky medzi rôznymi dopravcami v BBSK nie sú možné (okrem veľmi obmedzených prípadov), plánovače cesty však umožňujú plánovanie multimodálneho cestovania s využitím viacerých spôsobov dopravy. Informácie v reálnom čase (do tej miery, do akej autobusy dodržiavajú naplánovaný časový harmonogram a predpokladaný čas príchodu na konkrétnu autobusovú zastávku) sú dôležité, pretože pravidelnosť a dochvilnosť sú z pohľadu prevádzky dopravných služieb základnými aspektmi. Možnosť monitorovať neočakávané odchýlky umožňuje predvídať ich vplyv na prebiehajúcu a, najmä, na nasledujúcu cestu. Je to dôležité pre rozhodovanie o nápravných krokoch, pre kalkuláciu výkonu oproti kľúčovým ukazovateľom výkonu (KPI), ako aj pre informovanie pasažierov. Cestujúci potrebujú informácie pred aj počas cesty. Takéto informácie môžu pomôcť prilákať viac ľudí k využívaniu verejnej dopravy. Autobusová sieť v BBSK však v súčasnosti ponúka len minimálne množstvo informácií v reálnom čase.

Tzv. plánovače cesty, ktoré cestujúcim umožňujú naplánovať si celú svoju cestu prostriedkami verejnej dopravy, od východiskového až po jej konečný bod, predstavujú kľúčový aspekt informovanosti pasažierov. V Slovenskej republike neexistuje zákonná povinnosť poskytovať informácie o verejnej doprave a zasielať ich do centrálnych databáz, ako je to napr. v Českej republike. Avšak vďaka spoločnej histórii s Českom a slovenským väzbám dodávateľa českého systému plánovania cesty je český systém dostupný prostredníctvom populárnej aplikácie „CP - Cestovné poriadky“ aj v Slovenskej republike.

OBRÁZOK 20. Vrstvy údajov o mobilite

Zdroj: Svetová banka, 2020.

Ako?

Svetová banka pomáhala BBSK navrhnuť architektúru koncepčných digitalizovaných údajov o mobilite a vychádzajúc z bežných a uznávaných štandardov, zdefinovať, ako by mali jednotlivé prvky vstupovať do integrovaného digitálneho systému.

Tento komponent zahŕňal dve hlavné aktivity:

1. Analýza správania sa v oblasti cestovania a digitálnej gramotnosti obyvateľov a návštevníkov BBSK
2. Vypracovanie stratégie digitalizácie verejnej dopravy

Banka pomohla BBSK lepšie zmapovať a spoznať správanie sa obyvateľov a návštevníkov regiónu, ako aj úroveň ich technických zručností a schopnosti pracovať s mobilnými technológiami a internetom v oblasti cestovania. Tím Svetovej banky sa rámci podpory BBSK zhostil nasledujúcich úloh:

- Analýza existujúcich dopravných údajov na národnej a regionálnej úrovni,
- Realizácia reprezentatívneho prieskumu zameraného na cestovateľské správanie pasažierov a digitálnu gramotnosť obyvateľov a návštevníkov regiónu,
- Analýza dopravných potrieb súvisiacich s rozvojom cestovného ruchu,
- Analýza dát z mobilných telefónov týkajúcich sa prepravy osôb v rámci regiónu od mobilných operátorov,
- Organizácia študijných ciest, napr. do Českej republiky, resp. virtuálnych študijných ciest, napr. v spolupráci s nóorskymi partnermi.

Banka vypracovala správu o správaní sa a potrebách obyvateľov a návštevníkov regiónu v oblasti cestovania, ako aj analýzu úrovne digitálnej gramotnosti obyvateľov kraja.

Svetová banka podporila BBSK pri príprave návrhu stratégie digitalizácie systému regionálnej verejnej dopravy zameranej na zlepšenie kvality a spoľahlivosti tejto verejnej služby. Tím Svetovej banky sa rámci svojich podporných aktivít zhostil nasledujúcich úloh:

- Analýza súčasného stavu verejnej dopravy z pohľadu informačného systému a systému odbavenia cestujúcich,
- Analýza dostupných technologických riešení a vývoja v oblasti telematických a odbavovacích systémov,
- Návrh modelov zverejňovania informácií o verejnej doprave pre cestujúcich,
- Návrh modelu prepojenia jednotlivých komponentov systému digitalizácie verejnej dopravy v regióne (dispečing, informačné panely s informáciami o odchode spojov na zastávkach, digitálne obrazovky vo vozidlách, mobilné a webové aplikácie poskytujúce, o.i., aktuálne informácie o odchodoch a meškanií spojov, zobrazovanie pohybu spojov na online mape, informácie o cenách cestovných lístkov, nákup cestovných lístkov – e-shop, a pod.),
- Vypracovanie podrobných projektov pre jednotlivé komponenty digitálneho systému fungujúceho v reálnom čase a ich nacenenie, ako aj vypracovanie plánu na ich implementáciu,
- Experti SB pripravili aj prehľad možných riešení v oblasti digitálneho systému vydávania cestovných lístkov a indikatívnu stratégiu na prípravu a implementáciu takéhoto systému.

Svetová banka vypracovala aj správu o možnostiach rozvoja verejnej dopravy v BBSK zameranú najmä na oblasť telematiky a informačných systémov, vrátane prípravy navrhovaného časovo obmedzeného plánu kapitálových investícií a odhadu potrebných finančných zdrojov.

Čo?

Vychádzajúc z údajov z rôznych oficiálnych zdrojov, experti SB analyzovali správanie a potreby obyvateľov a návštevníkov regiónu v oblasti cestovania, aby dokázal identifikovať všeobecné vzorce správania cestujúcej verejnosti v BBSK. V novembri 2019 tím Svetovej banky navyše zrealizoval prieskumy medzi používateľmi autobusovej dopravy aj medzi ľuďmi, ktorí systém verejnej dopravy nevyužívajú, aby získal doplňujúce informácie o potrebách cestujúcej verejnosti, o dôvodoch nevyužívania autobusovej dopravy, ale napríklad aj prehľad o úrovni digitálnej gramotnosti respondentov. Údaje o všeobecných vzorcoch cestovania ukázali, že jednotlivé cesty sú v rámci územia BBSK rozdelené veľmi nerovnomerne. Spomedzi liniek prevádzkovaných medzi jednotlivými zónami sa najviac využívajú dopravné koridory spájajúce okresné mestá, no miera využívania autobusovej dopravy z/do lokalít ležiacich mimo týchto hlavných medzimestských koridorov je pomerne nízka. Ďalšie významné poznatky z prieskumov sa dajú zhrnúť nasledovne: (1) veľké percento pravidelných používateľov pozná a využíva najmä jedno rovnaké autobusové spojenie; (2) z pohľadu cestujúcich existujú kľúčové potreby, ktoré autobusová doprava nenapĺňa – respondenti sa napr. najčastejšie sťažovali na nedostatok večerných spojov; (3) respondenti využívajúci autobusovú dopravu, rovnako ako tí, ktorí túto službu nevyužívajú, nevnímajú autobusovú dopravu ako sieť, a preto k nej takto ani nepristupujú.

Ďalším kľúčovým zistením je, že cestujúca verejnosť vysoko hodnotí najmä spoje, ktoré sú spoľahlivé, a že mieru ich spokojnosti môže zvýšiť práve prechod na koordinovanú sieť. Spomedzi respondentov nevyužívajúcich autobusovú dopravu sa ukázalo, že turisti aj ľudia cestujúci za nákupmi vnímajú problémy spojené s autobusovou dopravou. Vo všeobecnosti platí, že tak používatelia, ako aj ľudia nevyužívajúci autobusové linky majú vo vzťahu k autobusovej doprave len nízke očakávanie. Obe tieto skutočnosti vedú k predpokladu, že využívanie digitálnych nástrojov umožňujúcich plánovanie dopravných služieb „na požiadanie“ má potenciál značne zvýšiť mieru používania verejnej autobusovej dopravy.

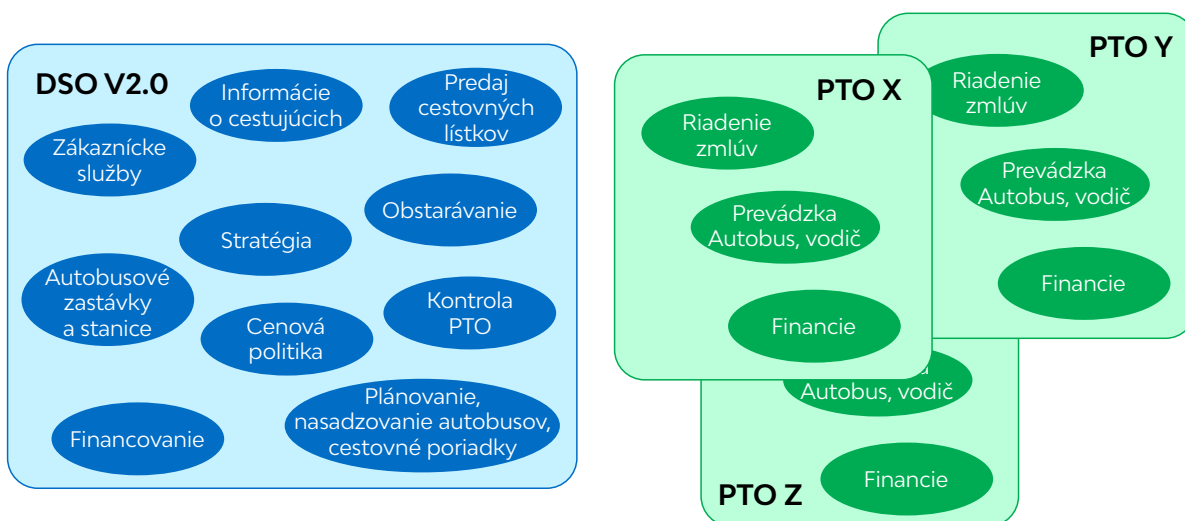
Digitalizácia ponúka aj ďalšie možnosti podpory integrovanej a efektívnejšej siete verejnej dopravy. Jednou z nich je zjednodušenie sieťových značiek s cieľom zvýšiť mieru využívania dopravnej siete: zjednodušenie systému označovania liniek trojčifernými číslami súvisiacimi s oficiálnym šesťciferným kódom používaným v rámci SR je výhodou digitalizácie, ktorá potenciálnym používateľom verejnej dopravy uľahčí identifikáciu liniek. Zároveň to zjednoduší aj prípravu propagačných materiálov. Kľúčovým médiom v rámci digitalizácie verejnej dopravy v BBSK by mala byť mobilná aplikácia. Táto by mala byť vhodne navrhnutá (intuitívna, atraktívna a úzko prepojená s novým pripravovaným systémom integrovanej dopravy v BBSK), mala by mať možnosť personalizácie, mala by podporovať výmennú stratégiu BBSK a mala by pracovať rýchlo a s presnými údajmi. Spôsob, akým aplikácie navrhuje konkrétny dopravný správny orgán DSO/PTA, je popísaný v prezentácii nórskej spoločnosti Ruter.

V centre navrhovanej stratégie digitalizácie stojí myšlienka, že integrátor DSO/PTA by mal zdefinovať úroveň služieb, o ktorú má záujem, a na tomto základe následne dojednať konkrétne zmluvy s jednotlivými dopravcami (PTO), vrátane platieb a pokút vyplývajúcich z dohodnutých KPI, ako aj výkonov meraných na základe týchto KPI a monitorovaných pomocou systémov poskytujúcich informácie v reálnom čase (*real-time systémy*). Spomínané systémy by mali prostredníctvom integrovaných systémov vybudovaných v súlade s európskymi štandardmi pracovať s, a poskytovať, otvorené dáta, a zároveň by mali byť východiskom pre kontrolné mechanizmy, ktorých úlohou je zlepšovať výkon a spoľahlivosť systému, rýchlosť reakcie na akékoľvek narušenie štandardov, a predovšetkým, promptne poskytovať presné a relevantné informácie pre cestujúcich. Ide teda o konsolidáciu aktivít, ktoré v súčasnosti decentralizovaným a uzavretým spôsobom realizujú súčasní dopravcovia, a prechod na centralizovaný a otvorený regionálny systém pod kontrolou BBSK.

Hlavným cieľom komponentu Doprava v rámci iniciatívy CuRI realizovanej v BBSK je vytvoriť jednotný regionálny ekosystém verejnej dopravy, s identickým digitálnym modelom vrátane všetkých zastávok, trás a multimodálnym plánovaním či systémom vydávania cestovných lístkov. Naplnenie tohto cieľa si bude vyžadovať výraznú zmenu v systéme riadenia systému, ktoré by sa malo z dopravcov (PTO) poskytujúcich dopravné služby presunúť na stranu integrátora DSO/PTA tak, aby sa systém zmenil z PTO-centrickeho na DSO-centrický. Analýza SB ukázala, že v BBSK sú v súčasnosti dopravcovia nositeľmi viacerých funkcií, ktoré sú vo väčšine európskych modelov riadenia verejnej dopravy považované za typické úlohy DSO. Súčasný model riadenia verejnej dopravy extrémne sťažuje možnosti plánovania a koordinácie autobusovej siete zo strany DSO. Prechod na novú organizačnú štruktúru, v rámci ktorej bude mať DSO oveľa významnejšie postavenie a širšie kompetencie, si vyžiada zvýšenie kapacít aj expertízy na strane DSO, a to najmä v oblasti zákaznických služieb (realizovaných prostredníctvom viacerých komunikačných kanálov), ale napr. aj vybudovanie centrálného registra autobusových zastávok, dopravných uzlov a autobusových i železničných staníc.

Nasledujúca schéma znázorňuje DSO-centrický model riadenia a rozdelenie úloh medzi DSO/PTA a (novými) dopravcami (PTO) v BBSK.

OBRÁZOK 21. Úlohy, ktoré si v súčasnosti delia dopravcovia (PTO), sa konsolidujú u integrátora (DSO V2.0)

Zdroj: Svetová banka, 2020.

Je zjavné, že v rámci DSO-centrickeho modelu riadenia majú dopravcovia menej kompetencií než v súčasnom systéme. Je preto žiaduce, aby DSO/PTA V2.0 komunikoval ciele a plán celkovej zmeny nanajvýš otvorene.

Štandardy platné pre prevádzku verejných dopravných služieb zohrávajú v celom procese dôležitú úlohu, nakoľko oblasť verejnej dopravy je v EÚ prísne regulovaná, najmä pokiaľ ide o spôsob digitalizácie prevádzky a spôsob poskytovania informácií o plánovaní ciest a cene cestovných lístkov cestujúcim. Štyri základné regulačné dokumenty, ktoré sú vzájomne kompatibilné a mali by byť zároveň interoperabilné, sú: Transmodel (súbor európskych noriem a technických špecifikácií pre zabezpečenie interoperability systémov na spracovanie informácií o verejnej doprave, vrátane systémov Network Timetable Exchange [NeTEx] a Standard Interface for Real-time Information [SIRI]); Information Technology for Public Transport (ITxPT) (definuje štandardy platné pre IT vybavenie inštalované vo vozidlách verejnej dopravy a pre ich komunikáciu s prvkami centrálného back-office); Delegované nariadenie Komisie (EÚ) 2015/962 týkajúce sa poskytovania informačných služieb o doprave v reálnom čase v celej EÚ, ktoré majú byť publikované v otvorenom formáte a prostredníctvom vnútroštátnych prístupových bodov (NAPs); a Delegované nariadenie Komisie (EÚ) 2017/1926 týkajúce sa poskytovania informačných služieb o multimodálnom cestovaní v celej EÚ. Tím Svetovej banky poskytol BBSK tiež príklady najúspešnejších európskych modelov riadenia verejnej dopravy, ako sú napr. Ruter (Nórsko), Malta Public Transport, Südtiroler Transportstrukturen AG (STA) (Taliansko), Movia (Dánsko) či Entur (Nórsko).

Experti Svetovej banky vypracovali a predstavili BBSK stratégiu, ale aj „základné stavebné prvky“ systému poskytovania informačných služieb o doprave v reálnom čase. Najprv je vysvetlená základná konfigurácia (Úroveň 1), ktorá umožňuje nekomplikovanú integráciu väčšiny ďalších funkcionalít do systému. Po napojení autobusovej siete je možné pridať mnoho ďalších rozšírení a funkcií. Práve tu prichádza na rad výber štandardu ITxPT ako architektúry systému. DSO/PTA a PTO nebudú viazaní proprietárnym nastavením systému a môžu systém následne pomerne ľahko rozširovať. Prirodzeným rozšírením (na Úroveň 2) je integrácia označenia destinácie, nakoľko to si nevyžaduje iné hardvérové vybavenie než je komunikačná brána (*vehicle communication gateway, VCG*) a multiaplikačný terminál (*multi-application driver terminal, MADT*), a teda sa dá zväčša zabezpečiť len pomocou kabeláže a s použitím MADT. Hlasový oznam (*voice announcement, VA*) a technológia VoIP si často vyžadujú aj audio modul. Úroveň 3 zahŕňa automatický systém počítania cestujúcich (*automatic passenger counting system, APC*) a digitálne infotainmentové obrazovky pre cestujúcich (*digital passenger infotainment screens, DPIS*). Tu už ide o nákladné hardvérové prvky, ktoré sa preto zvyčajne inštalujú ako posledné.

Navrhovaná stratégia zahŕňa aj predstavenie systému digitalizovaného vydávania cestovných lístkov. Hoci sa digitálne či inteligentné schémy vydávania cestovných lístkov nasadzujú do ekosystémov verejnej dopravy všade čoraz bežnejšie, neexistujú pre ne žiadne záväzné normy. To môže spôsobiť komplikácie, najmä pokiaľ ide o zavedenie schém vydávania cestovných lístkov s celoštátnym pokrytím. Stratégia preto identifikuje niekoľko faktorov, ktoré by malo BBSK brať na zreteľ pri plánovaní prechodu na inteligentný systém vydávania cestovných lístkov. Následne sa vyrátajú investičné kapitálové a prevádzkové náklady (CAPEX a OPEX): kvôli zabezpečeniu dôveryhodnej a validnej cenovej projekcie sa použité ceny odvíjajú od vstupov poskytnutých európskymi dodávateľmi. Pre každý typ komponentov sme získali cenovú ponuku dvoch, príp. ideálne troch rôznych dodávateľov. Okrem cien boli zozbierané a validované aj údaje týkajúce sa času potrebného na inštaláciu jednotlivých riešení. Všetky informácie boli následne použité na vytvorenie modelu umožňujúceho simulovať rôzne dopady v rámci CAPEX aj OPEX v závislosti na zvolených funkciách. Tento model validoval jeden DSO/PTA (z Dánska) na základe reálnych výsledkov tendra uskutočneného v roku 2019, čím sa zabezpečilo, že spomínaný model oceňovania zohľadňuje súčasnú situáciu na trhu so systémami poskytovania informačných služieb o doprave v reálnom čase.

V súvislosti s nacením palubného vybavenia, systémov back-office a dispečingu pripravili experti SB tri scenáre: minimálny scenár (základné *real-time* vybavenie); stredný scenár (zahŕňajúci obstaranie a inštaláciu mikrofónu, reproduktora a pridružených funkcií); a najkomplexnejšie riešenie (vrátane položiek ako APC, DPIS a CCTV). Náklady na vybavenie autobusových zastávok a staníc pracujú s tromi typmi zastávok: zastávky slúžiace jednej linke bez ďalších spojov; zastávky slúžiace viacerým linkám; a zastávky alebo stanice slúžiace multimodálnej doprave.

Experti SB v spolupráci s tímom BBSK vypracovali aj plán revízie a prijatia Stratégie digitalizácie verejnej dopravy BBSK, ktorý zahŕňa aj časové harmonogramy a podrobný popis ďalších krokov. Táto Stratégia definuje strategické rozhodnutia, ktoré je potrebné prijať (napr. v súvislosti s vlastníctvom zariadení na poskytovanie informačných služieb o doprave v reálnom čase, ktoré budú inštalované vo vozidlách, či s vyhodnotením a výberom softvéru), ako aj kľúčové úlohy a kompetencie rôznych zložiek DSO/PTA a hlavné črty pilotného projektu.

Ďalšie kroky

Cieľom banskobystričského tímu v rámci druhého roka implementácie iniciatívy CuRI v BBSK je s podporou tímu Svetovej banky vytvoriť udržateľný systém integrovanej dopravy, ktorý podporuje regionálnu mobilitu so zameraním na málo rozvinuté časti kraja, s cieľom vytvoriť konkurencieschopný systém verejnej dopravy a zlepšiť ekologické podmienky (najmä v mestách). K naplneniu tohto cieľa majú viesť tieto dve aktivity:

1. Založenie IDS BBSK ako DSO/PTA Banskobystrického samosprávneho kraja

Cieľom tejto aktivity je vytvoriť regionálny integračný dopravný orgán DSO/PTA, ktorého úlohou bude riadiť, kontrolovať a koordinovať verejnú dopravu na území BBSK. Táto aktivita bude pozostávať z: i) vytvorenie DSO/PTA prostredníctvom zadenovania jeho právnej formy, organizačnej štruktúry a kompetencií, a nastavenie procesov vrátane administrácie dopravných údajov poskytovaných všetkými dopravcami; a ii) zriadenie stáleho pracoviska DSO/PTA a identifikácia kľúčových aktivít v rámci jeho ďalšieho fungovania.

IDS BBSK bude spadať do priamej zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK a bude ním priamo riadený ako podnik a nezávislý koordinátor integrovaného dopravného systému v rámci regiónu. BBSK bude výlučným objednávateľom/odberateľom služieb IDS BBSK.

Základné subaktivity zahŕňajú:

- Analýzu možných právnych foriem DSO/PTA napr. ako obchodnej spoločnosti
- Vypracovanie organizačnej štruktúry DSO/PTA
- Založenie DSO/PTA
- Nastavenie kompetencií DSO/PTA vo vzťahu k zriaďovateľovi – BBSK
- Príprava prevádzkového manuálu DSO/PTA
- BBSK zriadi pracovisko pre DSO/PTA, t.j. zriadi sídlo IDS BBSK (v závislosti na dostupnom financovaní z európskych fondov)
- Príprava investičného balíčka konkrétne pre projekt digitalizácie dopravy v BBSK

2. Obstaranie IT infraštruktúry (hardvér a softvér). Nastavenie procesov pre zber a spracovanie údajov, ako aj pracovných postupov v oblasti koordinácie verejnej dopravy

Cieľom tejto aktivity je podporiť sprevádzkovanie novovytvoreného IDS BBSK DSO/PTA prostredníctvom: i) vypracovania detailnej špecifikácie na obstaranie vybavenia (hardvérového aj softvérového) potrebného na digitalizáciu systému regionálnej verejnej dopravy, ktorý by umožnil aktívnu kontrolu a koordináciu poskytovania verejných dopravných služieb v regióne; ii) obstaranie takéhoto vybavenia, vrátane procesu VO, nákupu a inštalácie; a iii) vypracovanie stratégie, podrobného projektu a návrhu špecifikácie pre systém vydávania elektronických cestovných lístkov.

Základné subaktivity zahŕňajú:

- Návrh softvérových riešení pre dispečing a návrh IT protokolov pre koordináciu dopravy
- Vypracovanie stratégie digitalizácie systému vydávania cestovných lístkov (e-ticketing), vrátane prehľadu príkladov dobrej praxe a návrhu systému „šitému na mieru“ BBSK
- Podrobný projekt digitálneho systému vydávania cestovných lístkov a návrh relevantných špecifikácií
- Návrh špecifikácií pre vypracovanie projektu pre systém poskytovania informačných služieb o doprave v reálnom čase; špecifikácií pre IT vybavenie autobusových zastávok/staníc a vozidiel, a vypracovanie návrhu špecifikácií pre dopravcov
- Študijná cesta (v závislosti na pandemickej situácii)

**PODPORA ANALÝZY
A VYROVNÁVANIA
ROZDIELOV MEDZI PONUKOU
KVALIFIKOVANÝCH
ABSOLVENTOV SOŠ
A POŽIADAVKAMI
PRACOVNÉHO TRHU V BBSK**

Prečo?

BBSK zápasí s vysokou mierou nezamestnanosti absolventov stredných odborných škôl, neefektívnym prepojením medzi príslušnými zainteresovanými stranami a orgánmi a nedostatočnou medzinárodnou spolupracou a propagáciou regiónu. Aj keď regionálny vzdelávací systém ponúka široké spektrum učebných odborov, chýba kvalitné zladenie študijných a učebných odborov s trhom práce.

Aj z tohto dôvodu bol v rámci iniciatívy CuRI v Slovenskej republike odsúhlasený komponent „Zlepšovanie stredného odborného vzdelávania a prípravy“ určený pre Banskobystrický kraj s celkovým cieľom pomáhať Odboru školstva BBSK pri zlepšovaní kvality a relevantnosti stredných odborných škôl, napĺňať požiadavky pracovného trhu v regióne a identifikovať a realizovať finančné prostriedky z EŠIF na financovanie potrebných reforiem stredného odborného vzdelávania a prípravy. Ďalším aspektom projektu je zavedenie a zdokonalenie systémov zabezpečovania kvality vzdelávania prostredníctvom politík, ktoré nastavujú kvalitu vzdelávania a stanovujú štandard kvality pre stredné školy, pričom zároveň pomôžu zvýšiť ich autonómiu.

Ako?

Vzhľadom na významné ekonomické problémy ako aj problémy pracovného trhu v regióne, cieľom komponentu stredné odborné vzdelávanie a príprava je lepšie porozumieť náborovým potrebám podnikov, ako aj tomu, do akej miery sa požiadavky zamestnávateľov a pracovného trhu odrážajú v kvalifikácii a zručnostiach absolventov stredných škôl a v obsahu učebných osnov SOŠ v BBSK. Komponent „Stredné odborné školstvo“ v Banskobystrickom kraji pozostáva z troch hlavných aktivít:

- **Aktivita 1 – Prieskum potrieb pracovného trhu** pozostáva z posúdenia požiadaviek trhu práce na absolventov stredných odborných škôl, vnímania existujúceho stredného školstva a jeho absolventov zo strany firiem a zamestnávateľov a rovnako aj z posúdenia návrhov na reformu stredného školstva.
- **Aktivita 2 – Štúdiá – prieskum SOŠ** hodnotí 63 verejných a súkromných stredných škôl v regióne, vrátane kľúčových charakteristík existujúcich stredoškolských študijných a učebných odborov, kvalifikácie pedagógov a ďalších charakteristík škôl a študentov. Štúdiá ponúkajú odporúčania na posilnenie a zlepšenie stredných škôl a systému stredného odborného vzdelávania a prípravy tak, aby lepšie zodpovedali potrebám trhu práce.
- **Aktivita 3 – Investičné balíčky** vyvinutá Svetovou bankou v spolupráci s Odborom školstva BBSK využíva výsledky predchádzajúcich dvoch aktivít na stanovenie investičných potrieb ôsmich prioritizovaných stredných odborných škôl a tomu zodpovedajúci návrh investičných balíčkov.

Správa, ktorú pripravila Svetová banka - *Prekonávanie medzier v kvalifikácii a nesúladu s potrebami trhu práce* - je kombináciou Zamestnávateľskej štúdie (Aktivita 1), Štúdie o SOŠ (Aktivita 2) a Investičných balíčkov (Aktivita 3). Analýza a zistenia ukazujú, že na úrovni škôl a na systémovej úrovni existujú značné prekážky, a to tak v systéme stredného odborného vzdelávania a prípravy, ako aj v jeho prepojeniach s trhom práce. V reakcii na tieto výzvy navrhujeme krátkodobé a dlhodobé odporúčania. Z krátkodobého hľadiska investičné balíčky poskytnú usmernenie pre prioritné stredné odborné školy s podrobným uvedením vstupov a nákladov na implementáciu zlepšení a zosúladienie

študijných a učebných odborov s potrebami trhu práce. Cieľom dlhodobějších odporúčaní je vykonať strategické systémové zlepšenia, pomocou ktorých budú napredovať nielen školy a ich absolventi, ale aj pracovný trh (viď Obr. 22).

OBRÁZOK 22. Komponent stredné odborné školstvo – zhrnutie

Hodnotenie / Metodológia	Analýzy a zistenia	Odporúčania
<p>Zamestnávateľská štúdia</p> <p>Výskumná otázka: Čo sú príčiny, pôvod a rozsah nesúladu zručností absolventov stredných škôl s potrebami trhu práce? Čo navrhujú zamestnávatelia?</p> <p>Zber údajov: Štruktúrované osobné rozhovory so zamestnávateľmi a diskusie fokusových skupín a zainteresovaných strán</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Nesúlad zručností— dôkazy a implikácie 2. Rozdelenie spolupráce a koordinácie 3. Príprava učebných osnov a výučba a učenie 4. Obmedzené zabezpečenie kvality a zlepšovania 5. Nedostatočné zdroje kariérneho poradenstva a chýbajúce zameranie na celoživotné vzdelávanie 6. Kvalifikácia pedagógov - aktualizácie 7. Rôzne zariadenia a vstupy 8. Statické modely podnikania a nedostatok inovácií 9. Aktuálnosť študijných odborov 10. Narastajúci počet žiakov, ktorí neukončia štúdium 	<p>Krátkodobé</p> <p>Investičné balíky navrhnuté pre 8 prioritných pilotných stredných škôl</p>
<p>Štúdia – prieskum SOŠ</p> <p>Výskumná otázka: Ako a nakoľko sú stredné školy štruktúrované na to, aby sa prispôsobili požiadavkám zamestnávateľov v čase?</p> <p>Zber údajov: Hĺbkové štruktúrované rozhovory, následné komunikovanie s vedením škôl cez elektronický dotazník a vyplnenie hárkov o administratívnych údajoch</p>		<p>Dlhodobé</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Formálny model na zber údajov, analýzu a kontinuálny proces učenia 2. Zavedenie systému manažérstva kvality 3. Posilňovanie spolupráce, koordinácie a komunikácie 4. Inovácie na stredných školách

Zdroj: Svetová banka, 2020.

Čo?

Zamestnávateľská štúdia

Zamestnávateľská štúdia v BBSK použila dva prístupy pre zber údajov: štruktúrované osobné rozhovory so zamestnávateľmi a diskusie v cieľových skupinách so zainteresovanými stranami. V štúdiu sme pomocou týchto dvoch techník zhromaždili názory zamestnávateľov na typ a mieru nesúladu zručností v regióne, kvalitu stredných odborných škôl a ich absolventov, ako aj odporúčania, ako zlepšiť kvalitu absolventov stredného odborného vzdelávania a prípravy.

Na základe pokynov a schválenia riadiaceho výboru iniciatívy CuRI, vzorku pre prieskum medzi zamestnávateľmi tvorilo 52 firiem z Banskobystrického kraja, spomedzi ktorých sme identifikovali 24 „strategicky vybraných“ firiem. Strategické firmy sú známe firmy, ktoré sú dôležité pre hospodársky rozvoj regiónu. Tieto firmy boli vybrané zámerné, aby sa zabezpečilo, že výsledky odrážajú názory najdôležitejších zamestnávateľov v regióne. Z každého zo štyroch subregiónov bolo vybraných šesť top firiem (spolu 24 strategických firiem). Zvyšných 28 firiem vo vzorke bolo vybraných náhodne, pomocou vzoru prebratého z FinStat²², ktorý zohľadnil geografickú a sektorovú heterogenitu ako aj veľkosť firiem.

Štúdia o strednom školstve

Na vyhodnotenie stavu stredných škôl v Banskobystrickom kraji a kvality stredného odborného vzdelávania a prípravy, ktoré poskytujú, sa štúdia o SOŠ zamerala na štruktúru stredných škôl a ich snahu prispôsobiť sa požiadavkám zamestnávateľov, ako aj celkovým potrebám trhu práce, najmä pokiaľ ide o študijné odbory, kvalifikáciu učiteľov a materiálno-technické vybavenie škôl. Zhromaždili sme kvantitatívne informácie na preskúmanie počtov študentov, pedagógov, študijných odborov, zariadení, vybavenia a financovania, ako aj úrovne spolupráce medzi školami, firmami a inými kľúčovými subjektmi. Zaoberali sme sa aj témami ako napríklad úsilie o zber údajov o škole, systémy riadenia kvality, tvorba a prispôsobenie učebných plánov a štruktúra študijných odborov (napríklad úrovne vzdelania a vysvedčení, rekvalifikačné kurzy a kurzy celoživotného vzdelávania, praktické vyučovanie, pedagógovia, budovy a zariadenia).

Účelom štúdie bolo zanalyzovať súčasný stav stredných škôl v Banskobystrickom kraji, identifikovať problematické oblasti brániace školám dosiahnuť vyššiu kvalitu vzdelávania (znižujú nesúlad zručností) a určiť oblasti, v ktorých sa školy potrebujú zdokonaľiť, aby mohli ponúkať vhodnejšie a najaktuálnejšie vzdelávanie v oblasti stredného odborného vzdelávania a prípravy. Na základe týchto informácií boli vypracované odporúčania pre stredné odborné vzdelávanie a prípravu a predložené na zváženie regionálnym a národným orgánom. V štúdiu boli použité tri hlavné prístupy k zhromažďovaniu údajov: hĺbkové, štruktúrované rozhovory, webový dotazník a hárky na zber administratívnych údajov.

V štúdiu o stredných školách sme použili upravenú verziu *TAP - Hodnotenia poskytovateľa vzdelávania*, aby sme lepšie sformulovali otázky a z hľadiska prispôsobenia sa regionálnym pomeroch sme zdôraznili nasledovné:

- Odvetvia, terminológiu, problémy a zručnosti zamestnancov, ktoré sú špecifické z pohľadu stredného odborného vzdelávania a prípravy, ktoré boli v štúdiu zamestnávateľov označené ako dôležité (Aktivita 1)
- Predchádzajúce skúsenosti stredných škôl s duálnym vzdelávaním a inými formami práce so zamestnávateľmi ako aj s praktickým vyučovaním
- Pochopenie na strane škôl v súvislosti s očakávanými krátkodobými, strednodobými a dlhodobými požiadavkami na zamestnávanie a zručnosti požadované zamestnávateľmi v Banskobystrickom kraji

Školská štúdia obsahovala päť modulov:

- Modul 1: Základné informácie - obsahuje základné identifikátory, ako sú názov školy, adresa a typ inštitúcie, ako aj informácie o študijných odboroch a zapísaných žiakov
- Modul 2: Strategický rámec - obsahuje otázky týkajúce sa systémov riadenia, víziu školy, frekvenciu zhromažďovania údajov, inšpekcií a auditov
- Modul 3: Dohľad nad systémom - obsahuje otázky týkajúce sa finančných zdrojov a dohľadu nad rozpočtom, prispôsobenia učebných plánov, autonómie hodnotenia študijných odborov a udelených certifikácií
- Modul 4: Dodávka systému - obsahuje otázky týkajúce sa autonómie zavádzania / ukončovania študijných odborov, základných informácií o študijných odboroch (napríklad počet študijných odborov, najvyšší počet prihlásených žiakov atď.), hodnotenia pedagógov, kontaktu s inými inštitúciami a stáží / ponúkaného praktického vyučovania
- Modul 5: Poznámky - obsahuje otázky o stave školských zariadení a učební

Ako náhradu za plánované stretnutie fokusových skupín, ktoré bolo zrušené z dôvodu opatrení súvisiacich s pandémiou COVID-19 v Slovenskej republike, sme zrealizovali alternatívnu aktivitu vo forme zdieľaného elektronického dotazníka. Webový dotazník sme pomocou Google Docs zdieľali so všetkými riaditeľmi stredných odborných škôl s cieľom získať podrobnejšiu spätnú väzbu ku kľúčovým otázkam, ktoré sme kládli počas osobných rozhovorov na školách. Dotazník pozostával zo siedmich otázok s krátkou odpoveďou, na zodpovedanie ktorých mali riaditelia škôl deväť dní (od 24. marca do 1. apríla 2020). Zhromaždili sme odpovede pre každú otázku a spolu so stručnou analýzou sme ich poskytli skupine odborníkov na pripomienkovanie a určenie poradia odporúčaní, ktoré vyplynuli zo spoločného dotazníka.

Investičné balíčky

Výsledky zamestnávateľskej štúdie a štúdie o stredných školách sme použili na identifikovanie piatich rôznych strategických typov alebo profilov škôl a štyroch výberových kritérií, ktoré slúžili ako základ pre nomináciu (a konečný výber zo strany Odboru školstva BBSK), ktorý určil osem prioritných škôl, pre ktoré sa vytvoril na mieru ušitý investičný balíček. Týchto päť typov škôl bolo: priemyslovky, školy zamerané na podnikanie a malé a stredné podniky (MSP), služby, inovácie, poľnohospodárstvo a potravinárstvo. Každý investičný balíček pre konkrétnu školu bol navrhnutý tak,

aby pomohol vybranej škole podporovať inovatívne a vylepšené stredné odborné vzdelávanie v súlade s rôznymi aspektmi potrieb regionálneho rozvoja Banskobystrického kraja. Investičné balíčky obsahujú projektové zložky (poznámky), špecifikáciu investičných potrieb v štyroch rôznych investičných kategóriách (vývoj študijných odborov, vzdelávanie pedagogických a nepedagogických zamestnancov, vybavenie, materiály a budovy) a identifikáciu príslušných európskych štrukturálnych a investičných fondov pre všetky navrhované investície.

Metodika výberu pilotných stredných odborných škôl bola navrhnutá v úzkej spolupráci s BBSK. Procesu hodnotenia a nominácie stredných odborných škôl predchádzali konzultácie s odborníkmi zo Svetovej banky a zástupcami Banskobystrického samosprávneho kraja s cieľom dohodnúť sa na postupe hodnotenia a výberu prioritných stredných škôl. Výsledkom bol nasledujúci postup v siedmich krokoch:

1. Prvý krok: Dohoda s tímom Odboru školstva BBSK o kritériách, spôsobe hodnotenia a výbere pilotných stredných odborných škôl
2. Druhý krok: Rozhodnutie odborníkov Svetovej banky o pridelení percentuálneho významu rôznym súborom kritérií a bodovacej stupnici
3. Tretí krok: Podrobná špecifikácia a popis všetkých kritérií ako zdroja bodovacej stupnice na základe kvantitatívnych údajov (napríklad počtov žiakov, počtov žiakov so špeciálnymi vzdelávacími potrebami, miery nezamestnanosti a výsledkov maturitných skúšok); a kvalitatívnych údajov (napríklad výsledky žiakov a školy v rôznych súťažiach, spolupráca, partnerstvá, rozmanitosť školských aktivít, vzdelávanie pedagógov a iné)
4. Štvrtý krok: Graf so skupinami hlavných a sekundárnych kritérií podľa podrobnej špecifikácie a opisu každého kritéria
5. Piaty krok: Príprava hodnotiaceho listu pre každú školu konkrétnym hodnotiteľom s popisom individuálneho hodnotenia každej strednej odbornej školy ako aj pridelenie bodov každému hodnotiacemu kritériu
6. Šiesty krok: Konzultácia so skupinou odborníkov, úprava hodnotenia a jeho objektivizácia
7. Siedmy krok: Súhrnná tabuľka hodnotenia stredných odborných škôl a konečný návrh nominačnej tabuľky stredných odborných škôl na výber pilotných škôl

Tabuľka 5 odráža výsledky hodnotenia stredných odborných škôl v Banskobystrickom kraji po individuálnom hodnotení a predstavuje najmenej tri najlepšie hodnotené školy v každom type školy a subregióne. Konečná tabuľka zobrazuje 21 stredných odborných škôl, keďže dve školy mali rovnaký počet bodov. Konečné rozhodnutie o výbere ôsmich prioritných pilotných stredných odborných škôl prijal Odbor školstva BBSK na základe konzultácií s tímom Svetovej banky.

TABUĽKA 5. Konečné výsledky nominácie SOŠ

Subregión/ teritoriálna dimenzia	Stredná odborná škola so zameraním na priemysel	Stredná odborná škola so zameraním na podporu podnikania a MSP	Stredná odborná škola so zameraním na služby	Stredná odborná škola so zameraním na nové technológie a inovácie	Strednáodborná škola so zameraním na poľnohospodárstvo, potravinárstvo a lesníctvo
Banská Bystrica, Brezno, Revúca	Stredná odborná škola techniky a služieb , Brezno, Laskomerského 3 Súkromná spojená škola Železiarne Podbrezová , Družby 554/64, Podbrezová	Spojená škola Banská Bystrica, Školská 7 Spojená škola Banská Bystrica, Kremnička 10 Stredná odborná škola – Szakközépiskola – MRC Šafárikova 56, Tornaľa	Hotelová akadémia , Brezno, Malinovského 1	Stredná priemyselná škola Jozefa Murgaša Banská Bystrica, Hurbanova 6 Stredná odborná škola informačných technológií Banská Bystrica, Tajovského 30 Stredná zdravotnícka škola Banská Bystrica, J. G. Tajovského 24	Stredná odborná škola pod Bánošom Banská Bystrica, Pod Bánošom 80
Zvolen, Detva, Krupina	Spojená škola Detva, Štúrova 848		Stredná priemyselná škola dopravná Zvolen, Sokolská 911/94	Stredná odborná škola drevárska , Zvolen, Lučenecká cesta 2193/17	
Rimavská Sobota, Poltár, Lučenec, Veľký Krtíš	Stredná odborná škola Veľký Krtíš, Poľná 10		Stredná odborná škola hotelových služieb a dopravy Lučenec, Zvolenská cesta 83 Stredná odborná škola technická , Lučenec, Dukelských hrdinov 2		SOŠ technická a agropotravinárska Rimavská Sobota, Okružná 61 Spojená škola Poltár, Železničná 5
Žarnovica, Žiar nad Hronom, Banská Štiavnica	Súkromná stredná odborná škola technická , Dr. Janského 10, Žiar nad Hronom	Stredná odborná škola služieb a lesníctva Banská Štiavnica, Kolpašská 1586/9		SOŠ lesnícka , Akademická 16, Banská Štiavnica	

Poznámka: Prioritné školy sú označené zelenou.

Zdroj: Svetová banka, 2020.

Poučenia pre lepšie reagovanie na potreby trhu práce

O nesúlade medzi očakávaniami zamestnávateľov a kvalitou zručností absolventov stredných odborných škôl máme jasné dôkazy. Aj keď sú absolventi stredných odborných škôl dobre pripravení v oblasti jazykových a základných aj pokročilých počítačových zručností, väčšina firiem v rôznych odvetviach naznačila, že novým uchádzačom chýbajú zručnosti potrebné na vykonávanie praktických pracovných úloh. Ukázalo sa, že jednou z kľúčových chýbajúcich zručností sú mäkké zručnosti, ako napríklad tímová spolupráca, počúvanie, ľahké prispôsobenie sa novým úlohám či zmenám a hľadanie nových a inovatívnych spôsobov práce. Tento obrovský nesúlad má negatívne dôsledky na trh práce. Pre väčšinu firiem hlavnú prekážku predstavujú dostupné pracovné sily a nedostatočná odborná príprava. Takmer polovica firiem vníma práve problémy spojené s pracovnou silou ako tie, ktoré predstavujú obmedzenie ich rastu.

Aj keď sú v niektorých aspektoch riadenia škôl firmy zastúpené, existujú len obmedzené dôkazy o tom, že poskytujú strategické vstupy pri navrhovaní, implementácii a hodnotení učebných plánov a študijných odborov. Všetky stredné odborné školy v Banskobystrickom kraji uviedli, že majú riadiaci výbor a radu, pričom približne polovicu členov tvoria odborníci z praxe alebo členovia prie-

myselných profesných združení. Skúmaním sme však zistili, tieto subjekty nie sú efektívne zapojené do spolupráce so školami. Menej ako polovica škôl uviedla, že vyvinula stratégiu zapojenia zástupcov priemyslu, podnikateľských združení alebo zamestnávateľov do rozhodovacích procesov. Aj keď väčšina škôl poskytuje stáže či prax, tieto aktivity prinášajú iba obmedzenú interakciu a veľmi malú spätnú väzbu medzi školami a firmami. Nedostatočná spolupráca a koordinácia medzi zamestnávateľmi a školami tak znemožňuje vzájomné porozumenie a zmysluplnú spoluprácu, čo významne prispieva k nesúladu zručností.

Návrh, realizácia a hodnotenie učebných plánov a študijných odborov sú príliš silno ovplyvňované potrebou dodržiavania vládnych nariadení a chýbajúcimi kritickými podnetmi z trhu práce ako aj zosúladením učebných plánov s potrebami trhu práce. Každoročné interné kontroly, ktoré sú implementované na väčšine škôl, sú príležitosťou na: (i) zmysluplnú interakciu s podnikmi a zamestnávateľmi a získanie ich spätnej väzby, (ii) prepracovanie učebných osnov podľa národných štandardov a (iii) rozsiahle a autonómne vyhodnocovanie pri ukončovaní štúdia, na ktorom by sa podieľali aj partneri z oblasti podnikania. Školy sa, bohužiaľ, zameriavajú na dodržiavanie predpisov a prehliadajú zručnosti potrebné na trhu práce. Iba 16 % škôl uviedlo, že pri určovaní obsahu učebných plánov hodnotia potrebu zručností. Zdá sa, že v riadiacich predpisoch alebo implementácii predpisov existuje medzera, ktorá nestačí na zabezpečenie toho, aby učebné osnovy, vyučovacie a učebné procesy boli relevantné pre získanie potrebných zručností. Jasným príkladom tejto medzery je skúmanie zručností absolventov, kde iba 30 % škôl uviedlo, že ich absolventi sú schopní vykonávať tzv. high-tech činnosti, čo je podľa zamestnávateľov jedna z najvyššie hodnotených zručností. Ďalším alarmujúcim zistením je, že iba malé percento firiem v regióne poskytuje možnosti absolvovania praxe.

Existujúci proces zabezpečovania kvality nie je štruktúrovaný, čím vzniká priestor pre chyby, nekonzistenciu a slabé spätné väzby. Najbežnejším kritériom na hodnotenie výkonu na školách je proces formálneho hodnotenia. Väčšina škôl raz alebo dvakrát ročne organizuje interné hodnotenia zamestnancov a spätná väzba sa neformálne získava aj od študentov a absolventov. Iba 27 % škôl v regióne uviedlo, že má zavedený formálny systém riadenia kvality. Znepokojujúcim faktom je, že 33 % škôl uviedlo, že už predpisy dodržiavajú a nemusia ich pravidelne kontrolovať.

Existuje len málo zdrojov na podporu študentov pri prechode na trh práce a v ich ďalšom profesijnom živote. Tieto zdroje môžu okrem iného zahŕňať (avšak nie sú obmedzené) na: i) špecializované kariérne centrá, ii) vyškolených kariérnych poradcov s príslušnými znalosťami v odbore, iii) pravidelnú orientáciu, nábor a networking, iv) učiteľov so správnymi kompetenciami, a (v) neustále sa rozrastajúcu sieť, ktorá umožňuje stáže a prax v rôznych priemyselných odvetviach. Kariérni poradcovia sú príliš často zamestnancami na čiastočný úväzok alebo zastávajú súčasne iné pracovné pozície. Len málo škôl má špecializované kariérne centrum a málo z nich sa zaoberá koordinovaním žiadostí o prijatie do zamestnania.

V systéme stredného odborného vzdelávania a prípravy pracuje vysoko kvalifikovaný pedagogický personál s vysokoškolským vzdelaním ako aj praxou v priemysle, avšak táto odbornosť sa nemusí nevyhnutne prejavovať v lepších výsledkoch študentov a lepšej schopnosti reagovať na požiadavky zamestnávateľov na zručnosti a vedomosti absolventov. Učítelia stredného odborného vzdelávania a prípravy majú zvyčajne vysokoškolské vzdelanie, väčšina pracuje na plný úväzok a majú viac ako 10 rokov praxe v odbore a pedagogickej činnosti.

V rámci stredoškolského štúdia existuje vysoká miera predčasného ukončenia štúdia, ktorá je spojená so študijnými alebo finančnými problémami. Odbor školstva BBSK a riaditelia stredných odborných škôl v regióne by sa mali bližšie zaoberať dôvodmi predčasného ukončenia stredoškolského štúdia, najmä u 20 % študentov, ktorí predčasne ukončia školskú dochádzku z dôvodu, že študijný odbor je príliš náročný. Je potrebné vziať do úvahy dve vysvetlenia, a síce, že základné školy nedostatočne pripravujú študentov na stredoškolské štúdium, alebo že je potrebné vhodne upraviť súčasné učebné osnovy stredného odborného vzdelávania a prípravy tak, aby lepšie zodpovedali skutočnej úrovni zručností študentov. Pokiaľ ide o finančné výzvy, najväčšie percento ľudí, ktorí predčasne ukončia školskú dochádzku (12,7 %) sa nachádza v severnom subregióne a dochádza k nemu v dôsledku finančných ťažkostí. V oblasti priemysloviek, škôl zameraných na podnikanie a remeslá je zase najvyššie percento (13 %) študentov, ktorí predčasne ukončili štúdium, pretože si to nemohli

dovoliť. Dodatočný tlak na študentov, ktorí pochádzajú z nižšej sociálnej vrstvy, ich robí zraniteľnejšími voči predčasnému ukončeniu štúdia. V reakcii na toto riziko by sa mohli vytvoriť plány financovania alebo by sa mohli rozšíriť existujúce plány s cieľom poskytnúť podporu študentom, ktorí to najviac potrebujú. Aj keď je v súčasnosti v rámci BBSK iba malý impulz na prekonanie týchto výziev, je potrebné koordinovať spoločné úsilie všetkých zainteresovaných strán (napríklad zriaďovateľov škôl, vedenia škôl, mimovládnych organizácií, zamestnávateľov, komunít a rodín) s cieľom vyriešiť tento závažný problém.

Na základe výsledkov dvoch vyššie spomenutých štúdií Svetovej banky tu prezentujeme zistenia, odporúčania a závery, ako lepšie reagovať na požiadavky trhu práce v Banskobystrickom samosprávnom kraji:

1. Vytvoriť formálny model na zber údajov, analýzy, komunikáciu medzi kolegami a učenie sa. Príklady zahŕňajú, avšak nie sú obmedzené na:

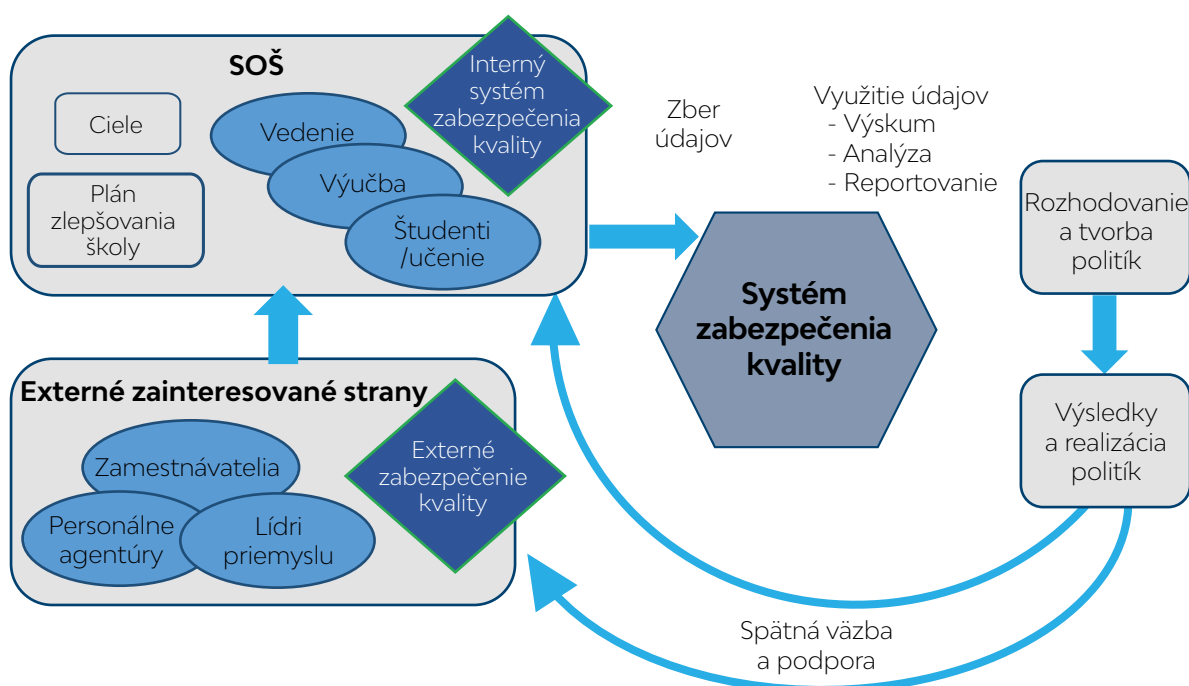
- Mechanizmy na monitorovanie a prognózovanie potrieb trhu práce s cieľom informovať o koncepcii učebných osnov a študijných odborov.
- Silný informačný systém SOŠ by mal poskytovať včasné a presné údaje o systéme stredných škôl ako celku vrátane informácií o zosúladení s pracovnými silami požadovanými na trhu. Osvojenie si kultúry vzájomnej komunikácie a učenia sa. Počas výskumu sa ukázali osvedčené postupy. Chceli by sme podporiť inštitúcie, ktoré riadia stredné školstvo, aby skúmali, čo v praxi funguje, a zdieľali to, čo zistili.

2. Pretrvávajúce úsilie zaviesť systém manažérstva kvality na stredných školách v Slovenskej republike je kritické. Tieto aktivity by mali pokrývať nielen zabezpečenie kvality, ale aj zlepšenie v oblasti učebných plánov. Príklady zahŕňajú, avšak nie sú obmedzené na:

Zabezpečenie kvality:

Vybudovať a zaviesť opatrenia na zabezpečenie kvality určením toho, čo je potrebné merať, a to pomocou interného aj externého hodnotenia rôznych parametrov školy, ako sú riadenie a vedenie, kvalifikácia a procesy výučby a učenia a učebné prostredie vrátane dielní pre praktické vyučovanie (pozri Obr. 23). Rovnako je potrebné posúdiť pripravenosť a umiestňovanie študentov, aby mohli na stredné odborné školy prichádzať s príslušnými zručnosťami.

OBRÁZOK 23. Rámec zabezpečenia kvality so slučkou spätnej väzby

Zdroj: Svetová banka, 2020.

- a. Vytvoríť podporné prostredie na zabezpečenie úspešnej implementácie procesu zabezpečenia kvality.
- b. Prevdzdkovať systém zlepšovania školy prostredníctvom krokov, ako je implementácia procesu sebahodnotenia školy, príprava plánov zlepšovania školy a podpora zlepšovania v dôsledku hodnotenia.
- c. Regulačný rámec musí vyvážiť štruktúru dodržiavania vládnych nariadení s podnetmi z trhu práce, aby sa zabezpečilo, že školy dávajú dôraz na požadované zručnosti a priority zamestnávateľov (napríklad pri tvorbe učebných plánov, ponuke, učebných osnovách, výučbe a v procese učenia sa). Vo výsledku je dôležité, aby naprieč vládnyimi štandardmi a nariadeniami, politikami a požiadavkami zamestnávateľov na očakávané zručnosti absolventov existovala vzájomná koordinácia.

Zlepšovanie učebných osnov

- a. Oblasť vedy o zlepšovaní má množstvo princípov, modelov, metódik a nástrojov, ktoré je možné prispôsobiť kontextu stredného odborného vzdelávania a prípravy a ktoré môže prevziať vedenie škôl aj zamestnanci.
 - b. Je nevyhnutne potrebné, aby Odbor školstva BBSK spolu so školami absolvovali optimalizačné cvičenie s cieľom preskúmať a posilniť ponuku učebných osnov, trendy v oblasti záujmu a prihlasovania sa na školu ako aj trendy v expanzii.
 - c. Pre Odbor školstva BBSK a riaditeľov SOŠ je nevyhnutné zabezpečiť, aby boli na všetkých školách k dispozícii primerané zdroje a vybavenie, pretože niektoré odvetvia a regióny zaostávajú. Ďalej je nevyhnutné, aby stredné odborné školy prednostne poskytovali kariérne poradenstvo prostredníctvom špecializovaných kariérnych poradcov na plný úväzok a kariérnych centier.
 - d. Regionálne inštitúcie a tvorcovia učebných osnov by mali opätovne preskúmať súčasné učebné osnovy stredného odborného vzdelávania a prípravy s cieľom prepojiť obsah s praxou a zahrnúť do nich moderné kompetencie, ktoré požadujú zamestnávateľa, napríklad „mäkké“ zručnosti alebo zručnosti 21. storočia.
- 3. Posilniť spoluprácu, koordináciu a komunikáciu medzi SOŠ a zamestnávateľmi ako aj širšou komunitou ďalších zainteresovaných strán.** Príklady zahŕňajú, avšak nie sú obmedzené na:
- a. Vývoj regionálnej platformy pre kľúčové zúčastnené strany na prepojenie a budovanie vzťahov. To by malo zahŕňať rámec pre systematickú výmenu informácií a tiež pre koordináciu medzi príslušnými aktérmi stredného odborného vzdelávania a prípravy s cieľom mobilizovať miestne a regionálne orgány a inštitúcie. Tento rámec by mal obsahovať návrh postupov na zapojenie kľúčových aktérov do procesov externého aj interného riadenia stredných odborných škôl.
 - b. Je potrebné vynaložiť viac práce a úsilia na zlepšenie komunikácie a koordinácie medzi spoločnosťami a strednými odbornými školami. Spoločnosti musia zohrávať významnejšiu úlohu pri príprave a poskytovaní spätnej väzby k učebným osnovám, aby lepšie zabezpečili, že SOŠ budú reflektovať na potreby regionálneho trhu práce. Stredné odborné školy musia zrevidovať a aktualizovať obsah učebných osnov a vyučovacie metódy, aby sa zabezpečilo, že ich študenti získavajú potrebné zručnosti.
 - c. Je potrebné znovu preskúmať, ako školy a zamestnávateľa spolupracujú počas procesu náboru a prijímania zamestnancov.
- 4. Úsilie o inováciu a modernizáciu postupov na SOŠ pomôže školám v tom, aby sa stali udržateľnejšími, dokázali prilákať kvalitných pedagógov, zvýšiť počty prihlásených žiakov a budovať lepšie partnerstvá s partnermi v podnikaní a priemysle.** Príklady zahŕňajú, avšak nie sú obmedzené na:
- a. Stredné odborné školy majú potenciál na generovanie výnosov, ale najskôr treba použiť finančné prostriedky na zlepšenie škôl, posilnenie zručností študentov a zlepšenie imidžu a reputácie škôl.
 - b. Stredné odborné školy by mali tiež nasmerovať zdroje do marketingu ako prostriedku na zvýšenie počtu študentov, prilákanie kvalifikovaných učiteľov a zapojenie zamestnávateľov.

**PODPORA UVOĽŇOVANIA
VÝSKUMNEJ INFRAŠTRUKTÚRY
V REGIONÁLNYCH
VÝSKUMNÝCH INŠTITÚCIÁCH
A POSILŇOVANIA SYSTÉMU
PODPORY PRE MALÉ
A STREDNÉ PODNIKY (BBSK)**

Prečo?

Orgány Banskobystrického samosprávneho kraja (BBSK) identifikovali nízku mieru spolupráce v oblasti výskumu a vývoja (VaV) medzi podnikmi a verejnými výskumnými organizáciami (VO) na území regiónu ako jeden z faktorov obmedzujúcich regionálny rast.²³ Prejavuje sa to na malom počte dohôd o spolupráci uzavretých medzi firmami a VO pôsobiacimi v regióne, na nízkej miere prepojenosti medzi priemyselnou sférou a verejnými výskumnými inštitúciami, na nízkom podiele príjmov VO plynúcich zo zmluvného výskumu, ako aj na nízkom pomere technologických startupových spoločností. Intenzívnejšia spolupráca v oblasti výskumu a vývoja v BBSK by mala firmám priniesť posilnenie ich konkurencieschopnosti a rastu, a tým im umožniť ponúkať viac a/alebo lepšie pracovné miesta a zvýšiť svoju atraktivitu pre investorov. Tieto benefity môžu byť dôsledkom zavádzania inovácií a zlepšovania produktov aj služieb, ale aj zavádzania vylepšených procesov, biznis modelov a marketingových riešení.

Počas programového obdobia 2007–13 investovali VO a firmy v BBSK do vedeckovýskumnej infraštruktúry 82 miliónov EUR z európskych fondov, zatiaľ čo v programovom období 2014–20 neboli do oblasti vedeckovýskumnej infraštruktúry investované žiadne európske zdroje. Z uvedenej sumy dostali VO 76,1 milióna EUR a zvyšných 5,5 milióna EUR dostali tri firmy z regiónu. Celkový objem prostriedkov z fondov EÚ investovaných do projektov v oblasti výskumu, vývoja a inovácií (VVI) bol 1,2 mld. EUR v programovom období 2007–13 resp. 2,2 mld. EUR v programovom období 2014–20. Tieto investície predstavujú 10 % resp. 14 % alokácie z Európskych štrukturálnych a investičných fondov (EŠIF) pre Slovenskú republiku za dané obdobia. V BBSK bola veľká časť týchto prostriedkov použitá na modernizáciu alebo výstavbu budov a zvyšné prostriedky šli na nákup vedeckovýskumných zariadení alebo na zlepšenie a digitalizáciu vyučovacích procesov.

Miera využívania vedeckovýskumnej infraštruktúry na vedeckovýskumné aktivity poskytované priemyselným odvetviam na komerčnej báze je v BBSK (a všeobecne na Slovensku) nízka. Je to dlhodobý stav, a to aj napriek tomu, že tak firmy ako aj VO majú záujem o spoluprácu v tejto oblasti, a aj napriek existencii rôznych stimulov, ako je napr. superodpočet dane pre spoločnosti investujúce do projektov VaV.²⁴ K súčasnej situácii prispievajú viaceré prekážky a obmedzenia prameniace nielen z regulačného rámca, ale aj z inštitucionálneho a organizačného nastavenia systému podpory inovácií.

Zdá sa, že dvoma najväčšími prekážkami sprístupnenia možnosti využívať vedeckovýskumnú infraštruktúru na komerčnej báze sú neistota spojená s pravidlami štátnej pomoci a terminológia používaná v dohodách o grante. Týka sa to najmä otázok kedy, ako a či vôbec môžu VO využívať vedeckovýskumnú infraštruktúru, ktorú získali za prostriedky z eurofondov, na komerčné aktivity. Rámec štátnej pomoci a pravidlá EŠIF nezakazujú takéto komerčné využitie (pokiaľ neprekročí určených rozsah) a iné krajiny, ako napr. Poľsko, tieto riešenia využívajú.²⁵ Je preto potrebné na národnej úrovni podniknúť kroky na vyjasnenie nasledujúcich aspektov: i) možnosť komerčne využívať vedeckovýskumné zariadenia po uplynutí monitorovacieho obdobia, ii) možnosť uplatnenia 20 % limitu doplnkového využitia v prípade vedeckovýskumnej infraštruktúry zakúpenej počas programového obdobia 2007–13, a iii) terminológia používaná v súvislosti s dohodami o grante z EŠIF, ktorá výskumným organizáciám zakazuje generovať príjem (alebo zisk) z využívania takto nadobudnutej infraštruktúry.

Ďalšie prekážky sa týkajú ekosystému VVI na Slovensku. V tejto oblasti je potrebné zdôrazniť štyri rozmery: i) regionálnu podporu inovácií, ii) podporné programy pre inovatívne firmy na národnej úrovni, iii) regulačné rámce pre VO a iv) kapacity VO na spoluprácu so súkromným sektorom.²⁶

Aj keď v BBSK sídli skupina inovačných firiem, ktoré svoj rast založili na vedeckovýskumných a vývojových aktivitách, tieto sa často nezapájajú do spolupráce s VO alebo s ďalšími firmami. Tieto firmy sa zvyčajne zameriavajú na postupné inovácie vyplývajúce z rozvojových aktivít, ktoré realizujú interne, nechránia svoje práva duševného vlastníctva (PDV) a nepoznajú dobre túto tematiku. V podstate platí, že nemajú veľa informácií o VO pôsobiach na území Slovenska alebo konkrétne v BBSK, alebo o ich ponuke, a ani o možnostiach nadviazania spolupráce s nimi. Aj keď existujú výnimky, vo všeobecnosti platí, že firmy, ktoré majú skúsenosť so spoluprácou s výskumnými organizáciami, túto skúsenosť hodnotia spravidla ako náročnú, zdĺhavú a založenú predovšetkým na osobných kontaktoch. Firmy napríklad vítajú možnosť spolupracovať so študentmi (a ich školiťmi) na príprave ich bakalárskych alebo diplomových prác, no iné pozitívne príklady sa hľadajú len ťažko. Firmy v BBSK navyše nemajú tendenciu spájať sa a vytvárať siete s inými regionálnymi hráčmi – nepoznajú napr. svojich potenciálnych partnerov či konkurentov v rámci regiónu, aj keď často od seba sídli menej než hodinu cesty.

V BBSK existujú tri tradičné priemyselné odvetvia: hutníctvo a výroba hliníka, strojárstvo a výroba elektrospotrebičov a drevospracujúci priemysel/výroba nábytku. Vznikajú aj nové odvetvia spojené s automobilovým priemyslom, sektorom IKT a vývoja softvéru, farmaceutickým priemyslom či recykláciou. Inovačné firmy existujú v rôznych kútoch regiónu a nemajú tendenciu sústrediť sa výlučne v oblasti krajského mesta. Niektoré z nich dokonca fungujú v jeho odľahlých častiach. Ponúkajú hotové konečné výrobky (ako napr. špecializované čerpadlá s titánovými časťami, IT služby, rušne alebo osvetlenie) a polotovary (náhradné diely a zvaracie polohovadlá pre montážne linky používané pri výrobe automobilov, vlakov, lietadiel a pod.). Veľká časť produkcie inovačných firiem pôsobiach v regióne je určená na export a niektoré firmy pôsobia aj na globálnom trhu. Niektoré z kľúčových odvetví môžu využívať vedeckovýskumnú základňu existujúcu v regióne (výroba hliníka, spracovanie dreva, strojárstvo, vývoj a IKT), iné by mohli hľadať partnerov v susedných regiónoch (automobilový priemysel, materiálové inžinierstvo, IKT, farmaceutický priemysel, počítačová bezpečnosť a pod.).

Keďže regionálny systém podpory inovácií ešte nie je dostatočne rozvinutý, hlavnú úlohu pri podpore inovácií na Slovensku hrajú orgány na národnej úrovni. V SR existuje viacero inštitúcií, ktoré riadia rôzne programy zamerané na podporu VVI určené pre subjekty pôsobiace v relevantných odvetviach a VO. Programy na podporu inovácií sú financované z národnej úrovne alebo z európskych prostriedkov, pričom hlavným zdrojom financovania sú fondy EŠIF. Skutočnosť, že spomínané programy sú financované z rôznych zdrojov, znamená aj viacero regulačných rámcov, ktoré sa na oblasť VVI vzťahujú. V princípe platí, že vo väčšine programov na podporu VVI implementovaných v programových obdobiach 2007–13 a 2014–20 boli prioritizované VO alebo povinné konzorciá zložené z VO a firiem. Hlavnými orgánmi zodpovednými za prerozdelenie finančných zdrojov v oblasti VVI boli Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR (MŠVVŠ SR), Ministerstvo hospodárstva SR (MH SR) a ich agentúry.

Podnikatelia v BBSK majú zmiešané názory a rôzne skúsenosti so systémom podpory inovácií. Firmy sa vyjadrili, že v podstate nemali problém s prístupom k prostriedkom na bežný rozvoj podnikania. Komerčné úvery však vnímajú ako voľbu nevhodnú pre inovačné – a najmä malé a stredné – podniky (MSP). Väčšina inovačných spoločností získala financie na svoje projekty z programov na podporu VVI dostupných v období rokov 2007 až 2020, no ich skúsenosť je odradzujúca. Podnikatelia považujú slovenský systém podpory inovácií za príliš komplikovaný, zatažujúci a netransparentný. Chýba im tiež jednotný informačný a kontaktný bod, ktorý by im pomohol lepšie sa zorientovať v dostupných možnostiach získania podpory. BBSK v súčasnosti pripravuje zriadenie regionálneho oddelenia podpory inovácií.

Výskumné organizácie zatiaľ nie sú plne pripravené na intenzívnejšiu komerčnú spoluprácu s priemyslom v oblasti výskumu a vývoja, no ich záujem o túto tému je značný. Na jednej strane, ak by sa vyriešili problémy súvisiace so štátnou pomocou a s dohodami o grantoch, muselo by pravdepodobne dôjsť k úprave pôvodných zmlúv a dohôd o grantoch na strane VO (v spolupráci s národnými orgánmi). To si vyžiada úsilie, zdroje, ale napríklad aj nové kontrolné mechanizmy na monitorovanie využitia vedeckovýskumnej infraštruktúry. Na druhej strane, ak sa majú VO vo väčšej miere angažovať v aktivitách zameraných na technologický transfer, musia pre svoje vedecko-

výskumné tímy zabezpečiť podporu v právnej, účtovnej aj finančnej oblasti, ale aj v oblasti ochrany práv duševného vlastníctva (PDV), nadväzovania kontaktov, ocenenia hodnoty duševného vlastníctva či výberu stratégie pre komercionalizáciu výsledkov výskumu. Je preto potrebné riešiť aj prístup k týmto službám, ktoré zvyčajne poskytujú centrá pre transfer technológií (CTT).

Národný rámec definujúci pravidlá a možnosti VO v oblasti komercionalizácie výsledkov vedeckovýskumných aktivít prostredníctvom transferu (predaja) PDV, udeľovania licencií alebo zakladania nadväzujúcich spoločností, by mohol byť jasnejší a konkrétnejší. Verejné univerzity, verejné výskumné inštitúcie a Slovenská akadémia vied (SAV) sa riadia odlišnými zákonmi. Slovenská legislatíva nedefinuje dostatočne jasne ako, a či vôbec môžu spomínané tri typy výskumných organizácií prenášať (predávať) svoje PDV súkromným spoločnostiam. Verejné univerzity a verejné výskumné inštitúcie môžu udeľovať licencie aj zakladať nadväzujúce spoločnosti, no SAV nemá právo zakladať nadväzujúce spoločnosti a jej právo udeľovať licencie nie je v zákone jednoznačne ošetrené. Takáto právna neistota neprispieva k podpore komerčnej spolupráce medzi vedeckovýskumným sektorom a priemyslom. Slovenská legislatíva tiež ponecháva vysokoškolským inštitúciám možnosť rozhodovať o rozdelení príjmov plynúcich z komercionalizácie PDV medzi výskumného pracovníka (výskumných pracovníkov) a inštitúciu, ktorá ich zamestnáva. Z rozhovorov so slovenskými VO vyplýva, že len málo inštitúcií má vo svojich stanovách zahrnuté finančné stimuly, ktoré by zamestnancov motivovali zapájať sa do komercionalizácie výsledkov výskumu.

Ako?

Podporné aktivity Svetovej banky v rámci iniciatívy CuRI a komponentu „Technologický transfer v BBSK“ majú dva ciele: i) zhodnotiť inovačné prostredie v BBSK, a ii) prispieť k odstráneniu prekážok financovania firiem angažujúcich sa v oblasti spolupráce na poli výskumu a vývoja v BBSK. V rámci prvého cieľa prebehla analýza ponuky (verejné VO) a dopytu (firmy pôsobiace v regióne) v oblasti VaV, ako aj analýza širšieho (celoštátneho) regulačného a inštitucionálneho rámca umožňujúceho spoluprácu v tejto oblasti. V súvislosti s druhým cieľom tím SB navrhol riešenia smerujúce k zlepšeniu možností financovania firiem (a VO) na území BBSK zaujímavujúcich sa o spoluprácu v oblasti výskumu a vývoja.

Tímy BBSK a Svetovej banky začali tým, že zrealizovali rozhovory s množstvom firiem pôsobiacich na území kraja, ale aj s ďalšími aktérmi na národnej a regionálnej úrovni a s výskumnými organizáciami z rôznych častí Slovenska.²⁷ Tieto rozhovory expertom pomohli lepšie spoznať názory rôznych zainteresovaných subjektov na tunajší inovačný ekosystém. Zámerom bolo zistiť súčasný stav spolupráce v oblasti výskumu a vývoja v regióne aj v rámci celého Slovenska, ale aj identifikovať silné stránky aj hlavné prekážky zlepšenia spolupráce a navrhnúť konkrétne riešenia. Po rokoch nasledovali workshopy zorganizované na národnej úrovni aj na úrovni jednotlivých VO, cieľom ktorých bolo lepšie pochopiť národný kontext a diskutovať o navrhovaných riešeniach. Experti SB zároveň pripravili prehľad a vyhodnotenie i) slovenského právneho rámca upravujúceho možnosti technologického transferu a prekážok brániacich intenzívnejšej spolupráci v oblasti výskumu a vývoja, a ii) schémy štátnej pomoci s jej dôsledkami pre možnosti komerčného využívania vedeckovýskumnej infraštruktúry. Toto vyhodnotenie sa týkalo aj aspektu doplnkového využívania infraštruktúry a tzv. „*pass-through*“ mechanizmu v rámci vyhodnocovania poskytnutej štátnej pomoci. SB predstavila poľské skúsenosti s komerčným využívaním vedeckovýskumnej infraštruktúry. Všetky spomínané aktivity a analýzy boli zhrnuté v prezentáciách a technických poznámkach, ktoré tím iniciatívy CuRI následne konzultoval s relevantnými partnermi, v rámci zasadaní riadiaceho výboru iniciatívy a v rámci dedikovaných prezentácií.

Svetová banka ponúka aj konkrétnu pomoc pri testovaní možných riešení. Tím expertov banky napríklad zorganizoval stretnutia predstaviteľov firiem pôsobiacich v regióne a zástupcov výskumného centra INOVAL, v rámci ktorých mohli lepšie zmapovať potenciálne prekážky nadviazania spolupráce v oblasti výskumu a vývoja. SB tiež pomohla BBSK zriadiť priestor na podporu kreativity jednotlivcov – innoLabb, či nadviazať spoluprácu so Slovenskou inovačnou a energetickou agentúrou (SIEA) s cieľom pripraviť pilotný projekt regionálnej schémy voucherov.

Zástupcovia regionálnych orgánov a vybraných partnerských inštitúcií sa tiež zúčastnili študijných ciest do Brna (ČR) a poľského Rzeszowa (2x), kde sa oboznámili s fungovaním existujúcich inovačných centier.²⁸ Banka zorganizovala obe študijné cesty do Poľska a podporila stretnutia v Českej republike. Zástupcovia BBSK tak mali možnosť lepšie pochopiť podstatu riešení aplikovaných v susedných krajinách a zároveň spoznať nové modely podporujúce doplnkové riešenia odporúčané pre BBSK.

Čo?

Experti SB pomocou systematického prístupu pripravili súbor odporúčaní na úrovni regiónu, štátu aj jednotlivých VO. Kľúčové výsledky a odporúčania uvádzame nižšie.

Orgánom BBSK boli odporúčené tri riešenia: založenie regionálnej inovačnej jednotky (InnoBBSK), spustenie regionálnej schémy inovačných voucherov, a vytvorenie reálneho priestoru pre stimuláciu regionálnej kreativity a inovácií (InnoLabb). Tieto riešenia by mohli prispieť k zmierneniu nedostatkov spojených s nedostatočným prístupom k informáciám a koordinácii, a zároveň by mohli poskytnúť finančné stimuly na podporu spolupráce v oblasti výskumu a vývoja. Orgány BBSK akceptovali všetky tri tieto odporúčania a v súčasnosti pracuje na ich realizácii.

Regionálna inovačná jednotka InnoBBSK by sa mohla stať koordinátorom regionálnych inovačných politík a zaplniť tak informačnú medzeru a nedostatočnú koordináciu v tejto oblasti. Cieľom InnoBBSK bude zlepšenie informovanosti a prepojenosti aktérov ako jedného zo základných predpokladov vybudovania efektívnejšieho inovačného ekosystému. Vďaka dobrej znalosti zainteresovaných subjektov na strane firiem aj na strane VO, ktorú prinesie proaktívny prístup jednotky k obom spomínaným skupinám, bude môcť InnoBBSK prepájať potenciálnych partnerov a iniciovať dialóg medzi konkrétnymi podnikateľmi a výskumnými pracovníkmi. Bolo by tiež vhodné, aby jednotka InnoBBSK pripravila zrozumiteľný prehľad existujúcich programov podpory VVI. Časom a po dobudovaní kapacít sa InnoBBSK môže stať akýmsi koordinátorom v rámci regionálneho systému inovácií. Môže napríklad spravovať a riadiť pripravovaný systém regionálnych inovačných voucherov, poskytovať alebo riadiť poskytovanie služieb zameraných na rozvoj podnikania a inovácií pre MSP, stimulovať činnosť regionálnych klastrov, sprostredkovať technologický transfer, podporovať vznik a rast v oblasti inovácií, a pod.

V súvislosti s prípravou pilotného systému regionálnych inovačných voucherov nadviazal BBSK spoluprácu so SIEA. SIEA vyčlenila na tento pilotný projekt, v rámci ktorého je plánované zavedenie dvoch typov inovačných voucherov, zdroje. Štartovací voucher (v hodnote pribl. 5 000 EUR), ktorý je určený najmä na podporu nadväzovania spolupráce medzi VO a firmami, by mal obom partnerom poskytnúť finančný stimul na to, aby sa navzájom lepšie spoznali, začali si plánovať budúcu spoluprácu a realizovať prvé kroky k jej naštartovaniu. Tento typ voucheru bude mať pomerne obmedzený rozsah a jeho cieľom je poskytnúť rýchly prístup k financovaniu všetkým firmám, ktoré oň prejavia záujem. Implementačný voucher (v hodnote pribl. 50 000 EUR) má podporiť zapájanie priemyselných a vedeckovýskumných subjektov do aktivít vlastného aplikovaného výskumu a, v ideálnom prípade, aj implementáciu vyvinutých inovácií v praxi.

InnoLabb bol uvedený do prevádzky v decembri 2020. Jeho úlohou je podporovať kreativitu a inovatívne riešenia, ale aj spájať jednotlivcov a firmy.²⁹ InnoLabb ponúka priestor a základné 3D zariadenia, ktoré záujemcovia môžu navrhovanie a výrobu svojich prototypov a potenciálne aj na vytváranie interdisciplinárnych projektových tímov. InnoLabb zároveň svojim členom ponúka rôzne tréningy a mentorský program. Jednou z ambícií je aj oslovovať firmy boriace sa s nejakým „problémom“, ktorý im môžu pomôcť vyriešiť používatelia InnoLabb-u. Súčasná „beta verzia“ InnoLabb-u, ktorý funguje v jednej miestnosti, by mala do druhej polovice roka 2021 expandovať na plnohodnotný a plne funkčný subjekt sídlaci na niektorej zo stredných odborných škôl v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK, ktorý dokáže svojim členom ponúknuť viac priestoru a lepšie vybavenie pre ich aktivity. Orgány BBSK uvažujú aj o vytvorení siete takýchto centier v rámci celého kraja.

Na národnej úrovni sa ako najdôležitejší krok k zlepšeniu podmienok spolupráce v oblasti výskumu a vývoja v SR javí doriešenie problémov spojených s grantovými zmluvami týkajúcimi sa poskytnutia štátnej pomoci a prostriedkov z EŠIF. Tieto problémy sa týkajú pôsobnosti viacerých ministerstiev a inštitúcií, ich riešenie si preto vyžaduje efektívnu koordináciu. Svetová banka pomohla vytvoriť pracovnú skupinu na národnej úrovni, členovia ktorej sa pod vedením Ministerstva investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR (MIRRI) snažia nájsť na tieto otázky vhodné riešenia.

Je potrebné predovšetkým vyriešiť nejednoznačnosť zákazu generovania „akýchkoľvek príjmov“ v súvislosti s využívaním zariadení vedeckovýskumnej infraštruktúry vybudovanej z prostriedkov z EŠIF. Všetky VO, ktoré sa zúčastnili prieskumu, sa vyjadrili, že sa ich toto obmedzenie dotýka, hoci je problém presne identifikovať konkrétne ustanovenie relevantného nariadenia alebo pravidiel poskytovania prostriedkov z EŠIF a interpretácia tohto obmedzenia sa u rôznych národných orgánov líši. Európske nariadenia v princípe nezakazujú generovanie príjmov a VO v iných krajinách EÚ (napr. v Poľsku) úspešne využívajú vedeckovýskumnú infraštruktúru získanú z prostriedkov EŠIF na komerčné účely.

V súvislosti so štátnou pomocou je potrebné nájsť odpoveď na otázku týkajúcu sa možnosti využívať vedeckovýskumné zariadenia obstarané z prostriedkov EŠIF, ktoré sú spojené s infraštruktúrou (stavbami) s dlhou dobou odpisovania, po roku 2021, teda po skončení monitorovacieho obdobia väčšiny projektov z programového obdobia 2007–13. V tejto súvislosti je potrebné prijať rozhodnutie, či sa za okamih, od ktorého je možné komerčne využívať vedeckovýskumnú infraštruktúru bez obmedzení plynúcich z grantových projektov, má považovať ukončenie monitorovacieho obdobia alebo ukončenie doby odpisovania. Samozrejme, toto rozhodnutie je následne potrebné efektívne propagovať medzi relevantnými subjektmi.

Ak sa za záväznú považuje doba odpisovania, bude potrebné upraviť grantové zmluvy jednotlivých VO z obdobia 2007–13 tak, aby umožnili komerčné využitie vedeckovýskumných zariadení spojených s infraštruktúrou s dlhým obdobím odpisovania. Ak bude zvolená táto možnosť riešenia uvedeného problému, VO budú musieť pripraviť spomínanú modifikáciu zmlúv. V takom prípade bude potrebné, aby sa príprava a riadenia celého tohto procesu ujala relevantná štátna inštitúcia. Ministerstvo školstva, ktoré je autorom metodiky vykazovania ročnej kapacity vedeckovýskumnej infraštruktúry, bude tiež musieť pristúpiť k aktualizácii tohto dokumentu a k objasneniu niektorých pojmov, ako napr. „relevantný subjekt“, ale napríklad aj k vyjasneniu aplikovateľnosti spomínanej metodiky na projekty z programového obdobia 2007–13.

OBRÁZOK 24. Štyri možnosti komerčného poskytovania vedeckovýskumných služieb výskumnými organizáciami

	Komerčná aktivita < 20 %	Komerčná aktivita > 20 %
Trhové ceny	<p>Alternatíva 1:</p> <p>Cena vedeckovýskumnej služby: trhová</p> <p>Limit De minimis: nemení sa</p> <p>Limit pre komerčné aktivity: 20 %</p> <p>VO vracia prostriedky: nie</p>	<p>Alternatíva 3:</p> <p>Cena vedeckovýskumnej služby: trhová</p> <p>Limit De minimis: nemení sa</p> <p>Limit pre komerčné aktivity: žiadny</p> <p>VO vracia prostriedky: áno</p>
Zvýhodnené ceny	<p>Alternatíva 2:</p> <p>Cena vedeckovýskumnej služby: zvýhodnená (zľava závisí od toho, akú možnosť si štát zvolí – čiastočný alebo úplný prenos pomoci)</p> <p>Limit De minimis: mení sa</p> <p>Limit pre komerčné aktivity: 20 %</p> <p>VO vracia prostriedky: nie</p>	<p>Alternatíva 4a:</p> <p>Cena vedeckovýskumnej služby: zvýhodnená (čiastočná zľava)</p> <p>Limit De minimis: mení sa</p> <p>Limit pre komerčné aktivity: žiadny</p> <p>VO vracia prostriedky: nie</p> <p>Alternatíva 4b:</p> <p>Cena vedeckovýskumnej služby: zvýhodnená (plná zľava)</p> <p>Limit De minimis: mení sa</p> <p>Limit pre komerčné aktivity: žiadny</p> <p>VO vracia prostriedky: nie</p>

Zdroj: Svetová banka, 2020: Poskytovanie vedeckovýskumných a vývojových služieb verejnými výskumnými organizáciami na komerčnej báze za zvýhodnené sadzby: Systém voucherov s „pass-through“ mechanizmom, pracovná verzia zo 6. mája.

Zdá sa, že aj schéma štátnej pomoci ponúka možnosti pre komerčné využívanie vedeckovýskumnej infraštruktúry aj nad rámec 20 % limitu pri súčasnom poskytnutí stimulov na podporu spolupráce medzi firmami a VO. Modely takejto optimalizácie využívania VaV infraštruktúry si však ešte vyžadujú rozsiahlejšiu prípravu. Tím Svetovej banky pripravil návrh riešenia v podobe koncepčného modelu tzv. „pass-through“ mechanizmu. V skratke sa to dá zhrnúť nasledovne: „pass-through“ mechanizmus (*mechanizmus prenosu, pozn. prekl.*) umožňuje, aby sa VO stali akýmiisi sprostredkovateľmi štátnej pomoci, ktoré môžu štátnu pomoc, ktorú dostali na obstaranie vedeckovýskumnej infraštruktúry, alebo jej časť, preniesť na firmy. VO tak budú môcť svoju vedeckovýskumnú infraštruktúru využívať (predávať svoje služby v oblasti VaV) aj nad rámec 20 % svojej ročnej kapacity bez toho, aby museli vrátiť poskytnuté zdroje štátu, a firmy si budú môcť služby VO zakúpiť za zvýhodnenú cenu (viď spodný riadok Obr. 24).

Experti Svetovej banky navrhli aj odporúčania pre posilnenie systému podpory VVI na národnej úrovni. Spomínané odporúčania sa týkajú zjednodušenia celého systému podpory a podporných programov, podnecovania spolupráce medzi výskumnou sférou a podnikmi, zjednodušenie regulačného rámca upravujúceho možnosti VO zapájať sa do aktivít technologického transferu (TT) a budovania kapacít VO v tejto oblasti. Tabuľka 6 prináša prehľad kľúčových prekážok a odporúčaní, spolu s informáciou, na akej úrovni je potrebné danú prekážku riešiť.

TABUĽKA 6. Prehľad prekážok a navrhovaných riešení

Prekážka	Navrhované riešenie	Úroveň
1. „Regulačné prekážky“ blokujúce spoluprácu v oblasti VaV (štátna pomoc a grantové zmluvy EŠIF)	<p>a. Vyjasniť rôzne interpretácie dopadu štátnej pomoci na schopnosť VO využívať vedeckovýskumnú infraštruktúru na komerčné účely (to môže zahŕňať nejasnosti týkajúce sa aplikovateľnosti ustanovení o doplnkovom využití infraštruktúry získanej v rámci programového obdobia 2007-13; doby odpisovania/udržateľnosti; definovania „relevantného subjektu“; metodiky výpočtu ročnej kapacity vedeckovýskumnej infraštruktúry či mechanizmu vrátenia (<i>claw-back mechanism</i>))</p> <p>b. Vyjasniť rozdielne názory rôznych aktérov na národnej úrovni na to, či VO môžu generovať príjmy (a/alebo zisk) z používania vedeckovýskumnej infraštruktúry obstaranej z prostriedkov EÚ</p> <p>c. Zintenzívniť dialóg medzi kľúčovými aktérmi (na národnej úrovni a VO) v snahe hľadať spoločné riešenia</p>	Národná úroveň (+VO)
2. Komplexnosť systému podpory VVI (množstvo programov a inštitúcií), nedostatočná výmena informácií medzi jednotlivými aktérmi a nedostatočná miera ich sieťovania, a nízka miera informovanosti o možnostiach spolupráce v oblasti výskumu a vývoja	d. InnoBBSK ako regionálna platforma slúžiaca ako i) zdroj informácií o možnostiach spolupráce medzi firmami a VO, ii) sprievodca firmami systémom podpory VVI, iii) miesto stretávania a podpory sieťovania firmami a VO. V neskoršej fáze by jednotka InnoBBSK mohla firmám poskytovať služby zamerané na ich rozvoj.	BBSK
3. Nespokojnosť MSP s národnými programami podpory VVI	<p>e. Revízia a zjednodušenie národných programov podpory VVI a ich postupov</p> <p>f. Regionálny pilotný projekt založený na stimuloch, napr. regionálna schéma inovačných voucherov</p>	Národná úroveň + BBSK
4. Slabé prepojenie MSP a VO v regióne	g. Regionálna schéma inovačných voucherov ako nástroj na podnietenie spolupráce v oblasti výskumu a vývoja (v spolupráci so SIEA)	BBSK
5. Nedostatočná podpora kreatívnych osôb a ich úsilia o vývoj a realizáciu vlastných nápadov, prototypov a experimentov	h. innoLabb (reálny priestor pre navrhovanie a výrobu prototypov a spoluprácu) ako súčasť InnoBBSK	BBSK
6. Právny rámec neumožňujúci technologický transfer	i. Vyjasnenie konkrétnych nariadení a predpisov umožňujúcich transfer PDV zo strany VO a možnosti SAV v oblasti komercializácie PDV	Národná úroveň
7. Nedostatočné stimuly pre oblasť výskumu	<p>j. Technická pomoc pre VO zameraná na posilnenie ich administratívnych kapacít tak, aby zodpovedali nárokom na zabezpečenie komerčnej spolupráce v oblasti VVI</p> <p>k. Prispôbenie systémových stimulačných mechanizmov pre VO a výskumných pracovníkov</p> <p>l. Zavedenie systému optimalizácie a stimulácie komerčného využívania infraštruktúry VVI, napr. vo forme hlbšej analýzy možností využívania „pass-through“ mechanizmu</p>	Národná úroveň + VO

Zdroj: Svetová banka, 2020.

Poučenia a ďalšie kroky

Či sa nám to páči, alebo nie, **posilňovanie spolupráce v oblasti výskumu a vývoja je záležitosťou viacerých zainteresovaných strán, ktorá si vyžaduje politické odhodlanie, koordináciu na viacerých úrovniach a aj technické znalosti.** Vo všeobecnosti sa dá povedať, že tím zapojený do iniciatívy CuRI mal počas tohto roka šťastie na spoluprácu s mnohými partnermi, ktorí vyjadrovali podporu snahám o posilnenie spolupráce v oblasti vedy a výskumu v Banskobystrickom kraji i celkovo na Slovensku, dokázali svoje odhodlanie rozvíjať túto spoluprácu a podnikali konkrétne kroky na dosiahnutie zmeny v tejto oblasti. Títo partneri boli z prostredia národnej aj regionálnej administratívy, výskumných organizácií, priemyslu aj mimovládneho sektora. Je to slubný začiatok, ale veľa je ešte potrebné urobiť a niektoré z vyššie uvedených tém budú v centre záujmu tohto komponentu aj v ďalšom roku iniciatívy CuRI.

Je nevyhnutné vytvoriť prostredie priaznivé pre spoluprácu v oblasti výskumu a vývoja, to sa však odvíja od regulačného rámca. Medzi relevantnými aktérmi na Slovensku prevláda názor, že súčasná úroveň spolupráce v odvetví výskumu a vývoja je nedostatočná. Nie vždy sa však zhodnú na príčinách tohto stavu, a ich riešenia sa tiež niekedy líšia v závislosti od ich rozdielnych pohľadov na vec. Pracovná skupina vytvorená pod vedením Ministerstva investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR na národnej úrovni sa javí ako vhodná platforma na diskusiu o týchto rozdieloch vnímania problematiky a hľadanie spoločných riešení. Základným predpokladom prípravy riešení, ktoré skutočne reagujú na kľúčové prekážky, je popri účasti relevantných ministerstiev a národných orgánov zaistiť aj aktívne zapojenie zástupcov regionálnych štruktúr a VO v tomto procese. Dôležitá bude aj úzka spolupráca s Európskou komisiou. K urýchleniu celého procesu môže prispieť aj využitie poznatkov z krajín, ktoré sa potýkali s podobnými problémami a dokázali ich úspešne prekonať.

Existuje obrovský priestor na oslovovanie firiem, výskumných organizácií a sociálnych partnerov na regionálnej úrovni a na ich zapájanie do dlhodobého dialógu o formovaní regionálnej inovačnej politiky. Orgány BBSK svojimi vyhláseniami ale aj činmi jasne deklarovali, že inovácie a politiky v tejto oblasti sú dôležitou súčasťou regionálneho rozvoja. Využitie potenciálu, ktorý predstavujú regionálni aktéri, ale aj koordinácia ich aktivít a budovanie kapacity na vytvorenie podmienok podporujúcich inovácie si bude vyžadovať sústredenú snahu a vizionársky prístup, ktorý dokáže nadchnúť a zmobilizovať všetky zainteresované subjekty.

**PODPORA INTEGROVANÝCH
ZDRAVOTNÝCH A SOCIÁLNYCH
SLUŽIEB PRE SENIOROV (BBSK)**

Prečo?

Svetová populácia starne. Počet ľudí starších ako 60 rokov rastie rýchlejšie ako v ktorejkoľvek z mladších vekových skupín a Európa je na čele tejto demografickej zmeny. Na základe predpovedí Eurostatu³⁰, Slovenská republika bude jednou z krajín, v ktorých dôjde k najvýraznejšej zmene veku jej obyvateľov. Zatiaľ čo v roku 2019 bolo v Slovenskej republike na každých 100 ľudí v produktívnom veku 23,5 seniorov (65 obyvateľov a viac v porovnaní s populáciou vo veku 15 až 64 rokov), odhaduje sa, že do roku 2060 sa ich počet takmer strojnásobí.³¹ Takto sa Slovenská republika stane jednou z krajín EÚ s najstarším obyvateľstvom. Pomer obyvateľov Slovenska vo veku 65+ vzrastie zo súčasných 16 %³² na približne 30 %. Pomer obyvateľov Slovenska vo veku 80+ vzrastie do roku na 12 % (teraz sú to iba 3 %)³³. Takéto výrazné zvýšenie podielu staršej populácie predpokladá nielen väčšie požiadavky na zdravotnú starostlivosť, ale aj výrazné zvýšenie požiadaviek na dlhodobú starostlivosť.

Poskytovanie zdravotnej a dlhodobej starostlivosti o starších³⁴ na Slovensku predstavuje fragmentovaný systém. Starostlivosť o seniorov sa väčšinou poskytuje v zariadeniach sociálnych služieb (vrátane terénnej, ambulantnej a hlavne pobytovej formy). Systém sa tiež spolieha na neformálnu starostlivosť, ktorá je podporená príspevkami pre opatrovateľov, ktorí sú väčšinou príbuznými starších ľudí, ktorí potrebujú pomoc. Súčasná legislatíva kladie väčší podiel zodpovednosti za sociálnu starostlivosť na obce. Napriek tomu obce nie sú dobre pripravené na splnenie tejto zodpovednosti. Na Slovensku je takmer 3 000 obcí, väčšina z nich má niekoľko stoviek obyvateľov (65,96 % obcí má menej ako 1 000 obyvateľov³⁵). Chýba im kvalifikovaný personál, zariadenia a vybavenie, infraštruktúra a finančné zdroje na poskytovanie primeranej starostlivosti o seniorov.

Národný legislatívny rámec vytvára prekážky pri integrácii zdravotnej a sociálnej starostlivosti. Úsilie o vytvorenie legislatívneho rámca pre dlhodobú zdravotnú a sociálnu starostlivosť nebolo zatiaľ úspešné. Negatívnych dôsledkov tohto legislatívneho vaku je viac ako dosť. Napríklad podľa platných právnych predpisov je ošetrovateľská starostlivosť jediným typom služby (zo štyroch typov uznávaných zdravotných služieb), ktorá nie je plne hradená zo zdravotného poistenia, v dôsledku čoho je táto pre starších ľudí dôležitá služba menej dostupná a tiež menej atraktívna pre poskytovateľov týchto služieb. Ďalším problémom je, že súčasná legislatíva umožňuje financovanie sociálnych služieb z fondov zdravotného poistenia iba za veľmi obmedzujúcich podmienok. Prístup k týmto financiam je preto pre poskytovateľov ťažký a nákladný, aj keď splnia všetky podmienky. Výsledkom je, že financovanie iba zriedkavo postačuje na zabezpečenie vysoko kvalitnej starostlivosti.

So vstupom regiónu a jeho podpory pri poskytovaní starostlivosti o seniorov sa poskytovanie starostlivosti vzdáľuje od komunit. Zatiaľ, čo obce nie sú schopné zabezpečiť dostatočné sociálne a zdravotné služby pre starších ľudí, regióny sa snažia zasiahnuť a pri riešení nedostatkov v poskytovaní služieb vstupovať do tohto procesu so svojimi poskytovateľmi. Takáto pomoc sa však zvyčajne obmedzuje na model pobytovej starostlivosti (napríklad domovy sociálnych služieb). Výsledkom je, že aj napriek dlhodobo deklarovanému úsiliu a deklarovanému podpory komunitných služieb ako národnej priority, v Slovenskej republike stále dominuje tzv. ústavná starostlivosť.

Banskobystrický samosprávny kraj (BBSK) stojí pred mnohými vyššie opísanými výzvami. V súčasnosti však má príležitosť stať sa lídrom v zlepšovaní kvality starostlivosti o seniorov na Slovensku. BBSK patrí medzi najrýchlejšie starnúce regióny v Slovenskej republike. V roku 2019 bol index starnutia v Slovenskej republike (počet osôb starších ako 65 rokov na 100 osôb vo veku 14 rokov a mladších) 104,80, avšak v Banskobystrickom kraji dosiahol hodnotu 119³⁶. Táto populačná dynamika

vznikla v dôsledku rýchleho vystáhovalectva mladých ľudí pri hľadaní lepších pracovných príležitostí. Dopyt po zdravotných a sociálnych službách je obzvlášť náročné uspokojiť v odľahlých vidieckych častiach regiónu, ktoré najviac trpia vystáhovalectvom. Potreba zlepšenia kvality a dostupnosti starostlivosti o seniorov vytvára jednak stimul, ale aj výzvu pre navrhovanie a testovanie inovatívneho prístupu k starostlivosti o seniorov v odľahlých oblastiach BBSK.

Ak sa má zlepšiť kvalita starostlivosti o seniorov, zabezpečiť ich súlad s potrebami obyvateľstva a zároveň prekonať výzvy roztriešteného systému a vyhnúť sa obrovským nákladom, Slovenská republika, rovnako ako aj BBSK, by mali smerovať k integrácii starostlivosti o seniorov.

Ako?

Úlohou Svetovej banky pri implementácii komponentu zdravotných a sociálnych služieb v Banskobystrickom kraji bolo podporiť výber cieľového funkčného mikroregiónu a pomoc pri rozvoji modelu integrovaného poskytovania starostlivosti o seniorov, ktorý by sa špecificky zamerával na potreby vybraného mikroregiónu. V tejto časti správy uvádzame ďalšie podrobnosti o dvoch aspektoch práce.

1. Identifikácia mikroregiónu v rámci BBSK na pilotné testovanie modelu integrovaných zdravotných a sociálnych služieb pre seniorov

Pri výbere obcí v BBSK sme zohľadnili ich reprezentatívnosť a existenciu priaznivých podmienok pre úspech modelu. Na jednej strane bolo cieľom vybrať región, ktorý súčasne čelí výzvam spojeným s poskytovaním starostlivosti o seniorov v okrajových a riedko osídlených častiach Banskobystrického kraja a Slovenskej republiky. Takéto hľadisko znamená, že úspech tohto modelu pripraví pôdu pre jeho zopakovanie v iných podobných regiónoch a bude na základe získaných poznatkov užitočný pri stimulácii národných reforiem integrovanej starostlivosti o seniorov. Na druhej strane vybraný región a skupina obcí sa taktiež podrobili skríningu na prítomnosť podmienok, ktoré by mohli zabezpečiť vysokú pravdepodobnosť implementácie modelu.

V súlade s vyššie uvedenými dvomi cieľmi sme použili dve skupiny kritérií.

Prvá skupina kritérií:

- Akútna potreba starostlivosti o seniorov na základe populačnej štruktúry
- Nedostatočné poskytovanie starostlivosti v porovnaní s ostatnými časťami regiónu
- Reprezentatívne charakteristiky odľahlých oblastí BBSK (a zvyšku Slovenskej republiky) - rozptýlené obyvateľstvo a malé obce s obmedzenou kapacitou

Druhá skupina kritérií:

- Aktívna ochota a nadšenie všetkých (alebo takmer všetkých) miestnych vodcov vo vzťahu k tomuto projektu
- Predchádzajúce skúsenosti s koordináciou medzi samosprávami v rámci subregiónu

Proces výberu prebiehal v štyroch etapách. Prvá a druhá etapa zahŕňali analýzu údajov na úrovni okresu a obcí. Analýza údajov sa zamerala na demografickú situáciu, ekonomickú dynamiku a dostupnosť služieb. Cieľom bolo vybrať mikroregión, ktorý čelí typickým problémom vysokého dopytu a nedostatočného poskytovania starostlivosti o seniorov súbežne s nízkym ekonomickým potenciálom. Z tejto analýzy vyplynul krátky zoznam potenciálnych cieľových oblastí v rámci BBSK.

Tretia etapa výberového procesu zahŕňala online prieskum všetkých obcí, ktoré sa dostali do užšieho výberu. Prieskum sa zamerával na posúdenie, či samosprávy v každej skupine chápu služby pre seniorov ako jednu zo svojich priorít, či majú kapacitu sa do nich zapojiť a či majú skúsenosti so spolupracou. Na základe výsledkov prieskumu boli vybrané dve finálne skupiny obcí. Vo štvrtom kole sa v každej z dvoch skupín obcí konali diskusie za okrúhlym stolom, ktorých cieľom bolo hlbšie porozumieť špecifickým problémom daného mikroregiónu. Skupina obcí v oblasti južného Gemera (východná časť Banskej Bystrice) bola vybraná ako oblasť, ktorá veľmi potrebuje zlepšenie starostlivosti o seniorov a ktorá má tiež kapacity a preukázala ochotu spolupracovať a spoločne pracovať na vyriešení problému.

2. Vytvorenie siete integrovaných služieb pre seniorov

Svetová banka podporila BBSK pri vývoji integrovaného modelu zdravotných a sociálnych služieb vo vybranom mikroregióne (Južný Gemer). Model bol odprezentovaný expertmi Svetovej banky, Európskej komisii a skupine expertov BBSK na jeseň 2020 a začiatkom roku 2021 bola správa o modeli sfinalizovaná s prihliadnutím na pripomienky prijaté v rámci konzultácie a preskúmania predchádzajúcich návrhov správy. V nasledujúcej časti uvádzame ďalšie podrobnosti o navrhovanom modeli integrovanej starostlivosti o seniorov.

Čo?

Model integrovanej starostlivosti o seniorov bol navrhnutý so všeobecným cieľom:

1. Riešiť potreby miestnych seniorov.
2. Kombinovať poskytovanie kvalitnejších služieb pre starších ľudí podľa zásad integrácie a deinštitucionalizácie pri súčasnom zabezpečení finančnej a inštitucionálnej udržateľnosti modelu.

Navrhovaný model sa zameriava na riešenie výziev týkajúcich sa rozvoja služieb a integrácie starostlivosti o seniorov do slovenského systému. Model odzrkadľuje poučenie z prehľadu súčasného stavu zdravotného a sociálneho systému v Slovenskej republike, je inšpirovaný skúsenosťami z integrácie starostlivosti v iných krajinách, skutočnými možnosťami aktérov slovenského zdravotného a sociálneho systému, kapacitou obcí a ďalšími špecifikami situácie v regióne Južný Gemer.

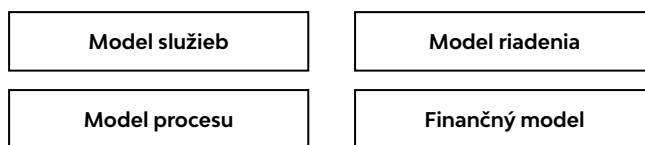
Navrhovaný model sa zakladá na nasledujúcich kľúčových princípoch:

- **Integrácia starostlivosti** - koordinácia poskytovania služieb zdravotnej a sociálnej starostlivosti, ktorú zvyčajne poskytujú rôzni poskytovatelia služieb v rámci niekoľkých schém financovania a ktorá je regulovaná rôznymi zásadami, s hlavným cieľom dosiahnuť vyššiu efektívnosť, účinnosť a plynulejšie skúsenosti so starostlivosťou o jednotlivca, vrátane jednoduchého komunikačného kanála a koordinácie jednotlivých služieb.
- **Prístup zameraný na človeka** - poskytovanie služieb starostlivosti zamerané na jednotlivcov, rodiny a komunity. To znamená, že poskytované služby budú reagovať na potreby a preferencie jednotlivcov humánnym a holistickým spôsobom. Tento prístup sa viac zameriava na potreby a očakávania jednotlivcov ako na ich problémy.
- **Komunitná starostlivosť** - starostlivosť, ktorá umožňuje jednotlivcom so zdravotným obmedzením alebo zdravotným postihnutím zachovať si samostatnosť vo vlastnom prostredí a v spojení s miestnou komunitou.
- **Primeranosť k súčasnému právnemu rámcu Slovenskej republiky** - práca v samostatných systémoch poskytovania zdravotných a sociálnych služieb, pričom financovanie služieb je rozdelené do niekoľkých paralelných schém financovania.

Očakáva sa, že navrhovaný model vytvorí nový precedens pre poskytovanie starostlivosti o seniorov v Slovenskej republike a bude informovať o integrovanej starostlivosti o seniorov v Slovenskej republike. Model sa spolieha hlavne na spoločné úsilie obcí vyjadrené vo formálnom partnerstve zameranom na poskytovanie ďalších služieb, ktoré umožňujú a podporujú integráciu všetkých druhov starostlivosti prostredníctvom komunitného prístupu zameraného na ľudí. Skúsenosti z pilotnej implementácie modelu by mohli poskytnúť základ pre vývoj vnútroštátnych právnych predpisov a ďalšie rozširovanie integrácie starostlivosti o seniorov v Banskobystrickom kraji a v ďalších častiach Slovenskej republiky.

Navrhovaný model integrovanej starostlivosti o seniorov pozostáva zo štyroch základných zložiek modelu: model služieb, model riadenia, model procesu a model financovania. Obr. 25 predstavuje komponenty základného modelu a podporuje jeho ďalšie rozšírenia.

OBRAZOK 25. Kľúčové komponenty modelu

Zdroj: Svetová banka, 2020.

Komponent **Model služieb** poskytuje analýzu existujúcich sociálnych a zdravotných služieb a navrhuje zlepšenia priestorového rozloženia, dostupnosti a integrácie zdravotných a sociálnych služieb v cieľovej oblasti. Na modelovanie služieb vo vybraných obciach v oblasti južného Gemera sme navrhli a vyvinuli nástroj na analýzu a modelovanie dostupnosti a potrieb služieb, ďalej boli zhromaždené, spracované a vyhodnotené dostupné údaje.

Model riadenia definuje inštitucionálnu štruktúru integrovanej starostlivosti. Navrhuje optimálne rozdelenie rolí a zodpovedností medzi kľúčových aktérov a je založený na analýze rôznych možností pridelovania kritických funkcií pri integrácii starostlivosti.

Model integračného procesu kladie praktické základy pre integráciu starostlivosti, identifikuje hlavné funkcie a procesy, ktoré je potrebné zaviesť a riadiť lokálne v regióne Južného Gemera subjektmi, ktoré zodpovedajú za integráciu služieb. Táto časť modelu navrhuje škálu aktivít pre subjekt zodpovedný za integráciu služieb a navrhuje zavedenie smerníc integračného procesu - kľúčového nástroja pre poskytovateľov služieb, aby sa mohli stať súčasťou integrovaného procesu starostlivosti.

Finančný model popisuje súčasný aj navrhovaný budúci model financovania sociálnych a zdravotných služieb a ich integrácie a hrubý odhad poskytovateľov potrebných nákladov a príspevkov.

Model služieb poskytuje prehľad potrieb obyvateľstva, nedostatku služieb a súvisiacich výziev, ktoré je potrebné riešiť. Tím Svetovej banky vykonal analýzu súčasného priestorového rozloženia zdravotných a sociálnych služieb, ako aj všeobecnej dostupnosti služieb v regióne Južného Gemera. Tabuľky 7 a 8 nižšie ukazujú existujúce medzery v prístupe k zdravotným a sociálnym službám.

TABUĽKA 7. Návrhy na zlepšenie rozvoja zdravotných služieb

Súčasná situácia	Navrhované zlepšenia
<ul style="list-style-type: none"> Niektoré služby v obciach Južného Gemera buď chýbajú alebo sú poskytované v nedostatočnom množstve. Služby sa poskytujú v meste Tornaľa (centrum Južného Gemera) alebo v Rimavskej Sobotě - pre mnohých starších ľudí to znamená dlhé cestovanie verejnou dopravou. Služby v Tornali upadajú, pretože lekári odchádzajú do dôchodku. Len zriedkavo funguje systém nástupníctva po odchode lekára do dôchodku. 	<p>V Tornali je potrebné doplniť tieto ambulantné služby: urológia, dermatovenerológia, gastroenterológia, kardiológia, klinická onkológia, klinická psychológia, nefrológia, ortopédia, ultrazvukové vyšetrenie a ošetrovateľská starostlivosť.</p> <p>Tento zoznam služieb, ktoré odporúčame doplniť, vznikol na základe informácií zhromaždených počas procesu komunitného plánovania (prostredníctvom diskusií s poskytovateľmi zdravotných služieb) a na základe úplného zoznamu služieb, ktoré v Tornali chýbajú.</p>

Zdroj: Svetová banka, 2020.

TABUĽKA 8. Návrhy na zlepšenie rozvoja sociálnych služieb

Súčasná situácia	Navrhované zlepšenia
<ul style="list-style-type: none"> • Rezidenčné sociálne služby poskytované v zariadeniach sociálnej starostlivosti sú na úrovni 69,4 % potrebnej kapacity • Terénne sociálne služby (služby domácej starostlivosti) tvoria 2,6 % potrebnej kapacity! • Pre neformálnych opatrovateľov neexistujú žiadne podporné služby • Okrem toho existujú aj ambulantné sociálne služby a ich kapacita je dostatočná 	<p>Významný nárast terénnych sociálnych služieb - služby domácej opatrovateľskej starostlivosti, monitorovacie služby, dopravné služby a jedáleň.</p> <p>Podpora neformálnych rodinných opatrovateľov prostredníctvom rôznych druhov služieb - špecializované sociálne poradenstvo, respitná služba, denný stacionár.</p> <p>V prípade nárastu starostlivosti v pobytových zariadeniach:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Ošetrovateľský dom na krátkodobé pobyty ako dôležitá komunitná služba, ktorú využívajú aj ľudia so zdravotným postihnutím a opatrovatelia na respitnú službu 2. Špecializované zariadenie pre ľudí s demenciou, pacientov s Alzheimerovou chorobou (v regióne BBSK je najbližšie zariadenie vzdialené 90 km / 1,5 hodiny cesty autom; v regióne KSK - 35 km / 31 minút jazdy autom).

Zdroj: Svetová banka, 2020.

Okrem dostupnosti služieb analýza Svetovej banky identifikovala ďalšie problémy, ktoré súvisia s poskytovaním služieb v tejto oblasti. Tieto problémy nie sú jedinečné len pre túto oblasť, ale ich rozpoznanie je kritickým vstupom pre prípravu modelu.

Nedostatok kvalifikovaného personálu

V obciach Južného Gemera je nedostatok kvalifikovaného zdravotníckeho personálu. Nemáme žiadne štatistické údaje o ľudských zdrojoch v oblasti zdravotných služieb v Južnom Gemeri, ale podľa konzultácií s miestnymi lekármi má každé zdravotnícke zariadenie jedného lekára, ktorý pracuje s jednou zdravotnou sestrou. Všetci lekári, až na jednu výnimku, majú viac ako 50 rokov a väčšina z nich má viac ako 65 rokov, niekoľko lekárov je vo veku nad 70 rokov. Toto je typická výzva v Slovenskej republike. Je nevyhnutné, aby samosprávy prijali proaktívne opatrenia na riešenie situácie skôr, ako sa stane kritickou. Prvým krokom pri riešení tejto situácie je zhromaždiť a analyzovať údaje o veku všetkých poskytovateľov zdravotnej starostlivosti a pripraviť strednodobý plán nábory rôznych zdravotníckych špecialistov, ktorí sú v tejto oblasti potrební.

Mzdy zamestnancov v sociálnych službách sú v porovnaní s celoštátnou priemernou mzdou nízke³⁷. Záujem o prácu v sociálnych službách je tiež všeobecne nízky, pretože je to náročná práca so zvýšenou úrovňou zodpovednosti. Najmä ženy pracujúce v tomto sektore musia robiť veľa fyzicky náročných úloh. Medzi ďalšie problémy patrí starnutie personálu primárnej starostlivosti a nedostatočná úroveň vzdelania personálu primárnej starostlivosti (opatrovatelia), keďže sa požaduje iba základné vzdelanie a 220 hodín odbornej prípravy. Následkom tejto skutočnosti je nízka motivácia, častá fluktuácia a nedostatok odborného a angažovaného personálu. Ďalším problémom je vysoký počet klientov na jedného sociálneho pracovníka, čo vedie k nadmernému pracovnému zaťaženiu zamestnancov a ešte viac prehľbuje ich demotiváciu.

Kvalita infraštruktúry (v zdravotných a sociálnych službách)

Je potrebné venovať pozornosť hlavnému zdravotníckemu zariadeniu v oblasti Južného Gemera. Budova bývalej polikliniky na Sládkovičovej ulici 1, v ktorej je významná časť poskytovateľov zdravotnej starostlivosti v Tornali, potrebuje rozsiahlu rekonštrukciu. Ostatné budovy sú zrekonštruované alebo aspoň čiastočne zrekonštruované. Nedostatok vhodného, dostatočného a zmodernizovaného priestoru na poskytovanie služieb v budove bývalej polikliniky (alebo v iných budovách) je jedným z faktorov znižujúceho sa počtu poskytovateľov zdravotníckych služieb v Tornali, prispieva k ich roztrieštenosti a následnému nedostatku centrálnemu miesta, kde by sa sústreďovala väčšina dôležitých služieb.

Problémy s infraštruktúrou sociálnych služieb sú charakteristické pre celú oblasť Južného Gemera. Budovy vo vlastníctve samosprávneho kraja (najväčší poskytovateľ rezidenčnej opatrovateľskej starostlivosti v Južnom Gemeri) boli rekonštruované pred 10 rokmi. Na niektorých budovách je potrebné zlepšiť a upraviť ich vonkajšie alebo vnútorné časti a zabezpečiť ich prístupnosť (napríklad výťah, bezbariérový prístup atď.). Budova ambulatnej starostlivosti a sociálnych služieb vo vlastníctve mesta je v dobrom stave - bola zrekonštruovaná pred piatimi rokmi. Poskytovatelia dopravných služieb nemajú k dispozícii auto vybavené zariadením pre ľudí so zdravotným postihnutím. Novú infraštruktúru by potrebovali aj doplnkové sociálne služby. Obce vlastnia niektoré budovy, ktoré je možné modernizovať a upraviť na denné stacionáre (podľa BBSK a obcí sú v dosť slušnom stave na to, aby bolo možné uvažovať o tomto využití), alebo ich využiť ako základňu pre terénne služby. V prípade dopytu po zvýšenej kapacite v akomkoľvek type domovov sociálnych služieb by bolo potrebné postaviť novú budovu. Takto by mohla vzniknúť príležitosť vybudovať zariadenie, ktoré by spĺňalo moderné požiadavky a štandardy starostlivosti o seniorov.

Nedostatočná integrácia starostlivosti

Integráciu starostlivosti možno definovať na rôznych úrovniach. Integráciu starostlivosti možno chápať ako integráciu procesov poskytovania služieb poskytovateľmi zdravotnej a sociálnej služby alebo ako fyzickú integráciu poskytovateľov služieb do špecializovaného zariadenia - centra integrovanej starostlivosti.

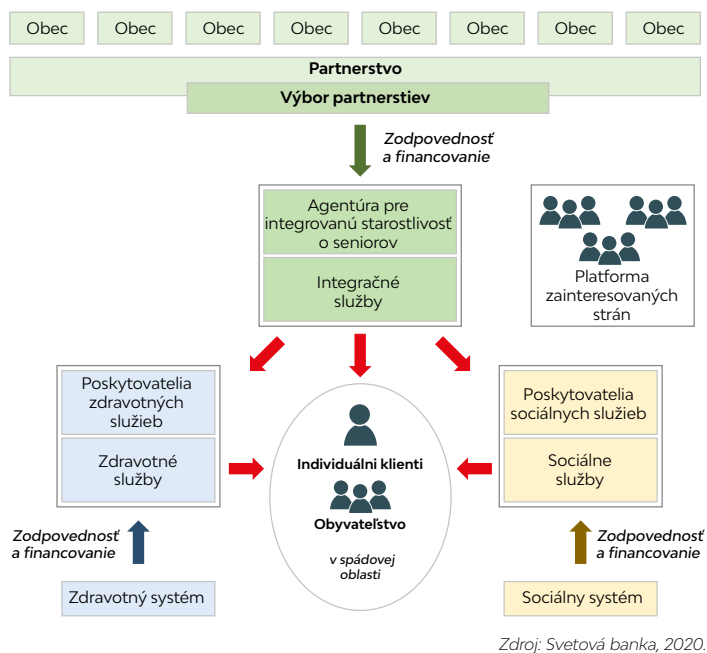
Integračný proces možno uplatniť na úrovni:

- Zdieľania informácií a údajov
- Koordinácie starostlivosti
- Multidisciplinárnej spolupráce medzi zdravotníkmi a sociálnymi pracovníkmi na základe konkrétnych prípadov
- Interoperability poskytovateľov - predpokladom je a vyžaduje sa použitie metód riadenia procesov (mapovanie procesov, modelovanie, použitie pravidiel, smerníc, pracovných tokov atď.) zo strany poskytovateľov zdravotnej a sociálnej služby.

Zdravotné a sociálne služby pre obyvateľov Južného Gemera nie sú integrované tak, ako v ostatných častiach Slovenskej republiky. Aj keď je poskytovanie služieb veľmi fragmentované, v krajine neprebli žiadne skutočné integračné iniciatívy. Nedostatkom v systéme slovenského zdravotníctva a sociálnych služieb je chýbajúci právny a finančný rámec. Jediným doteraz zavedeným konceptom integrácie v krajine bol program Centier zdravia pre integrované služby zdravotnej a sociálnej starostlivosti (CIZS) podporovaný prostredníctvom špecifického cieľa 2.1.2. Integrovaného regionálneho operačného programu (IROP), ktorý je programom spolufinancovaným z EFRR. Zámerom bolo, aby investície do rekonštrukcie a vybavenia zariadení v centrách integrovanej starostlivosti pre zdravotné a sociálne služby stimulovali zavedenie integrovanej starostlivosti. Po úprave požiadaviek IROP sa však v rámci projektov nevyžadovala takmer žiadna integrácia. Tornaľa bola oprávnená uchádzať sa o uvedený program. Kvôli komplikovaným podmienkam výzvy, ktoré boli ťažko splniteľné (konkrétne to boli komplikácie so zabezpečením záväzku poskytovateľov zdravotných služieb), v kombinácii s vysokou úrovňou finančnej neistoty a extrémne krátkymi lehotami, samospráva nepodala životaschopný projekt.

Model riadenia definuje subjekty zodpovedné za riadenie starostlivosti a ich úlohy v miestnom systéme. Navrhovaný model jasne prideluje úlohy medzi nové subjekty zodpovedné za nové aktivity (agentúra, partnerstvo a platforma na zapojenie zainteresovaných strán) a subjekty, ktoré si zachovávajú svoje pôvodné úlohy (poskytovatelia zdravotných a sociálnych služieb). Jadrom modelu riadenia je návrh na založenie Agentúry pre integrovanú starostlivosť o seniorov - malého lokálneho subjektu, ktorý môže samostatne konať a poskytovať ďalšie integračné služby obyvateľstvu a poskytovateľom starostlivosti vrátane: hodnotenia potrieb, riadenia prípadov a plánovania starostlivosti, vývoja nových služieb. Návrh na založenie agentúry je výsledkom analýzy mnohých možností pridelenia týchto kriticke dôležitých funkcií. Agentúra je jadrom navrhovaného modelu starostlivosti o starších ľuďoch. Obr. 26 zobrazuje vzťah medzi všetkými aktérmi v navrhovanom modeli riadenia.

OBRÁZOK 26. Model riadenia

Model integračného procesu pokrýva prevádzkové aspekty integrácie starostlivosti o starších ľudí. Zameriava sa predovšetkým na funkcie a zodpovednosti Agentúry pre integrovanú starostlivosť o seniorov, identifikuje kroky, ktoré je potrebné podniknúť na vybudovanie požadovanej kapacity na plnenie týchto funkcií, a nakoniec definuje pokyny pre proces integrácie - kľúčového nástroja pre integráciu starostlivosti, poskytuje pokyny, ako riešiť rôzne situácie s poskytovateľmi starostlivosti a inými zúčastnenými stranami.

Agentúra integrovanej starostlivosti o seniorov je definovaná ako nový typ organizácie, ktorá vykonáva nové typy činností a poskytuje nové typy komplexných služieb zahŕňajúcich mnoho subjektov a občanov.

Tri hlavné skupiny agentúrnych aktivít zahŕňajú:

- Služby poskytované občanom (koordinácia starostlivosti, individuálne zdravotné plánovanie atď.)
- Služby poskytované poskytovateľom zdravotných a sociálnych služieb a obciam (koordinácia starostlivosti, rozvoj služieb, posilnenie prístupu zameraného na človeka a ďalšie)
- Podpora služieb a aktivít (zber údajov, vývoj projektu, služby ostatným zainteresovaným stranám atď.)

Finančný model pokrýva investičné a prevádzkové náklady navrhovaného modelu a možné zdroje financovania. Model financovania rozlišuje medzi tromi hlavnými perspektívami:

- Financovanie integračných služieb - keďže ide o oblasť, ktorá je v slovenskom systéme starostlivosti nová, pozornosť sa zameriava na identifikáciu nového systémového spôsobu financovania nových druhov podporných integračných služieb.
- Financovanie zdravotných služieb - keďže nemáme k dispozícii žiadne informácie o súčasných finančných tokoch zdravotníckych služieb v južnom Gemeri, zdôrazňujeme návrh, ako zabezpečiť lepšie rozdelenie služieb financovaných z prostriedkov verejného zdravotného poistenia z hľadiska ich dostupnosti ako aj reflektovania na potreby staršej populácie v regióne Južný Gemer a potreby integrácie zdravotných a sociálnych služieb v rámci daného systému financovania.
- Financovanie sociálnych služieb - keďže máme k dispozícii podrobnejšie informácie o súčasných finančných tokoch sociálnych služieb, venujeme pozornosť návrhu, ako zvýšiť objem finančných zdrojov v súlade s legislatívou tak, aby odrážal potreby staršieho obyvateľstva Južného Gemera, to všetko v rámci daného systému financovania.

Poučenia a ďalšie kroky

Model integrovanej starostlivosti o seniorov v regióne Južného Gemera bol navrhnutý s cieľom zlepšiť situáciu seniorov zavedením prístupu k integrovanej starostlivosti o seniorov vo vybraných obciach a zároveň zabezpečiť finančnú a inštitucionálnu udržateľnosť návrhov.

Model je inšpirovaný skúsenosťami z iných krajín, ale je založený na realite slovenského zdravotného a sociálneho systému, kapacitách Južného Gemera a miestnej situácii. S cieľom dosiahnuť integrovanú starostlivosť o seniorov, model zdôrazňuje okrem zavedenia integrácie starostlivosti aj potrebu systematického riešenia problémov poskytovania zdravotných a sociálnych služieb.

Dosiahnutie integrácie starostlivosti o seniorov bude postupný proces trvajúci niekoľko rokov, počnúc nižšou úrovňou integrácie (to znamená koordináciou starostlivosti) až po plne vyvinutý model³⁸. Bude závisieť od dostupných zdrojov a dosiahnutej úrovne spolupráce s ostatnými zložkami sociálneho a zdravotného systému. Vo všeobecnosti sa samospráva budú musieť na základe dostupných zdrojov rozhodnúť, akú úroveň integrácie a vývoja modelu chcú uplatniť. Spolu s integráciou služieb je potrebné zaoberať sa otázkami poskytovania služieb vrátane tých služieb, ktoré sa poskytujú aj iným segmentom obyvateľstva.

Implementácia modelu bude mať tieto štádiá:

- Prípravné štádium (príprava otvorenia agentúry) – od šiestich mesiacov do jedného roka
- Zriadenie a pilotné obdobie (na úplné zriadenie a pilotné vykonávanie všetkých hlavných funkcií agentúry, ako aj kľúčové zásahy do infraštruktúry) – jeden až dva roky
- Bežná prevádzka

Hlavným sekundárnym návrhom záverečnej správy je rozvoj Centra integrovanej starostlivosti (CIS). Aj keď pre vytvorenie navrhovaného modelu centrum integrovanej starostlivosti nie je nevyhnutné, považujeme jeho vytvorenie za dôležitý stavebný kameň. Jeho vytvorenie zároveň pomôže zaplniť medzery v službách, modernizovať infraštruktúru a vybavenie pre existujúce služby a poskytnúť vybavenie pre chýbajúce služby. Vytvorenie centra zjednoduší aj koordináciu a integráciu starostlivosti (tým, že sa agentúra a poskytovatelia zdravotnej a sociálnej starostlivosti budú nachádzať pod jednou strechou). Centrum sa stane signálom zásadnej zmeny v starostlivosti, najmä v starostlivosti o seniorov v obciach Južného Gemera.

Centrum integrovanej starostlivosti je zariadenie, ktoré funguje ako centrum zdravotných a sociálnych služieb a je konkrétnym vyjadrením nového modelu starostlivosti o starších ľuďoch. Centrum integrovanej starostlivosti by sa malo stať novým jednotným kontaktným miestom pre starostlivosť o seniorov (nielen výlučne o seniorov), centrom služieb integrovanej starostlivosti a ústredím Agentúry integrovanej starostlivosti o seniorov. Centrum integrovanej starostlivosti by malo byť zriadené v Tornali, ktorá je najdostupnejším miestom pre celú oblasť Južného Gemera.

Optimálne zloženie služieb, ktoré by malo poskytovať Centrum integrovanej starostlivosti zahŕňa (avšak nie je obmedzené na):

- Primárnu starostlivosť (všeobecní lekári prvého kontaktu, gynekológovia, zubári, geriatrici a pediatri)
- Vybrané odbory ambulantnej starostlivosti (niekoľko odborov ako chirurgia, interná ambulancia, urológia atď.)³⁹
- Diagnostiku (RTG, ultrazvuk a malé laboratória)
- Sociálne služby (základné sociálne poradenstvo a domáce opatrovateľské služby)
- Služby zdravotníckej osvety
- Opatrovateľská agentúra

Región Južného Gemera by mal financovať ďalšie investície a ďalšie prevádzkové náklady s cieľom umožniť alebo podporiť plánovaný rozvoj služieb a integrovanej starostlivosti. Svetová banka spolu s Úradom BBSK v spolupráci s miestnymi samosprávami Južného Gemera identifikovali návrhy investícií do infraštruktúry (rekonštrukcia / výstavba domova sociálnych služieb v obci Štrkovec, denný stacionár v obci Král, zriadenie dopravnej služby / dostupnosti autom v obci Lenka, transformácia domova sociálnych služieb a ďalších poskytovateľov sociálnych služieb v meste Tornaľa a i.), ako aj podporu potrebnú na pokrytie prevádzkových nákladov na vytvorenie kľúčových častí navrhovaného modelu integrovanej starostlivosti o seniorov. Keďže náklady na investície a dodatočné prevádzkové náklady v počiatočnej fáze fungovania agentúry presahujú finančné možnosti samospráv Južného Gemera, kritickým a dôležitým momentom bude mobilizácia finančných prostriedkov z EÚ. Očakáva sa však, že vo fáze bežnej prevádzky bude model za súčasných podmienok finančne udržateľný za predpokladu, že obce vyhradia odporúčaný podiel dane z príjmu na poskytovanie starostlivosti o seniorov.

Výsledky pilotnej implementácie modelu môžu významne pomôcť tvorcom politík na národnej úrovni pri (i) porozumení potreby zahrnúť integráciu činností / služieb do vnútroštátnych právnych predpisov a do financovania zdravotných a sociálnych služieb, (ii) zavedení samostatného toku financovania regionálnej integrácie a riadenia zdravotnej starostlivosti na národnej, regionálnej, mikroregionálnej a komunitnej úrovni, (iii) zavedení flexibilnejších právnych predpisov o výmene údajov o pacientoch medzi poskytovateľmi služieb a (iv) legislatívnom posilnení úlohy, ktorú zohrávajú obce.

Hlavným cieľom druhej fázy (v priebehu roku 2021) je podpora BBSK a jeho miest a obcí v počiatočných fázach implementácie modelu vrátane budovania vhodných inštitucionálnych štruktúr a kapacít, identifikácie potrebných investícií a prípravy dokumentácie pre investičné balíčky, ktoré sú potrebné pre žiadosti o granty z EŠIF. Druhá fáza tejto aktivity bude zahŕňať tieto čiastkové aktivity:

- Podpora implementácie integrovaného modelu zdravotných a sociálnych služieb pre seniorov vo funkčnom zoskupení obcí Južného Gemera na základe návrhov vypracovaných v prvom roku iniciatívy CuRI so zameraním na podporu zriadenia Agentúry integrovanej starostlivosti o seniorov a budovania jej kapacít.
- Príprava investičných balíčkov pre žiadosti o financovanie zo zdrojov EŠIF pre konkrétne projekty s cieľom umožniť fungovanie modelu integrovanej starostlivosti.

POZNÁMKY

- Objemový index HDP na obyvateľa v štandardoch kúpnej sily je vyjadrený vo vzťahu k priemeru Európskej únie (EÚ28), ktorý je stanovený na úrovni 100. Zdroj: Eurostat, 2020, dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/10474907/1-05032020-AP-EN.pdf/81807e19-e4c8-2e53-c98a-933f5bf30f58>
- Portál otvorených údajov EŠIF: <https://cohesion-data.ec.europa.eu/>
- Európska komisia (2017): Konkurencieschopnosť v regiónoch s nízkym príjmom a nízkym rastom - správa o zaostávajúcich regiónoch. RWD(2017) 132 finálna verzia. K dispozícii na : https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/publications/reports/2017/competitiveness-in-low-income-and-low-growth-regions-the-lagging-regions-report
- MIRRI vzniklo ako nová inštitúcia transformáciou Úradu podpredsedu vlády pre investície a informatizáciu SR 1. júla 2020 na základe novely zákona 134/2020 Z.z. zo dňa 14. mája 2020, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 575/2001 Z. z. o organizácii činnosti vlády a organizácii ústrednej štátnej správy v znení neskorších predpisov.
- Pobaltské štáty sú Lotyšsko, Litva a Estónsko.
- Eurostat data, 2018.
- Výpočet na základe Eurostat data.
- Svetová banka (2019): Prešovský kraj: Kľúčová dynamika regionálneho rozvoja. K dispozícii na: <https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/kompetencie-psk/regionalny-rozvoj/catching-up/>
- Zdroj: Údaje z Ministerstva investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky, Centrálny koordinačný orgán pre EŠIF, 2020. Viac podrobností v Správe Svetovej banky: Banskobystrický kraj: KĽÚČOVÁ DYNAMIKA REGIONÁLNEHO ROZVOJA, 2020.
- World Bank. 2012. Golden Growth: Restoring the lustre of the European development model.
- European Commission 2018: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/2018-european-semester-country-report-slovakia-en.pdf>
- European Commission, 2019: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1560258773480&uri=CELEX%3A52019DC0525>, a https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/file_import/2019-european-semester-country-report-slovakia_en.pdf
- Viac informácií o implementácii Iniciatívy CuRI na Slovensku sa nachádza na webovej stránke BBSK: <https://www.bbsk.sk/Úrad/OrganizačnejjednotkyÚraduBBSK/OddelenieCatching-UpRegions/OiniciatíveCatching-upRegions.aspx>, ako aj na webovej stránke PSK: <https://www.po-kraj.sk/sk/samosprava/kompetencie-psk/regionalny-rozvoj/catching-up/>.
- Pomoc pri územnej kohézii Európy, https://ec.europa.eu/regional_policy/en/newsroom/coronavirus-response/react-eu
- K dispozícii na: <https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/slovakia-catching-up-regions>
- Správy z CuRI 1 sú k dispozícii na : <https://www.worldbank.org/en/region/eca/publication/slovakia-catching-up-regions>
- K dispozícii na : <https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/document-detail/338771608030772988/slovakia-catching-up-regions-the-poloniny-trail-project-taking-it-forward>
- <https://geoPrešovregion.sk/home/2020/10/05/automatizovany-import-udajov-harvestery/>
- <https://gitlab.com/po-kraj-sk>
- Vid' https://geopresovregion.sk/web/web_pt/
- Pozn. prekl.: „Turn-up ad go“ (TUAG) je označenie, ktoré sa používa pre systém verejnej dopravy charakterizovaný vysokou frekvenciou spojov, napr. každých 10 minút, takže cestujúci nepotrebujú poriadok, pretože vedľa, že ďalšie spojenie príde čoskoro. Stačí im teda kedykoľvek prísť na stanicu/zastávku a nastúpiť na najbližší spoj. Dobrým príkladom je napríklad metro
- FinStat je súkromný webový portál, ktorý poskytuje finančné informácie o slovenských spoločnostiach. Viac informácií na <https://finstat.sk/>
- Banskobystrický región, podobne ako SR a ostatné stredo- a východoeurópske štáty, patrí k miernym inovátorom. Pokiaľ ide o podiel ľudí zamestnaných v sektore služieb a v službách náročných na vedomosti, ako aj o podiel top friem investujúcich do oblasti výskumu a vývoja, Slovenská republika zaostáva za priemerom EÚ. A aj keď náklady SR na túto oblasť za ostatných 10 rokov rástli, v roku 2019 bol ich podiel len na úrovni 0,83 % HDP, zatiaľ čo celoeurópsky priemer dosahoval 2,19 %.
- Vďaka tejto iniciatíve majú slovenské firmy možnosť znížiť svoj ročný základ dane o náklady vynaložené na VaV (tzv. superodpočet). Odpočítateľná časť progresívne rástla z 25 % v období rokov 2015–2017 na 100 % v roku 2018, 150 % v roku 2019 a až do 200 % v roku 2020. Podľa údajov Ministerstva financií SR využilo v roku 2018 možnosť superodpočtu nákladov na VaV projekty celkom 257 firiem, čo predstavuje daňovú úľavu v celkovej hodnote 25 miliónov EUR. Pre porovnanie, v roku 2017 túto možnosť využilo 165 firiem, ktoré si zo základu dane odrátali celkom 8,2 milióna EUR. Tento nástroj tak v roku 2019 podporil tretinu všetkých firemných nákladov na projekty VaV s odhadovanou celkovou hodnotou úľavy na dani 45 miliónov EUR.
- Podrobnejšie informácie o poľskom riešení ponúkame v Prílohe 2 a na nasledujúcej adrese: http://www.mojregion.eu/files/dokumenty%20rpo/konkursy_nabory/6.4.3_Inwestycje%20w%20infrastruktury%20kształcenia%20zawodowego%20w%20ramach%20ZIT_nr_317_26_09_2019/Mechanizm_monitorowania_i_wycofania.pdf.
- Tieto aspekty sú podrobnejšie rozobrané v reporte pripravenom konkrétne pre daný komponent.
- Tím CuRI zrealizoval 26 hĺbkových pološtruktúrovaných rozhovorov, ktoré väčšinou prebehli na pôde inovačných spoločností pôsobiacich v BBSK, ako aj širší prieskum v 52 firmách na území kraja. Rozhovory s predstaviteľmi firiem a väčšiny inštitúcií pôsobiacich na národnej úrovni sa uskutočnili v období od októbra 2019 do marca 2020, teda krátko pred vypuknutím pandémie ochorenia COVID-19. Nasledujúce diskusie sa uskutočnili v období od apríla do októbra 2020.

- 28 Ďalšie plánované študijné cesty nebolo možné zrealizovať pre pandémiu ochorenia COVID-19 a s ňou spojené obmedzenia.
- 29 www.innolabb.sk
- 30 https://ec.europa.eu/eurostat/data/database?node_code=proj
- 31 <https://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
- 32 https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/DEMO_PJANIND__custom_227210/default/table?lang=en
- 33 http://www.prog.sav.sk/sites/default/files/2018-03/Vano_PP3_clanok_doplenny_c_4.pdf
- 34 Podľa definície OECD je dlhodobá starostlivosť komplexom služieb, ktoré vyžaduje osoba odkázaná na pomoc pri bežných každodenných činnostiach, to znamená akékoľvek samoobslužné činnosti, ktoré človek vykonáva každý deň, ako napríklad osobná hygiena, obliekanie sa, stravovanie atď. Takáto osobná asistencia sa často poskytuje v kombinácii so základnými zdravotnými službami, ako je ošetrovanie rán, podávanie liekov, prevencia, rehabilitácia alebo paliatívna starostlivosť. Okrem domáceho prostredia sa dlhodobá starostlivosť často poskytuje aj v pobytových zariadeniach dlhodobej starostlivosti.
- 35 Veľkostné skupiny obcí na <http://statdat.statistics.sk>.
- 36 Štatistický úrad SR. Datacube Statistics http://datacube.statistics.sk/#!/view/en/VBD_DEM/om7005rr/v_om7005rr_00_00_00_en
- 37 Podľa *Správy o sociálnej situácii obyvateľstva Slovenskej republiky (2019)* hrubá tarifná mzda opatrovateľa bola iba 516 EUR (v hrubom a vrátane prémie to bolo 866 EUR). Medzičasom priemerná mzda v národnom hospodárstve v roku 2019 dosiahla hodnotu 1 092 EUR. https://www.mfsr.sk/files/en/finance/institute-financial-policy/strategic-documents/national-reform-program/npr_2020_final_en.pdf str. 31.
- 38 Vrátane napr. riadenia prípadov kvalifikovanými zdravotnými sestrami.
- 39 Špecifické potreby budú potvrdené agentúrou po ďalších konzultáciách.

